

מתווכרים

גליון רכ"ג
ואר, תשפ"ה

העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

עמ' כ"א
מקושרים
בפיקוח דפוס
גיליון שבועי בנתיבי חתונה ונישואין תורת החפילה
מס' שנתון תשפ"ה

עמ' כ"ה
ובחרת בהיים
גיליון שבועי בכנסת מרוח האור החיים חס' יצירא

עמ' כ"ט
מכתלי
בית ההוראה

חדש בהיכל <<<

פנינים ואמרות

פנינים חכמים ואמרות
נפלאות על פרשת השבוע

קול אריה המבואר

רקע על הספר: ספר "קול אריה" המבואר הוא תורת הרה"ק רבי יהודה אריה ליב במהרה"ר יחיאל מיכל זצוק"ל זיע"א ה"ה המוכיח מפולגא, אשר האיר אור תורתו בכל תפוצות ישראל ורבים השיב מעוון, הארי שבחבורת תלמידי מרנא ורבנא הבעל שם טוב הקדוש ונזכר כמה פעמים בספרי הרה"ק ה'תולדות יעקב יוסף' זיע"א, מהדורה מבוארת בביאור נרחב להבנת דבריו, ובתוספת הערות וצינונים, הטקסט כולו הוגה ע"פ דפו"י ונערך מחדש, נוספו כותרות משנה לכל קטע, מפתחות המקורות ומפתחות עניינים ופרקי תולדות.

שו"ע מתיבתא או"ח הלכות לולב א (תרמח-תרמח)

ספר הטור עם הערות וצינונים, עם ספר שולחן ערוך ונושאי כליו, בתוספת מדורי ביאור נרחבים והערות נחוצות, ועוד שלל רב של הוספות לתועלת הלומד. הביאור 'מתיבתא' ערוך בשפה ברורה ונוחה, כשאליו נוספים: 'לקוט ביאורים', ועוד מדורי ליקוט וביאור נרחבים ומגוונים, שהכל ערוך ומוגה על פי דפוסים ישנים, במהדורה מהודרת ומאירת עיניים, לתועלת הלומדים.

שו"ע מתיבתא או"ח הלכות לולב ב (תרמט-תרנו)

ספר הטור עם הערות וצינונים, עם ספר שולחן ערוך ונושאי כליו, בתוספת מדורי ביאור נרחבים והערות נחוצות, ועוד שלל רב של הוספות לתועלת הלומד. הביאור 'מתיבתא' ערוך בשפה ברורה ונוחה, כשאליו נוספים: 'לקוט ביאורים', ועוד מדורי ליקוט וביאור נרחבים ומגוונים, שהכל ערוך ומוגה על פי דפוסים ישנים, במהדורה מהודרת ומאירת עיניים, לתועלת הלומדים.

להזמנות ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

השבוע בגליון:

חשיפה: מה המליץ הרה"ק המהר"א מבעלזא לאברך שבא לשאלו היכן לקנות דירה? | עמ' ח'

האור החיים הק': במכת דם - היה נס בתוך נס | עמ' ב'

אקטואליה: האם מותר להתפלל במקום שיש ריח חזק של בואש? | עמ' ו'

וביאר הגאון רבי שמואל סג"ל לנדא (בנו של מרן הנודע ביהודה): יש לפרש, דבאמת צריך להבין איך היה באפשרי למשה לבשר להם קץ הגאולה, הלא היה מסורת בידם מאבותיהם שהשעבוד יהא ארבע מאות שנה. אמנם משה גילה להם הטעם דקושי השעבוד ממהר הגאולה ולא רצו לקבל ממנו.

ומעתה כך הוא פירוש הפסוק ולא שמעו אל משה 'מקוצר רוח ומעבודה קשה' - היינו מה שמשה אמר להם מענין קוצר רוח ועבודה קשה לא נכנס בלבם ליתן מקום לדברים האלה, דודאי היו שמחים בששורה, אמנם לא נכנס בלבם להאמין שיגאלו מפני שלא נשלמו הארבע מאות שנה, ומה שמשה השיב להם שקושי השיעבוד היה משלים זה לא האמינו.

וא"כ כך הוא פירוש הכתוב, 'ולא שמעו אל משה' - היינו זה לא האמינו שימהר זמן הגאולה בפחות מארבע מאות שנה על ידי 'קוצר רוח ועבודה קשה' היינו קושי השיעבוד, זה לא שמעו אל משה להאמין שקושי השיעבוד יהיה משלים. ומעתה שפיר קאמר משה 'הן בני ישראל לא שמעו אלי' - באמרם שלא נשלם עדיין ארבע מאות שנה לקץ שיעבוד מצרים, 'ואיך ישמעני פרעה' - לשלח את בני ישראל, דגם הוא יטעון דעדיין לא הגיע עת קץ גלות מצרים דלא נשלם ארבע מאות שנה.

אהבת ציון - דרוש י' (מצוין בריש הדרשה):
"פרשת וארא דרשתי בהכ"נ קלויז כ"ט טבת תקע"ד לפ"ק, אני הקטן שמואל סג"ל לנדא".

הגויים חושבים תמיד כי הרכוש של בני ישראל שייך להם...

וַיִּשְׁלַח פָּרְעֹה וְהָנָה לֹא מֵת מִמִּקְנֵה יִשְׂרָאֵל עַד אֶחָד וַיִּכְבַּד לֵב פָּרְעֹה וְלֹא שָׁלַח אֶת הָעָם (ט, ז).
ומקשים המפרשים: אדרבה, אחרי שראה פרעה שלא מת ממקנה ישראל עד אחד, היה מן הראוי שלא יכביד את לבו! שהרי נראה כי יד ה' עשתה זאת!

תירץ על כך ה"שפת אמת" תירוץ פשוט: "הנה בודאי גזלו המצרים ממקנה ישראל, השתא בגופם שלטו, במקניהם לא כל שכן, ואותו מקנה לא מת, ועל ידי זה בטח לבו של פרעה על מקנה ישראל שהיו תחת ידו, ולכן לא שלח את העם" (שפת אמת ליקוטים פרשת וארא).

וכך היה אומר הג"ר אביש מפראנקפורט ז"ל: כיון שראה פרעה שלא מת ממקנה ישראל עד אחד, אמר לעצמו אם כן אוכל ליקח מהם, שהרי כך חושבים הגויים תמיד - שכל הרכוש של בני ישראל שייך להם...

מכת 'שחין' נשארה אצל חרטומי מצרים לעולם ועד

וְלֹא יָכְלוּ הַחַרְטוּמִּים לַעֲמֹד לְפָנָי מִשֶּׁה מִפְּנֵי הַשְּׁחִין כִּי הָיָה הַשְּׁחִין בְּחַרְטוּמָם וּבְכָל מִצְרַיִם (ט, יא).

ודבר פלא קיבלו חז"ל, כפי המבואר בפרקי דרבי אליעזר (פרק מח) ובליקוט שמעוני בפרשת וארא (רמז קפד), כי כיון שלקו חרטומי מצרים בשחין - לא סרה מכה זו מהם לעולם ועד, ולפיכך מאז ואילך לא עמדו החרטומים יותר לפני פרעה, וכלשון הרמב"ן בפסוק שם: "ולא יכלו החרטומים לעמוד לפני משה - בושו והכלמו וחפו ראשם בהיותם מלאים שחין, ולא יכלו מלט נפשם, על כן לא באו בהיכל המלך, ולא נראו לפני משה בחוצות, והיו בבתיהם מסוגרים".

פרקי דרבי אליעזר (שם): ליקוט שמעוני (שם): רמב"ן בפרשתנו

ביאור הרה"ק 'השפת אמת' - מדוע אמרו 'כאילו' שכינה כנגדו

וַיִּדְעָתָם כִּי אֵינִי ה' (ג, יג).

במצות ידיעת ה', סיפרו זקני חסידים: פעם ישב הרה"ק רבי פינטש'ע מפילץ יחד עם החסיד רבי בן ציון אוסטרובער ושוחחו בעבודת ה'. שאל אחד את חבריו על מאמר הגמ' (סנהדרין כב, א): המתפלל צריך שיראה עצמו כאילו שכינה כנגדו שנאמר (תהלים טז, ח) 'שִׁיתִי ה' לְנַגְדִי תָמִיד. מדוע אמרו 'כאילו' שכינה כנגדו, הרי זו היא האמת שהשכינה עומדת כנגדו?

באותו רגע עבר שם הרבי 'השפת אמת', ושמע את שאלתם ואמר לעצמו בלחש: 'בכל זאת לא רואים ממש בעיניים...'

ונראה הכוונה, כי 'כאילו' אינו קאי על 'שכינה כנגדו', שזהו אמת ונכון שהשכינה שם, אלא קאי על האדם, שאף שאינו רואה את השכינה בעיניו ממש, ידמה לעצמו ויתנהג 'כאילו רואה' ממש, והבן.

שיח הפרשה (להגה"ח רבי חיים יצחק שוירץ ז"ל) בפרשתנו

אם בני" לא מאמינים דקושי השעבוד משלים כ"ש פרעה

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לְפָנָי ה' לֵאמֹר הֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ אֵלַי וְאֵיךְ יִשְׁמְעֵנִי פָּרְעֹה וְאֵיךְ עָרַל שְׁפָתַי (ו, יב).

לכאורה קל וחומר פריכא הוא, דהא הטעם שבני ישראל לא שמעו מבואר בכתוב שהיה מוקוצר רוח ומעבודה קשה, משה"כ פרעה.

חסר חסידי לפרשת השבוע עמ' ו"ד

פניני אביר יעקב עמ' ה'

ווארט מהאור החיים הק'

במכת דם - היה נס בתוך נס

וְהִדְגָה אֲשֶׁר בְּיָאֵר מִתַּה וַיִּבְאֵשׁ הַיָּאֵר וְלֹא יָכְלוּ מִצְרַיִם לְשַׁתּוֹת מִיַּם מִן הַיָּאֵר וַיְהִי הַדָּם בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם (ז, כא).

כתב האור החיים הק', שהיה זה נס מיוחד ולסימן במעשה זה, להראות ולהוכיח לעיני כל, שלא היה זה מעשה שדים ולא מעשה כשפים, כי מעשה שניים אלו, יהיו דמיון ולא ממש, והדמיון יהיה לעין הרואים, לא שיהיה ממש דם שיהרוג כל שותיו ואפילו דגים, לזה אמר "וְהִדְגָה אֲשֶׁר בְּיָאֵר מִתַּה וַיִּבְאֵשׁ הַיָּאֵר", להראות להם לאות לעולם כי מעשה אלקים המה פעולה צודקת ולא דמיון עכ"ד.

דברי רבינו האוה"ח משלימים נדבך, לבנין נפלא שאמרו האחרונים (ראה פרדס יוסף, ועוד) לבאר דברי המדרש רבה (פר' ט) בפסוק הנ"ל, וז"ל: "והדגה אשר ביאור מתה" - מכאן העשירו מ"שאל" ע"כ. ויש להבין איזה קשר ושייכות יש בין דרשה זו לבין "והיאור אשר בדגה מתה".

וביאור האחרונים ביישוב חריף ומתוק, הדנה יש מקום לחקור כיצד היתה מכת הדם: האם היאור עצמו הפך לדם, אולם כאשר יהודי בא למלאות נהפכו המים ששאב לתוך כדו שוב למים - או שמה להיפך: היאור עצמו לא נהפך כלל לדם, רק כאשר בא המצרי למלאות, נהפכו המים ששאב לתוך כדו לדם, ואילו לישראל נשארו המים במציאותם הטבעית?

נוכל לפשוט את הספק מהפסוק שלפנינו, כי לכאורה יש מקום לתמוה: למה לו לפסוק לומר "והדגה אשר ביאור מתה" - פשיטא, שהרי על אופן שכוה בדיוק נוכל לומר "פסיק רישא ולא ימות"? ומכיון שהמים שביאור נהפכו לדם, בלי ספק מתו הדגים! אלא בודאי שהיאור עצמו לא נהפך לדם, רק המים ששאבו המצרים, וא"כ היה כאן נס נוסף, שאע"פ שהמים שביאור לא נשתנו כלל ממריאה - בכל זאת מתו הדגים.

אולם על כך יהיה קשה, שהרי כלל נקוט בידנו "למעט בניסא עדיף" וא"כ מדוע נעשה הנס בכדי המצרים שהיו רבים, ולא בכדי בני ישראל, שמספרם היה מועט ממספר המצרים [שהרי נאמר ושלישים על כולן]?

על כך בא המדרש לתרץ "ממכת דם העשירו מ"שאל", ולכן נעשה הנס בידי המצרים, משום שלו נעשה הנס בידי הישראלים, היו מים אלו (שהפכו מדם למים ע"י הנס) בגדר של "מעשה נסים" שאסורים בהנאה (ראה תענית כד.), ולא היו יכולים למוכרם למצרים, משום כך עשה הקב"ה שיתרחש נס שינוי המים לדם בכדי המצרים, וא"כ המים ששאבו הישראלים מהיאור לא היו "מעשה נסים" ואפשר היה להם למוכרם למצרים - ולהתעשר. עכ"ד הנפלאים.

לאחר החשבון הנפלא הזה, עדיין נותרת שאלה פתוחה: מדוע בחר הקב"ה להוסיף נס נוסף על מכת דם, והמית את הדגים ביאור? מהי משמעותה של פעולה זו, מעבר להפיכת המים לדם?

ועם דברי רבינו האוה"ח הק' יבואר היטב - הנס הנוסף נועד להוכיח למצרים שמדובר במעשה אלוקי מובהק, ולא באשליה או מעשה כשפים. ובלשונו הזהב: "והדמיון יהיה לעין הרואים, לא שיהיה ממש דם שיהרוג כל שותיו ואפילו דגים, לזה אמר "והדגה אשר ביאור מתה ויבאש היאור", להראות להם לאות לעולם כי מעשה אלקים המה פעולה צודקת ולא דמיון עכ"ל.

ובפרט שאפילו יהיו המים זכים וצלולים ימותו הדגים יהיה זאת הוכחה ניצחת שאלו מעשי אלקות ולא ח"ו מעשי כשפים ורוחות ודו"ק.

יזולז בו ולא יגמול אותו רע אחר שנהנה ממנו, וכבר הביאו בגמרא על ענין זה משלים ופסוקים מענין מכות מצרים, וגילוי הסיבה שנעשו קצתם על ידי אהרן.

וסיפר רבינו זצ"ל על רבו הרי"ף ז"ל שנכנס אצל אדם אחד במרחץ שהיה לו בביתו ונהנה מהמרחץ וישב אצלו עד שהבריא, אחר זמן מה ירד האיש מנכסיו והוצרך למכור את בית המרחץ, ואמר רבינו יצחק לא אדון במרחץ הזה לא בממכר ולא בשומא ולא בשום דבר המתחייב בו לפי שנהנית ממנו, ואם היה זה בדומם כל שכן בכני אדם המרגישים.

ומוסר השכל הוא ממש רבינו שנשארה בו הרגשת הכרת הטוב לעפר שטמן המצרי, וק"ו לאדם שנהנה פעם מחבירו צריך להיזהר מאוד שלא לגרום לו ח"ו נזק, ולהכיר לו תמיד טובה.

טעם ודעת

דאג לעצמו ולא לעמו

ויפן פרעה ויבא אל ביתו ולא שת לבו גם לזאת (ז, כג).

והלא לכאורה כך היה צריך הכתוב לומר: ולא שת לבו גם לזאת ואז ויפן פרעה ויבוא אל ביתו?

אלא מלמד: שכל זמן שהיה פרעה עומד במועצה שלו, לפני חרטומיו שריו יועציו, היה עושה עצמו מיצר ודואג מאד למכה זו מכת הדם שעמו סובל ממנה, אך מיד כש'יפן פרעה ויבא אל ביתו" הסיר את מסוה הדאגה מעל פניו, ויבאש היאור ולא יכלו מצרים לשתות מים מן היאור, - מה איכפת לו? הרי בכסף אפשר ואפשר להשיג מים רבים, כלום הוא חי מהספקת המים של כל מצרים, וכלום אין לו די הכנסת מסיים ומסי הכנסה המכסים בהרחבה על כל הצטרכויותיו והוצאת ארמונו...

לפני פרעה - לנחש, ביד משה - מטה אלקים

קח את מטך והשלך לפני פרעה יהי לתנין (ז, ט).

הסביבה עושה ומשפיע על בני אדם אם לטוב או לרע. אדם נעלה ומוסרי עלול להתקלקל בסביבה של אנשים מושחתים. ולהיפך, אדם רשע מטיב את דרכו ומשפר את מעשיו בסביבה של בני עליה, אנשי מוסר.

וזה הרמז - אומר רבי מאיר שפירא - במטה שנהפך לנחש. מטה אלקים אשר שם המפורש חקוק עליו, אם תשליך אותו לפני פרעה, בסביבה פושעת ומזוהמת - 'יהי לתנין', לחיה טורפת

אבל אותו נחש ארסי ייהפך שוב למטה אלוקים, כאשר יחזיקו בו ידיו של משה רבינו ע"ה.

גודל הכרת הטוב

אמור אל אהרן נטה את מטך והך את עפר הארץ (ח, יב). וברש"י לא היה העפר כדאי ללקות על ידי משה, לפי שהגין עליו כשהרג את המצרי ויטמנהו בחול, ולקה על ידי אהרן.

הדברים הם חידוש, שלא רק כלפי אדם שנהנים מטובתו יש לנהוג כבוד ולא לבזותו, אלא אף לדומם שנהנים ממנו אין לצערו או לבזותו. והכירה התורה בחובת הכרת הטוב שכתוב לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו, כיון שנהנינו מאכסניא הגם שנתענינו תחת סבלות מצרים, אסור לתעבם, וכדי לא לעקור חשיבות הכרת הטוב אסרה תורה לבזות דבר שנהנים ממנו.

ודבר חידוש איתא בשיטה מקובצת (ב"ק צב): בשם הרי"י מ"גאש דבירא דשתית מיא מיניה לא תשדי ביה קלא (פירש דבר הנצרך לך פעם אחת אל תבזהו), פירושו בור ששתית ממנו אל תשליך בו אבן או דבר אחר שלא

זמני כניסת ויציאת שבת קודש:	ירושלים	בני ברק	ניו יורק	לונדון
מיסת השבת	מיסת השבת	מיסת השבת	מיסת השבת	מיסת השבת
16:31	17:46	18:24	16:45	17:32
17:46	18:24	16:45	17:32	17:49

מחברים
את חייהם! מתחילים
הגהות רבות נבנית עוז אהרן - אור לישרים
שירות למילי האישי | להצטרפות: newsletter.mechubarim@gmail.com

מחברים
ניתן להשיג את הגיליון
מדי שבוע בכל סיפוי
"ספרי אור החיים"
העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

ספרי אור החיים
מרכז הספר היהודי הגדול בעולם

ירושלים: ירמיהו 13 | שאולזון 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבקוק 2 • **בית שמש:** שדרות האמוראים 63 | נחל יצבים 3 | יהודה הנשיא 6 • **בני ברק:** רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68 | הרב שך 8 | אהרונביץ 12 | נחמיה 28 | כהנמן 64 • **מודיעין עילית:** שד' יחזקאל 2 | חפץ חיים 8 • **אלעד:** יהודה הנשיא 94 • **אשדוד:** יהודה הנשיא 8 | אלעזר בן הורקנס 8 • **ביתר עילית:** הרן 9 | יחיפה: מיכאל 27 • **נתיבות:** הרמב"ם 1 • **נתניה:** 18 • **פתח תקוה:** רוטשילד 75

קו 'מחברים'
שע"י ממלכת התורה עוז והדר
02-803-9999
לשאלות הלכתיות בבית ההוראה הקש 8
או למייל: rav@abiryaakov.com

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

ניצוב ותימור: שוקי קער

שַׁבַּת מְקוֹר הַבְּרָכָה:

150,000 ₪ זה הסכום שהיה חסר בשביל לקבל מפתח לדירתו שעלתה כמה מיליונים, בזכות התחזקותו לא לחשוב על כך בשבת זכה להיכנס לדירתו בלי שיחסר לו שקל:

מבקש ממך שלא יחסר לי גם בהמשך!" ואכן, מיד בתחילת השבוע שלח לי ה' את השליש הראשון של הסכום: חמישים אלף שקל. עובר שבוע נוסף, ואני מתחזק שוב בקבלה זו, להתנהג ולחשוב כמי שלא חסר לו כלום ביום מנוחה ושמחה, אור ליהודים. במוצאי שבת שוב ביקשתי מאת ה', שלא יחסר לי באמצע השבוע... ומיד, ביום שני, הצלחתי להשיג עוד שבעים וחמישה אלף שקלים, ברוך השם! השבוע הזה לא היה קל. המשכתי לנסות להשיג את היתרה, בנסיעות לכאן ולשם, אך זו לא הגיעה. שוב זכינו, והגיעה שבת קודש, יומיים לפני שאני צריך למסור את התשלום האחרון ולקבל את המפתחות לדירת!

ושוב נזכרתי ואמרתי, "השבת לא חושבים על כלום בקשר לדירה!" קראתי לשבת עונג, וכיבדתי מעשות דרכי, ממצוא חפץ ומדבר דבר. עברה עלינו שבת מרוממת ללא צל של דאגה, בשמחה ובטוב לבב. ושוב, אחרי שיצאו שלושה כוכבים בשמיים, ביקשתי מה' שכמו שבשבת לא חסר לי מאומה, גם במשך השבוע לא יחסר לי.

ואני חייב לומר לכם, שלא פחות ולא יותר, הגיע הזמן שהייתי חייב לעזוב את הדירה השכורה ולעבור לדירת הקבע, וה' שלח לי את כל הסכום, לא חסר לי שקל! השבת היא מקור הברכה, ואיתה אפשר לפעול הכול!

(גל' השגחה פרטית)

מאה וחמישים אלף שקלים. זה כל הסכום שהיה חסר לי, טרם הכניסה לדירה החדשה בבני ברק. הסכום הזה הלחיץ אותי באופן מוגזם. הוא כאילו ישב לי על קנה הנשימה, והשאיר רק חריץ צר למעבר של אוויר. מאיפה אני משיג את הסכום הזה? איך הוא מגיע אליי ועובר למוכר ביום המיועד? זהו אמנם סכום קטן ביחס לעלות של הדירה כולה, אבל זה היה החור שנוצר בדרך להשגת הסכום לקניית הדירה.

עד המעבר לדירתי, גרתי בשכירות. כבר הודעת לי למשכיר שאני עוזב, כבר התכוננו בהתרגשות רבה למעבר, ולא נותר לי אלא להרבות בתפילה לה', שישפיע עליי כל טוב.

בערב שבת התקשרתי לקו החיזוק של אחד המשפיעים בדורנו שליט"א, והנה הוא מדבר אודות כוחה של שבת המלכה, וזכותנו בשמירתה כהלכה. "טיפש מי שחושב בשבת על כסף", הוא אמר שם, "כי שבת היא מקור הברכה, וממנה ההשפעה לכל השבוע. דווקא כשמתנתקים מכל צורכי החול, אפשר לפעול הרבה יותר".

לשמע הדברים הנוקבים הללו, קיבלתי על עצמי, שבלי נדר בשבת זו אתנהל לי 'כאילו כל מלאכתי עשויה', ואחשוב כאילו אני גביר גדול ולא חסר לי דבר. ואכן, כך השתדלתי לעשות.

מיד במוצאי שבת אמרתי: "ריבונו של עולם, בשבת לא חסר לי דבר, ואני

קיבלתי על עצמי, שבלי נדר בשבת זו אתנהל לי 'כאילו כל מלאכתי עשויה', ואחשוב כאילו אני גביר גדול ולא חסר לי דבר. ואכן, כך השתדלתי לעשות.
מיד במוצאי שבת אמרתי: "ריבונו של עולם, בשבת לא חסר לי דבר, ואני מבקש ממך שלא יחסר לי גם בהמשך!"
ואכן, מיד בתחילת השבוע שלח לי ה' את השליש הראשון של הסכום: חמישים אלף שקל...

וְהַחֲטָה... לֹא נָכוּ כִּי אֶפִּילַת הַנֶּה:

תמימתו של כפרי תמים שדימה בדעתו שרבו אומר לו: "נחום קויף ווייץ" (נחום! תקנה חטה) הוציאה אותו ממסגר לחירות מאפילה לאורה, וזכה לעשירות והרחבה גדולה:

במשך השבת מה לעשות, על כן השיים אזנו כאפרכסת על מנת לקלוט היטב כל הגה שיוצא מרבו, לבל יפסיד את העצה הטובה, במשך כל הלילה, הן בתפילה והן בעריכת השולחן לא שמע נחום שום דבר הנוגע לעניינו, אולם הוא לא התייאש, הוא ידע נאמנה, הרבי הבטיח והרבי יקיים.

והנה בסעודה שלישית פתח הרה"ק מסקווירא בחרוז 'צוה צור חסדו וכו' ואתנו ישיב נדחים קובץ', ונחום שעמד ממרחק חידד אזנו לשמוע היטב, הנה הרבי מדבר אליו! מה אמר הרבי? 'נחום קויף ווייץ', נפלא, אין עצה ברורה מזו!, שמח וטוב לב קיבץ נחום את מטלטליו אחר הבדלה, נפרד לשלום מרבו וחזר לביתו, כבר למחרת עשה נחום למעשה, הוא מכר כמה חפצים, לוח משם ומשכן פה והתחיל לעסוק במסחר החטים, ואכן ההצלחה האירה לו פנים היטב ותוך זמן קצר הפך להיות עשיר גדול, כל זאת מכח אמונתו הפשוטה.

ובזה יש לפרש הפסוק (שמואל ב יד, יד) 'לבלתי ידח ממנו נדח', דהיינו שנחום זכה לישועה אצל 'נדחים קובץ' ולא נדחה ממצבו. (הגאון רבי מאיר צוויבל שליט"א - גליון המאיר

מעשה בכפרי אחד בשם נחום, יהודי פשוט ותמים שכל פרנסתו ועסקו היו עם פרים ושדות, וכל השגותיו שנשארו אצלו היו מקצת גירסא דינקותא שנשארו אצלו מן המלמד בשנות ילדותו, כגודל תמימותו כן גודל אמונת הצדיקים אשר בערה בקרבו, הוא היה דבוק בלב ונפש להרה"ק רבי דוד מסקווירא זי"ע ועל כל שאלה או ספק שהתעורר אצלו נסע לרבו וככל שיצא מפיו כן עשה.

ויהי היום ותקופה קשה באה על נחום, העסקים הלכו וכשלו והשדות אשר ברשותו לא נתנו פריים כראוי, מצבו הלך מדחי אל דחי עד שכבר הגיע לפת לחם ממש, בצר לו פנה ונסע לרבו לשבת קודש, היה זה שבת חנוכה, פרשת מקץ, והמוון רב התקבץ ובה לכבוד שבת חנוכה. בליל שבת כאשר עברו כולם ליטול שלום עבר גם נחום ביניהם, ברוב בערותו לא הבין שהשעה אינה כשרה להזכרות של פרנסה, ובהגיעו אל הרה"ק קרא ואמר: 'רבי! נותרתי בלא

פרנסה, הבה לי עצה טובה מה לעשות!', הרה"ק לא השיבו מאומה רק אמר לו קצרות: 'עוד נדבר'.

נחום מיודעינו, אשר כאמור תמים היה מאד, הבין שהרה"ק יאמר לו

בסעודה שלישית פתח הרה"ק מסקווירא בחרוז 'צוה צור חסדו וכו' ואתנו ישיב נדחים קובץ', ונחום שעמד ממרחק חידד אזנו לשמוע היטב, הנה הרבי מדבר אליו! מה אמר הרבי? 'נחום קויף ווייץ', נפלא, אין עצה ברורה מזו!

עצות וסגולות:

ענייני שבת קודש (ג)

סגולות גדולות בסעודות השבת

ובפרט שמצינו כמה סגולות גדולות בהן, כמו שאמר רבותינו ז"ל (שבת קיח.) שבזכותן אדם נצול ממלחמת גוג ומוגג ומחבלו של משיח ומדינה של גיהנם, וגם פן הן תקון גדול לסעודות הרשות ומאכלות אסורות. וכיון שכל כך תועלת יש בהן איך תעצל האדם לאבד טובה הרבה ולהגדיל ענש עליו.

(גנוי המלך)

המבטל סעודות שבת, האבות מקטרגים עליו

ובפרט שהן כנגד אבות העולם, ואם יבטל שום אחד מהן לא מלבד ענשו הגדול ופגמו למעלה, אלא אפלו אב מהאבות שבטל סעדו הרי הוא לו מקטרג ואומר אם אב אני איה כבודי.

(גנוי המלך)

יזהר בקיום סעודה רביעית

גם סעדה רביעית צריך לזהר בקיומה לילות המלכה, וגם כן היא כנגד דוד המלך, לפי שדוד המלך ואבות העולם הם ארבע רגלי הכסא (זוהר ח"ב קז., ח"ג רסב:), וצריך האדם להשלים הכסא בסעדת דוד המלך.

(גנוי המלך שם)

בעל תשובה יזהר מאוד בסעודות שבת

והנה בעל תשובה צריך לזהר בזה יותר כדי לתקן אשר עות, כי כל החטאים והעונות רבם ככלם נמשכים מרובי אכילה ושתייה וסעודות הרשות. ולכן לתקן צריך לזהר בסעודות השבת לקיים כראוי ושללא יבטל שום אחת מהן.

(גנוי המלך שם)

אכילת שבת מתקנת את חטא הקדמון

ואפשר דהאכילה והתענוג של הימים טובים האלה, הוא תקון לחטא חוה ואדם שאכלו מעץ הדעת טוב ורע, שאמר הקדוש ברוך הוא התקון לזה הוא שיהיו ישראל מענינים השבתות וימים טובים, ותבוא האכילה הטהורה והמתרת של ימים הקדושים והטהורים, ותכפר על אכילת אסור וטמא שאכלו חוה ואדם.

(מעגלי צדק אות ח"ת, ד"ה חשתי)

התשובה מקובלת יותר ביום השבת

כתב בזהר הקדוש (ח"ב קלה:) ובדברי המקבלים ז"ל (ראה שער הכוונות ענין ראש חודש), דכיום השבת רחמים גוברים וכל הדינים מתבטלים ולפיכך אש של גיהנם ככה ביום השבת, לפי שכיון שהדינים מתבטלים, גם האש שבוערת מכחם מתבטלת וככה. ולפיכך כיון שספרא אחרא אין לה שליטה ביום השבת, התשובה מקבלת ביום ההוא, דאין שטן מקטרג שיקטרג עליו. ולפיכך צריך להתעורר בעל תשובה בכל שבת ושבת ולהוסיף תשובה על תשובה, כיון דיום קדוש הוא לאלהינו, בודאי דהתשובה מקבלת ביום זה, דעת רצון הוא.

(גנוי המלך, תיקון התשובה אות נח)

פנינים על הפרשה:

ארבע כוסות כנגד ארבע שמות הקודש

וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה'... לכן אמר לבני ישראל אני ה'... וידעתם כי אני ה'... ונתתי אתה לכם מורשה אני ה' (שמות ו, ב-ח)

כפי הנראה למתבונן בפסוקים שבתחילת הפרשה, נאמרו בהם ארבע פעמים התיבות 'אני ה'; בפסוקים: ב', ו', ז', וח'.

רבינו זיע"א כותב על כך (מחשוף הלבן, ורא), כי חשבון הגימטריא של התיבות 'אני הוי"ה', עולה כחשבונה של תיבת 'כוס' עם הכולל (87).

עוד רומזת 'כוס' לארבעת צירופי שם הוי"ה, שם ע"ב, שם ס"ג, שם מ"ה ושם ב"ן, שכן צירוף כולם יחד עולה רל"ב (232), וגם תיבת 'כוס' הנכתבת במילוי - כ"ף ו"ו סמ"ך - עולה רל"ב.

הרי כאן רמז נפלא בארבעת פסוקי הגאולה, שכנגדן תיקנו חכמים את מצות שתיית ארבע כוסות בליל הסדר, והן מכוונות כנגד ארבעת פסוקי 'אני ה', כשכל אחד מן הפסוקים וכל אחת מן הכוסות, רומזים לאחד מצירופי שם הוי"ה.

יראת האבות מן החטא

את ארץ מגריתם אשר גרו בה (שמות ו, ד) העולם הזה, נוה התלאות, מקום מסוכן ומסוגל הוא. מסוכן - משום שבכל רגע ובכל מקום נקרים לאדם בדרכו נסיונות ופיתויים עד אין מספר, והבחירה מסורה בידו בכל זמן ועת, אם לטוב אם למוטב. ומסוגל - שכן העומד בנסיון, מתעלה מדרגה לדרגה עד שזוכה לבא למעלות הצדיקים העומדים לפני האלהים.

רבינו זיע"א מפרש (מעגלי צדק, אות ז), כי משום כך נקרא העולם הזה בשם 'מגור', שהרי העולם כולו מלא בקליפות ומשטינים ומקטרגים העומדים להחטיא את בני האדם, ואם הצליחו במלאכתם הבויה, אז הם עולים למעלה כדי להשטין ולקטרג עליו. משום כך, האדם המחשב חשבון נפשו ומעשיו, מלא כל ימיו מגור ומורא מפניהם, וירא שמא יתגברו עליו. ואפילו אם כבר עברו עליו ימים רבים בלא חטא ועוון, אינו רואה עצמו בטוח מן החטא, שהרי כבר אמר התנא עליו השלום (אבות פ"ב משנה ד): "אל תאמין בעצמך עד יום מותך".

בוה יש לפרש את האמור כאן בפסוק על האבות הקדושים, שהתגוררו בארץ מגוריהם אשר גרו בה. הכוונה לרמוז על המגור הגדול שבו התגוררו כל ימיהם, כי כל ישיבתם בוה העולם היתה מתוך מגור ויראה, ועם כל גדלותם פחדו תמיד שמא יגבור עליהם היצר הרע חס ושלום.

כך יתפרש גם מה שאמר על עצמו יעקב אבינו עליו השלום (בראשית לב, ה): "עם לָבָן גִּרְתִּי", וכן דברי דוד המלך עליו השלום (תהלים קיט, נד): "בְּבֵית מִגְוָרִי", כי שניהם חששו ויראו שמא יחטאו, וכל זמן ששהו בעולם הזה היו שרויים במגור ויראה שמא יגבור עליהם היצר הרע ויחטיאם, ומשום כך נזהרו מאוד בתורה ובתפילה, כדי שיעזרום להינצל מן החטא.

ימי השובבי"ם:

לב נשבר ונדכה - תיקון גדול לבעל תשובה

בראשית ברא אלקים וגו' (בראשית א א). בראשית ראשי תבות תקון ברית אנהה יאנח שָׁבֵר רוּחַ. בא לרמוז כדכתבנו בסמוך, ואלה מוסיף, דמי שפגם בברית תמיד יהיה נאנח ודואג, וכמו שאמר דוד המלך עליו השלום (שם נא ה) 'וחטאתי נגדי תמיד', ותמיד יהיה בשברון רוח. ובא הרמז במלת 'ברית' אותיות 'תביר', שם רמז דמי שפגם בברית תקונו 'תביר', יהיה שָׁבֵר רוּחַ:

וכיון שיתנהג בשברון רוח תשובתו לא תשוב ריקם, וכמו שנאמר (שם פסוק יט) 'לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה', והשָׁבֵר שישבר לבו ורוחו גדול מכל יסורין וענשים שיבואו עליו, וכמו שנאמר (משלי יז ט) 'תחת גערה במבין מהכות כסיל מאה', דהינו כיון שהמבין ישבר לבו בגערה ואנחה על מה שעבר עליו, זה יותר ממאה מלקיות באין מבין. ובא הרמז על נכון תקון ברית הוא אנחה יאנח בשבר רוח, ובזה נשָׁבֵר ורפא לו:

(גנוי המלך, תיקון הברית אות יד)

לשוב אל ה' בלב נשבר

זכתי אלקים רוח נשברה לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה (תהלים נא יט). ומסים דוד המלך עליו השלום ואומר, דשכירת הרוח הטמא הזה הוא במה שיהיה שפל רוח ומקנע, ולבו שבור באנחות על העונות שעברו עליו, וזהו שמסים לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה, דהינו כשישוב האדם ללב נשבר ונדכה בתשובה כראוי, אז אלהים לא תבזה, שאתה מסיעו לשבר הרוח הטמא שנתלבש בו, וזהו 'אלקים לא תבזה'. ועל זה הדבר של שכירת הלב אמר דוד המלך עליו השלום (שם קט כב) 'ולבי חלל בקרבי', דהינו עשיתי לבי מת בקרבי ממש, ועל ידי זה נשבר רוח הטמא וחלף הלך לו. ומשום הכי בשרו הנביא עליו השלום ואמר לו 'הם ה' העביר חטאתך לא תמות' (שמואל ב' יב ג), 'חטאתך' היא הרוח שנתלבשה בו, 'העביר חטאתך' סופי תבות גימטריא 'הרוח' עם הכולל:

(שערי תשובה, אות כד)

הגאון רבי ברוך חזנבלום שליט"א: קל להטיף ולדבר גבוהה גבוהה על אמונה ובטחון, אבל המבחן האמיתי הוא במעשים. כאשר האדם בא לידי ניסיון וקושי ונדרשים ממנו תעצומות נפש של אמונה

ובטחון כדי לעמוד בניסיון ולהתגבר על הקושי - כעת הוא עומד למבחן! הוא עצמו יקבע במעשיו, האם הוא רק נאה דורש או גם נאה מקיים.

מבחן האמונה והבטחון

משה ואהרן ירדו למצרים יחד עם הזקנים, אולם כאשר התייצבו לפני פרעה, הזקנים אינם מוזכרים. מדוע?
אומר רש"י (שמות ה, א): "אבל הזקנים נשמטו אחד אחד מאחרי משה ואהרן, עד שנשמטו כולם קודם שהגיעו לפלטיין, לפי שיראו אותו".

ומדוע הם יראו? היתה להם סיבה טובה לכך. אומרים חז"ל (ילקוט'ש רמז קפא) כי "היו ארבע מאות פתחים לפלטרין של פרעה, ועל כל פתח ופתח אריות ודובים וחיות רעות, ולא היתה בריה יכולה להיכנס שם עד שהיו מאכילין אותם בשר, שלא יהיו מזיקין אותו".

הזקנים נשמטו אחד אחד לפני שמשו ואהרן באו אל ארמון פרעה, כי הם פחדו מהאריות והדובים ושאר החיות רעות שניצבו בארבע מאות פתחי הארמון. וכי איך אפשר שלא לפחד מחיות רעות שיכולות ברגע אחד לטרוף אותם ולקרוע את בשרם?

אבל נשאלת השאלה: הרי התורה מעידה על הזקנים שהיו 'בעלי אמונה' גדולים, שהנה כאשר נעשו האותות לעיני הזקנים, נאמר (ד, לא): "ויאמן העם... ויקדו וישתחוו". ואיך כעת הם נעשו חסרי אמונה שכאלה?! איפה נעלמה האמונה שלהם, היכן הבטחון? הרי הם סמכו על משה ואהרן 'בעיניי'ם עצומות, ואם כן הם היו צריכים להיות בטוחים שלא תיגרם להם שום רעה.

ואכן, אומר המדרש שם, כי "כשבאו משה ואהרן, נתקבצו כולם וסובבים ומלחכים רגליהם והתחילו ללוותם, עד שבאו לפני פרעה". החיות הרעות הפכו את עורן ונהגו בידודות רבה כלפי משה ואהרן. ואם הזקנים היו דבקים במדת הביטחון ונלווים למשה ואהרן בבואם אל ארמון פרעה, גם הם היו נכנסים אל הארמון ללא פגע. ומדוע התערער בטחונם?

התשובה לכך פשוטה מאד: ויאמן העם... ויקדו וישתחוו" - עד שניצבים לפני אריות ודובים...

בני אדם מוכנים להיות 'בעלי אמונה' גדולים - אבל עד לניסיון. ברגע שבאים לידי ניסיון - כל האמונה בורחת!... לאדם אין שום קושי להפגין אמונה ובטחון, כל עוד זה להלכה ולא למעשה. ברגע שהוא צריך להתמודד עם ניסיון קשה שדורש ממנו אמונה ובטחון, מתגלה תוכנו האמיתי, אין בו לא אמונה ולא בטחון.

נקל להיות בוטח בשעה שאין צורך בבטחון

"חזון איש" בספרו "אמונה וביטחון" (פרק ב) מתייחס לנקודה הזו וכותב, שהאדם יכול להיחשב כבעל בטחון גדול כל עוד מדובר במצב תיאורטי, אך כאשר הוא נקלע למציאות קשה, בבת אחת נעלמת כל מדת הבטחון שלו.

וזה לשונו הזהב: "נקל להיות בוטח בשעה שאין עיקר התפקיד של הביטחון, אך מה קשה להיות בוטח בשעת תפקיד באמת. נקל לשגר בפיו ובשפתיו את הביטחון, שהוא להלכה ולא למעשה, רק כמתענג על דמיונות מזהירים ומשמחים, ומרוב הימים הוא מטעה את עצמו ומטעה את אחרים כי אמנם עלה

הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א: מהראוי להתייעץ עם ידידים ואהובים לחפש פרנסה טובה, וכמאמר הכתוב: "וְתִשְׁעָה בְּרֵב יוֹעֵץ" והכלל הוא שככל שצוברים נסיון באומנות כל שהיא - הרי זו נעשית לו קלה ונוחה, כעבור זמן. וכן כדאי ללמוד מנסיונם של אחרים...

פרנסה: איך למצוא את העבודה המתאימה?

רבים מתלבטים בבחירת מעמד הפרנסה. ובכן, ראשית כל צריך לדעת שאין לעסוק בעבודה קשה למעלה ומועבר לכוחות האדם, אלא כל אחד לפום דרגא דיליה. ובדאי צריך לתת לב להשתדל שתהיה הפרנסה קלה ונוחה, כי פרעה הוא זה שאמר 'תִּקְבְּד הָעֶבֶדָה' (שמות ה, ט)...

ולאלו שמתקשים במציאת מקום עבודה ואינם מוצאים, כמובן שיתפללו להשי"ת באמירת פרקי תהלים בכל יום ובשיחה בינם לבין קונם בכל יום, שיזמין להם פרנסה נוחה וקלה שטרחה מועטת ושכרה מרובה ומושפע.

בנוסף יש לבקש מהשי"ת שיצליח במלאכתו להיות הגון בענייני הממון, ויהיה משאו ומתנו באמונה, הן כלפי מעסיקו והן כלפי הלקוחות, ולא יתעשר חלילה מממון שאינו ישר בתכלית הישרות.

ולעת עתה שעדיין אינם מוצאים פרנסה יזהרו מדאגה, ויקבלו הסבל באהבה, וזה גופא יחיש עבורם ישועות ונפלאות, וכבר כתב מוהרנ"ת: "ההכרח שיהיה לכל אדם סבלנות גדול, שיסבול כל מה שיעבור עליו, כמאמר חז"ל 'סמא דיסורי - קבילא', וכמו שאמר החכם 'הסבל - תחבולה למי שאין לו תחבולה' (ליקוטי עצות, סבלנות, יא).

ושגור בפי דברי הבעש"ט (עה"ת לך לך מקור חיים סק"ט, בשם באר מים חיים) על מאמר חז"ל 'אוקירו לנשייכו כי היכי דתתערתו' (בבא מציעא א"ט). ופירש הבעש"ט כי 'נשייכו' מרמז על העת שאדם בירידה בקטנות (ועיין בלק"מ סי' נו אות ג) שצריך להוקיר מאד הזמן והתקופה הזו, כי אם יתאחז אז בקוב"ה הרי זה סגולה גדולה לעליה נפלאה בבחינת 'כי היכי דתתערתו' [-בעבור שתתעשרו], והבן.

ויקיים מאמר רבינו הקדוש בליקוטי מוהר"ן (סי' ערב) על הכתוב 'היום אם בקולו תשמעו', וז"ל: 'זה כלל גדול בעבודת השם, שלא ישים לנגד עיניו כי אם אותו היום, הן בעסק הפרנסה והצטרכותו, צריך שלא יחשוב מיום לחבירו כמובא בספרים, וכן בעבודתו יתברך לא ישים לנגד עיניו כי אם אותו היום ואותה השעה, כי כשרוצין ליכנס בעבודת ה', נדמה להאדם כאילו הוא משא כבד, ואי אפשר לו לישא משא כבד כזו, אבל כשיחשוב שאין לו רק אותו היום, לא יהיה לו משא כלי. וכמאמר החכם העבר אין, והעתיד עדיין, וההווה כהרף עין, דאגה מנין.

והנה מובא בגמ' (פסחים נד:): שיש שבעה דברים המכוסים מבני אדם וסמויים מן העין, ואחד הדברים הוא שאין האדם יודע במה הוא משתכר. כי יש והאדם יוצא למסחר גדול, וחשבו שירויח ממנו הון רב, ולמעשה לא יצא ממנו דבר, ורק בדרך חזרתו כבדרך אגב הזדמן לו להרויח הרבה ממון, כלל לא כפי שהוא חשב ותכנן... ולעולם לא ידע האדם היכן יאיר מזלו, והיכן ישתכר ומה יעלה בגורלו, ואם עשייה זו תהיה הגורם להצלחתו, אלא שעל האדם לעשות, והקב"ה עוזרו. והוא מהדברים שהבורא העלימים מעיני הבריות. ולכן אין מן הראוי שהאדם יעמוד בכל תוקף על שלו במשאו ומתנו עם הבריות, כי לעולם לא ידע מה באמת מסתתר מאחורי גבו. ועליו לשתף את מידותיו הטובות גם בעסקי גשמיות... להתנהג בעדינות ולותר ככל הניתן לאל ידו.

מהראוי להתייעץ עם ידידים ואהובים לחפש פרנסה טובה, וכמאמר הכתוב: "וְתִשְׁעָה בְּרֵב יוֹעֵץ" (משלי כד ו). והכלל הוא שככל שצוברים נסיון באומנות כל שהיא - הרי זו נעשית לו קלה ונוחה, כעבור זמן. וכן כדאי ללמוד מנסיונם של אחרים, ולדוגמא מי שנמשך להתפרנס ממלאכת המלמדות, מהראוי שיתקשר ויתיעץ עם מלמד אצל מומחה ותיק, וזה עיקר גדול באומנות זו של מלמדות. ויש תועלת מרובה שאף יבקר אצל מלמדים עשירי נסיון ובקיאים באומנותם, ויעקוב אחריהם בחדרי כיתתם לחזות ולראות מקרוב את כל סדרי הנהגתם עם החניכים, כי מכל ידיעה באומנותם יהיה לו ריוח גדול. ובדרך כלל ההצלחה של כל אומן תלויה בזה שנודע לו מעצמו או מאחרים סודות של דרכים קלות ומועילות בדרכי המלאכה.

פעם ביקרתי אצל מלמד מומחה מוטיקי חסידי ברסלב כאן בעיה"ק ירושלים, ה"ה הרה"ח רבי יעקב קלמנוביץ זצ"ל (נלב"ע ביום ט' שבט תשנ"ב), שנודע בקרב אנ"ש על שם מלאכתו: ר' יעקב מלמד, וראיתי אותו בעיצומה של מלאכת הקודש, כשהוא לומד עם הכתה שלו, והתבוננתי בעיניי וראיתי שכל הילדים מקשיבים ומאזינים אליו ולומדים בהתמדה, והתפעלתי ממנו שהוא לא מתעייף מהמלאכה כלל, והלימוד הולך אצלו כמו זמר, וכל זה מפני שהיה אומן ומנוסה.

(הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א - גל' קרני אור)

הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א: הסובל ממחלת עור איזוה נוראה זו ובמסירות נפש עילאית שומר על גדרי הקדושה והטהרה שקיבל על עצמו שלא לגרד את גופו, אינו אדם אלא מלאך. הוא זה שאמר עליו הרבי מבעלזא: מעולם לא ראיתי בחור קדוש וטהור כמותו.

לְקַחֵר יְהִיֶה הָאֵת הַזֶּה

בשלהי חדשי החורף של שנת תר"פ עלה הבחור הצעיר, משה מרדכי בידרמן, הוא הנודע לימים כהרה"ק מלעלוב זיע"א, על סיפונה של האנייה שהפליגה מארץ ישראל אל ארץ פולין, בדרכו לפגוש את אביו הרה"ק רבי שמעון נתן נטע מלעלוב זיע"א, שבצוק העתים מתגורר היה בעיר קראקא.

שבע שנים חלפו מאז שנת תרע"ג בה אביו רבי שמעון נתן נטע יצא מארץ ישראל בדרכו להסתופף בצל רבו הרה"ק רבי ישראל מסטולין זיע"א, הנודע בקהל חסידים בכינויו: 'הינוקא'. אמנם הנסיעה נועדה להיות קצרה ביותר, ובדעתו של רבי שמעון נתן נטע היה לחזור תיכף אל משפחתו בארץ ישראל. אלא שהתוכנית השתבשה לחלוטין: תוך כדי שהותו של רבי שמעון נתן נטע בארצות הגולה, פרצה מלחמת העולם הראשונה וכל הגולה הייתה כמדורת אש. הדרכים השתבשו לחלוטין, נתיבי הים והיבשה נסגרו, ורבי שמעון נתן נטע מצא את עצמו בארץ נכר, הרחק ממשפחתו שנתורה בירושלים.

בחוסר ברירה בחר רבי שמעון נתן נטע לקבוע את מקום מושבו בעיר קראקא, שהייתה עיר מלאה חכמים וסופרים, חסידים ואנשי מעשה, ושם המתין שהרוחות הסוערות יירגעו והוא יוכל לחזור לביתו. אלא שהוא לא ידע שהמתנה תהיה כה ארוכה ותהפוכות רבות יעברו על משפחתו.

באותם שנים שָׁאָב המשפחה שהה בקראקא ידעה המשפחה רעות רבות וצרות. אִם המשפחה, הרבנית חיה רייצא בידרמן, נוות ביתו של רבי שמעון נתן נטע, נפטרה בשנת תרע"ו ממחלת הטיפוס שהשתוללה באותם ימים בירושלים. היתומים האומללים שנותרו גלמודים עברו להתגורר בבית קרובי משפחה, ואילו הבחור משה מרדכי עבר להתגורר בבית זקנו הגדול, הרבי הגערץ מלעלוב, הרה"ק רבי דוד צבי שלמה זיע"א. נפשו של הרבי הזקן נקשרה בנפש נכדו, עד שכמעט לא משה ידו של הנער מיד זקנו. הרבי האציל עליו חכמה בינה ודעת, וחינך אותו בתורה ובחסידיות כמסורת אבותיהם אבותיהם.

ימי הזוהר ושנות השובע לא ארכו, כיון שבשנת תרע"ח כבה המאור הגדול ורבי דוד צבי שלמה ונשמתו הטהורה עלתה בסערה השמימיה. אם כל בני ירושלים בכו את השריפה אשר שרף השם, הרי שגדול כים היה שברו של נכדו האהוב, הבחור משה מרדכי, שנותר יתום מאמו, הרחק מאביו, וללא זקנו הגדול שהיה לו כמורה דרך שבצילו הגדול חסה.

משנתו היתום הצעיר ללא משען ומשענה, ללא דואג ומפרנס, הבין כי אין לו ברירה אלא לחבור לאביו היושב בקראקא. קשה הייתה לו החלטה זו עקב אהבת ארץ ישראל שבערה בו, אלא שלא נותרה לו כל אפשרות אחרת והוא מצא את עצמו על אנייה המוליכה אותו הרחק מארץ מכורתו.

הנוסעים באנייה הבינו די מהר כי לא באניית נוסעים רגילה הם נוסעים כי אם בספינת משא רעועה שלא התאימה כמעט להסעת אנשים. התנאים בה היו קשים מאוד והנסיעה התארכה פי שלש מהתוכנית המקורית. הבחור החסידי שהכין לעצמו צידה לדרך בכמות המתאימה לנסיעה המתוכננת, נותר ללא כלום, כשהאפשרות היחידה הייתה להתגאל ממאכלי האנייה. בהשגחה פרטית מובהקת עצרה האנייה באחד החופים שם העמיסו עליה סחורה מגוונת, ביניהם שקי אגוזים, כשאחד מתוך אותם שקים נקרע והאגוזים נשפכו מתוכו. הבחור ביקש רשות לאכול מאותם אגוזים, ומשזו ניתנה לו, הוא ניזון מהם עד סוף הנסיעה.

כשהבחור הלעלובאי הצעיר הגיע לקראקא ונפגש עם אביו רבי שמעון נתן נטע, לאחר שנים של ניתוק, הוא קבע את מקום לימודו בבית המדרש הישן של חסידי ראדומסק בקראקא, שם עשה לילות כימים בשקידה עצומה. את ההזדמנות שהגיעה לידו שלא מרצונו, לשהות בארצות ניכר, ניצל הבחור כדי להסתופף בצילם של צדיקי הדור.

כשהגיעה השמועה לקראקא כי הרה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא זיע"א הגיע לזמן מה לעיירה הולשיץ שבגליציה, החליט הבחור לנסוע להסתופף בצילם דמהימנותא. הוא שם פעמיו להולשיץ כדי להתבשמ במחיצתו של אותו צדיק נשגב שכל הארץ ניאות לאורו הטהור.

עם הגיעו להולשיץ פנה תחילה אל בית אכסניית בנו של הרבי, הרה"ק רבי אהרן זיע"א, שלימים היה ממלא מקומו. רק לאחר שקיים עימו שיחת כרות קצרה, פנה לביתו נאווה קודש של הרבי כדי לקבל ממנו ברכת 'שלום עליכם'. המוני חסידים הצטופפו לפני חדרו של הרבי בבקשם להיכנס אל הקודש פנימה. אווירה עילאית אפפה את המקום, מעין 'גן עדן של מטה', כי הנה הכל יודעים כי עומדים הם בפני רגעים קדושים ונעלים.

אחד אחד נכנסו החסידים לחדר, ורבי ישכר דוב, שקוע בשרעפיו, מושיט את ידו לכל אחד מהחסידים העוברים בסך בדחילו ורחימו. אין רבי ישכר דוב אומר מאומה, מלבד שהוא חוזר שוב ושוב על ברכת 'שלום עליכם'. במעמדים כגון אלו אין מנהגו של הרבי מבעלזא לפצות פה ולשוחח עם החסידים, והקהל מתקדם במהירות ויוצא מהחדר.

ניתן לתאר את ההפתעה הגדולה שהייתה בשעה שהבחור משה מרדכי עובר מול הרבי, ולפתע הרבי עוצר אותו באחת ושואל אותו בחמימות רבה: מי אתם? עוד בטרם היה סיפק ביד הבחור להשיב, וכבר בנו של הרבי, הרה"ק רבי אהרן שמעון לצד אביו הקדוש, הזדרז להשיב: זהו בנו של הרבי מלעלוב, רבי שמעון נתן נטע. והרבי מבעלזא ממשין ושאל: היכן מתגורר אביך בימים

על בני גילו במדת הביטחון, ולאמיתת הדבר משמש במדה זו להטבת חלומות נעימים על העתיד הכמוס". מסופר על מרצה שעמד בפני קהל גדול והרצה בפניהם בלהט על מידת הבטחון, ובתוך דבריו הזכיר את דברי ה"נפש החיים" (שער ג פרק יב), שאדם הבוטח בה' וקובע בלבו שאין עוד מלבדו, שום כח בעולם לא יוכל להזיק ולהרע לו. הוא הביא דוגמאות מהחיים כיצד אדם נקלע לכל מיני מצבים של פחד מפני הסכנה, ובכח הבטחון והמחשבה שאין עוד מלבדו - התגבר על הפחד וניצל מהסכנה.

לפתע נכנס כלב אימתני לאולם ההרצאות. המרצה פרץ בריצה מבוועתת לכיוון החלון וקפץ החוצה.

שאלוהו: "למה פחדת מהכלב?! הרי בהרצאה דיברת על מידת הבטחון והבאת את הסגולה המיוחדת של ה'נפש החיים' להינצל מכל רע?"

אמר להם: "אכן, השתמשתי בסגולה של ה'נפש החיים', אבל לא הסתפקתי בכך אלא קפצתי מהחלון, ליתר ביטחון..."

זמרי הבטחון

אומר ה"חזון איש", כי יש אנשים שהם 'זמרי ביטחון'. כל מי שצריך חיזוק בענייני בטחון, יכול לבוא אליהם ולשמוע מהם הרצאות מרתקות על אמונה ובטחון. הם יודעים לחזק את בני האדם לבטוח בה' ולהאמין שהכל טובה. יש להם את הפסוקים הנכונים, את הדוגמאות המרתקות מהחיים, אבל כשהדבר מגיע לפתחם - בבת אחת הכל נשכח...

היה אדם שהיתה לו חנות מכולת מצליחה, וכל יהודי שנכנס אליו היה פותח עמו בשיחה. וכשמישהו היה מתאונן על קשיי פרנסה, הוא היה מעודד ומחזק אותו: "מה אתה מודאג? הרי הקב"ה זן ומפרנס את כל הבריאה, מקרני ראמים עד ביצי כינים... ומזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה"... ולקינוח היה מנדב לו איזו סגולה לפרנסה טובה.

יום אחד נכנס הלקוח לחנות המכולת כהרגלו, אך הפעם ראה את החנווני בפנים דאגות וחמורות סבר. השניים פתחו בשיחה, שאל הלקוח את החנווני: "מדוע פניך אינם כתמול שלשום?"

השיב בעל המכולת: "אני כבר שבוע לא עוצם עין".

נבהל הלקוח: "מה קרה?"

"מה, לא ראית את המינימרקט החדש שנפתח מעבר לפינה?"

"כן, ראיתי", אמר הלקוח, "אך מה הבעיה, הרי הקב"ה זן ומפרנס את כל הבריאה, מקרני ראמים עד ביצי כינים, ומזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה... ומה אתה פוחד, הרי אין אדם נוגע במוכן לחברו אפילו כמלאו נימה". ולבסוף אמר: "אתה גם יכול להשתמש בסגולה לפרנסה שהבאת לי"... זו, כמובן, היתה זריית מלח על הפצעים.

בעל המכולת לא עצר ברוחו וצעק בגרון ניחר: "איך הוא העז לפתוח מינימרקט מול החנות שלי? הרי הוא מסוגל לגנוב לי לקוחות! אני אעשה הכל כדי לחסל לו את העסק!"

כל 'זמרי הביטחון' יכולים לשורר בקול גדול, כל עוד זה לא נוגע להם. ברגע שניסיון בא לפתחם והם חשים סכנה, בבת אחת נאלמת 'זמרתם' ונעלמת אמונתם.

קל להטיף ולדבר גבוהה גבוהה על אמונה ובטחון, אבל המבחן האמיתי הוא במעשים. כאשר האדם בא לידי ניסיון וקושי ונדרשים ממנו תעצומות נפש של אמונה ובטחון כדי לעמוד בניסיון ולהתגבר על הקושי - כעת הוא עומד למבחן! הוא עצמו יקבע במעשיו, האם הוא רק נאה דורש או גם נאה מקיים.

(הגאון רבי ברוך רוזנבלום שליט"א - דורש טוב)

אלו? הפעם היה זה הבחור שענה: מקום מגורי אבי הוא בעיר קראקא. שמח רבי ישכר דוב מאוד ואמר בקורת רוח: קראקא היא עיר של יראים ושלמים, דבר טוב עשה אביך שבא להתגורר כאן! הייתה זו שיחה קצרה אך ארוכה מאוד יחסית, והבחור לא התעכב עוד והמשיך בדרכו.

כבר מתחילה תכנן הבחור להישאר לשבות שבתו בצל הקודש, ואכן לקראת עריכת השולחן הטהור בליל שבת הקדים להגיע אל בית המדרש בו היה אמור הרבי לערוך את שולחנו אשר לפני השם. הוא קידש על היין, אכל מעט חלה ודגים, ומיהר לבוא ולתפוס מקום טוב והגון ממנו יוכל לראות את פני הקודש ולשמוע את דברי התורה. בית המדרש עדיין לא התמלא באנשים, ואחד הגבאים שהיה איש חסון בעל בשר ורחב גרם הסתובב בבית המדרש ועיניו בלשו לראות האם הכל נעשה כתיקונו. בינתיים תר הבחור הלעלובאי אחר מקום ראוי ומצא פינה מסוימת סמוך ונראה לראש השולחן. הוא לקח עימו ספר קטן ונעמד במקום, כמי שקונה בו שביתה.

משום מה לא מצא הדבר חן בעיני אותו גבאי, והוא ניגש אליו ואמר לו: בחור'ל, אל תעמוד פה! להנאתך ולטובתך מצא לך מקום אחר, זאת משום שבמקום זה ידחפו אותך כהוגן.

הבחור הלעלובאי, שניחון היה בשנינות ירושלמית, לא התפעל מהאיש העומד מולו וענה לו: וכי מה אכפת לך?! הרי הדחיפות יהיו עלי ולא עליך, ולי אין הדחיפות מפריעות כלל ועיקר. הגבאי שלא הורגל לשמוע תגובות מעין אלו הופתע מאוד מהתשובה שקיבל תוך כדי דיבור, הרים את קולו בגערה: בחור'ל, אל תתחכם עמי, כאשר בד בבד הראה לו את נחת זרועו ונתן לבחור דחיפה הגונה שטלטלה אותו כהוגן עד שמצא את עצמו עומד כאוב הרחק מאחור.

עד שהתאושש הבחור מחילופי הדברים וההמשך שלהם, כבר נכנס הרה"ק רבי ישכר דוב לעריכת השולחן. כעת בית המדרש כבר היה מלא מפה אל פה. מאות רבות של חסידים עמדו צפופים בחרדת קודש ועקבו בדומיה אחר דמותו הקדושה של הרבי עורך את שולחנו.

מהחלו הגבאים לחלק 'שיריים' מגביע היין של הרבי, הייתה נעשית החלוקה באופן זהה: הרבי היה לוחש לגבאי את שמות הערים שמהם הגיעו האורחים, הגבאי היה מכריז אותם בקול, ולפי הסדר הזה היו החסידים בני אותה העיר שהזכרה ניגשים ומקבלים את ה'שיריים'.

והיה הגבאי מכריז בקול עיר אחר עיר, עיירה אחר עיירה, כשלתפע נישא קולו של הרבי הקורא: היכן הוא הבחור שהגיע מארץ ישראל? תחילה לא ידעו החסידים למי הכוונה, אך גם כאשר הבינו היה קשה לו מאוד להתקרב אל הרבי, כיון שהיכל בית המדרש היה מלא עד אפס מקום וטבעות אנשים הקיפו את מקום מושבו של הרבי. חלף זמן עד שהבחור הצליח להגיע מהמקום בו עמד בתחילה, בירכתי בית המדרש, אל מקום מושבו של הרבי.

כאשר הבחור הגיע אל הרבי, הרים הרבי את עיניו הקדושות והתבונן בו עמוקות. לאחר מכן נטל הרבי את גביע הקידוש שעמד סמוך אליו, הוסיף ומזג אליו עוד יין וכיבד את הבחור. הבחור שתה מהיין, בירך והתברך בלחיים, ומתוך צניעות וענווה ביקש להשמט ולעזוב את המקום. אלא

שהרבי מבעלזא מחזיק בו בידו ולא נותן לו ללכת. הרבי תופס בו ומעמידו בקירוב אליו ממש.

מפעם לפעם ניסה הבחור הנרעש לסגת מעט אחורנית ולא לעמוד קרוב כל כך, פחד ומורא נפלו עליו והוא הרגיש כי קשה לו לעמוד שם, אלא שבכל פעם ופעם שהחל מעט ללכת אחורנית, היה הרבי עצמו תופס אותו בידו ומקרבו אליו שוב. במהלך כל עריכת השולחן, בכל פעם שהיה הרבי מחלק 'שיריים' ממאכלי השבת שהיה אוכל, היה הרבי נותן תחילה לבחור מארץ ישראל, ורק לאחר מכן לכל היושבים בשולחן הטהור.

החסידים הרבים שנכחו במקום הביטו במחזה בהשתאות רבה. לא היה זה דבר מצוי שהרבי יחלוק כבוד כה רב לבחור צעיר ולא מוכר. תשובה חלקית הם קבלו כשבשעת עריכת השולחן של סעודה שלישית, כשהבחור הלעלובאי כבר לא היה בבית המדרש, התעניין הרבי אודותיו ושאל: היכן הוא הבחור מארץ ישראל? ובאותה שעה הוסיף הרבי משפט נוקב ומהדהד: מעולם לא ראיתי בחור כה קדוש וטהור...

כשהבחור הלעלובאי הצעיר הגיע לקראקא ונפגש עם אביו רבי שמעון נתן נטע, לאחר שנים של ניתוק, הוא קבע את מקום לימודו בבית המדרש הישן של חסידי ראדומסק בקראקא, שם עשה לילות כימים בשקידה עצומה. את ההזדמנות שהגיעה לידיו שלא מרצונו, לשהות בארצות ניכר, ניצל הבחור כדי להסתופף בצילם של צדיקי הדור

מי יבוא בסוד קדושים ומי יודיע לנו את אשר ראו עיניו הטהורות של הרה"ק מבעלזא בבחור הקדוש הצנוע והנחבא אל הכלים, אשר כל ימיו עמל להסתיר את מדרגותיו הנוראות ואת עבודתו בקודש.

רק בערוב ימיו של הרבי הקדוש, שלימים קיבל על עצמו את הנהגת חסידי לעלוב ושמו הטהור הלך מסוף העולם ועד סוף, נודע עליו עניין נורא של גיבוי קדושה וטהרה שנהג בו. ואף עניין זה לא היה נודע אילולא 'הודאת בעל דין', כשהרבי בעצמו, מחוסר ברירה, הוכרח לגלות אפס קצהו מגודל קדושתו ומאותם הנהגות המחמירות שקיבל על עצמו בימי נעוריו.

היה זה באחרית ימיו של הרבי, לאחר שלקה במחלת השיתוק הנוראה בכל פלג גופו השמאלי, והוא שוכב מיוסר במיטתו. כתוצאה מכך נהיו פצעים עמוקים בגופו והם ניקבו בו ככברה. ייסוריו הנוראים היו למעלה מהכלת אנוש ומכאוביו איומים ביותר.

ביום מהימים קורא הרבי לגבאו המסור והחל סח באזניו דבר מרטיט: היה זה בעודני ילד צעיר לימים ובימי שבתנו בירושלים. הגיעה השמועה אל בית המדרש כי זה עתה הלך לעולמו אחד מגדולי חסידי לעלוב, רבי זיידל בלטינשטר, שהיה מהאנשים המקורבים והנאמנים ביותר של הסבא, הרה"ק רבי דוד צבי שלמה.

זקני החסידים שקיבלו את הידיעה בכאב רב פתחו וסיפרו בשבח, ואילו אני עמדתי מן הצד והייתי אזוני לשיחתם של החסידים. משוחחים היו על מעלותיו בתורה ובמעשים טובים, על השגותיו בחסידות ועל דבקותו בצדיקים, כשבין השאר היו מספרים בהתפעלות שרבי זיידל מעולם לא התגרד בגופו! כך בדיוק.

המשיך הרבי וסיפר לגבאי: אמנם ילד הייתי ועדיין לא הבנתי את משמעות הדבר ואת רום מעלת עניין זה, אך זאת עלה בידי להשכיל כי הנהגה טובה היא זו ומעלה שראוי להשתבח בה. ולכן קיבלתי על עצמי באותה שעה שאף אני אנהג כמותו ולא אגרד את גופי. ואכן מני אז ועד הלום עלה הדבר ביד.

אולם המשיך הרבי: עתה שחוליי גבר וייסורי קשים מנשוא, מתיירא אנוכי בתוקף הנסיבות שלא אוכל לעמוד בגדרי ולשמור על קבלה טובה זו. בשל כך מבקש אני להתיר את נדרי, והיות כי ההלכה היא שחובה לפרוט את הנדר באזוני אחד המתירים, הרי שעל כן סיפרתי לך זאת. אבקשך אפוא, סיים הרבי, להכניס אל החדר עוד שני אנשים, אך אין צורך לגלות להם את פרטי הדברים, ויחד תתירו לי את נדרי.

אין ספק שעצם הסיפור, דיו כדי לטלטל את האדם ולהסעיר את נפשו לנוכח עוצמת גדולתו הרוחנית של הילד, אלא שיש כאן פרט חשוב מאוד המעצים את הסיפור עשרת מונים:

הלא תדעו כי הרבי מלעלוב, עוד משנותיו המוקדמות, סבל מחלאים קשים ורעים. ביניהם הציקה לו מאוד מחלת עור קשה 'פסאורזיס' שפשטה בכל גופו. מחלה זו גרמה לרבי סבל איום והוא התענה בייסורים נוראים שהפריעו את מנוחתו.

אכן משחות מיוחדות נועדו לטיפול במחלה קשה זו, אלא שהרבי מסרב היה בתוקף להשתמש בהם, שכן האפשרות להתעסק עם גופו הגשמי לא הייתה קיימת אצלו. רק בשני מקומות בגופו הסכים הרבי למשוך באותה משחה: במקום הנחת תפילין שבראש ובמקום הנחת תפילין של יד, וכל זאת רק בשל חשש חציצה מאותם חטטין שעלו בעורו.

הסובל ממחלת עור איומה ונוראה זו ובמסירות נפש עילאית שומר על גדרי הקדושה והטהרה שקיבל על עצמו שלא לגרד את גופו, אינו אדם אלא מלאך. הוא זה שאמר עליו הרבי מבעלזא: מעולם לא ראיתי בחור קדוש וטהור כמותו.

על הפסוק (שמות ח יט): **וְשִׁמְתִי פֶּתַח בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמּוֹךְ לְמִתְרָה יְהִי הָאֵת הַזֶּה**, כתב הרה"ק הבית ישראל זי"ע"א, ליתן רמז שעניין ה'אות' שנתן הקב"ה להבדיל בין ישראל למצרים, הוא עניין ברית הקודש של הקדושה והטהרה, שכוחו של אות זה הוא יפה לא רק לשעתו, אלא גם 'למחר', שיש מחר לאחר זמן, ולעולם יכולים בני ישראל להתחזק עם אות זה שעיקר היהדות תלוי בו. וכך באו דבריו בספרו (שנת תשט"ו): **'למחר, יש מחר לאחר זמן, 'פדות בין עמי ועמך', 'אות' אולי הרמז על אות ברית קודש, בני ישראל שומרי הברית. איתא 'וצאצאיו חתם באות ברית קודש', חותם שאינו נמחק לעולם, וזה 'למחר יהיה האות הזה'. ואיתא שעיקר היהדות תלוי בזה.**

(הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א - ספיר ויהלום)

השבוע במדור:

לטלטל ס"ת מבית הכנסת לחדר אחר או לבית האבל | תזמורת בירושלים בשמחת אירוסין ושבע ברכות | תוספת ביסולפיט במיץ ענבים | האם מותר להתפלל במקום שיש ריח חזק של בואש?

הגאון רבי בן ציון הכהן קוק שליט"א ראש בית הוראה הכללי ירושלים גאב"ד מרכז פתח תקוה

תזמורת בירושלים בשמחת אירוסין ושבע ברכות

שאלה: האם לנוהגים כמנהג ירושלים שלא לנגן בכלי שיר בשמחת נישואין, הוא הדין אף בשמחת 'תנאים' ושבע ברכות.

תשובה: מותר לנגן בירושלים בשמחת 'אירוסין' של ימינו בה רק קוראים את התנאים. משום שאינה כשמחת חתן וכלה, כיון שהם עדיין רק 'משודכים' ולא 'חתן וכלה'.

מִרְן הַגְרִי"ש אֵלִישֵׁב אֶסֶר לִנְגֵן אֶף בְּשֵׁבַע בְּרֻכּוֹת הַנֶּעֱרָךְ בִּירוּשָׁלַיִם. וּבִיָּאֵר שֶׁהוּא "מִשׁוּם שְׁנֵהֲגוּ אִיסוּר 'אֵם לֹא אֵעֲלֶה אֶת יְרוּשָׁלַיִם עַל רֹאשׁ שְׁמַחְתִּי' וְכֹל שְׁמַחַת הַנִּישׁוּאִין וְשֵׁבַע בְּרֻכּוֹת בְּכֻלָּן הֵינֵם בְּגֵדֵי 'שְׁמַחְתִּי'. אֲמַנֵּם יֵשׁ לְצִיּוֹן כִּי לְבַנֵּי עֲדוֹת הַמְזוּרָה שְׁלֹא קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם מִנְהַג זֶה שְׁלֹא לִנְגֵן בִּירוּשָׁלַיִם בְּשְׁמַחַת חֲתָן וְכֹלָה, אִסוּר לְהַחֲמִיר בּוֹה. מִשׁוּם שִׁישׁ בְּהִימָנְעוֹת מִהַנִּיגוֹן בְּחַתּוֹנָה מִשׁוּם בִּיטוּל שְׁמַחַת חֲתָן וְכֹלָה. כַּעֲיֵן שֶׁהֵבִיא הַמַּג"א (שְׁלַח, ד') "פַּעַם אַחַת גִּזַּר הַמוֹשֵׁל שְׁלֹא יִנְגְּנוּ בְּכֻלֵּי שִׁיר, וְצִוּוּהוּ (הַמַּהֲרִי"ל) לְהוֹלִיךְ הַחֲתָן וְהַכֹּלָה לְעִיר אַחֲרַת וּלְעִשׂוֹת שֵׁם הַחֲתוּנָה, כְּדִי לִנְגֵן בְּכֻלֵּי שִׁיר". הִרִי שֶׁהִימָנְעוֹת מִנִּיגוֹן בְּכֻלֵּי שִׁיר מֵהוּוּה פְּגִיעָה בְּשְׁמַחַת הַחֲתָן וְכֹלָה, אֶךְ אִלוֹ שֶׁקִּבְּלוּ עַל עֲצָמָם הַמְנַהֵג, לֹא אֶכְפַּת מֵה שְׁמַמְעֵט הַשְּׁמַחָה (צִיּוּנֵי הַלְכָה - נִישׁוּאִין רִנּוֹ).

תוספת ביסולפיט במיץ ענבים

שאלה: ידועה דעתו הנחרצת מִרְן הַגְרִי"ש אֵלִישֵׁב זצ"ל לִפְנֵי רַק מֵיץ עֲנָבִים 100 אחוז טבעי ללא תוספת מים וסוכר, כשר לקידוש וברכתו בורא פרי הגפן. האם תוספת ביסולפיט המופיעה ע"ג הבקבוק, פוגעת ב'טבעיותו' של מיץ הענבים.

תשובה: שמענו מפי מִרְן רִבִּינוֹ זְצַלָּה"ה בְּעֲצָמוֹ עַל עֲדוֹת הַיַּיִן הַרְאִישִׁי שֶׁל יָקֵב כְּרַמֵּל מְזוּרָחִי שֶׁהוֹפִיעַ בְּבֵיתוֹ וְהַעִיד בְּפָנָיו שְׁכֹל הַיַּיִנוֹת שֶׁבִּיקֵב הוּא מֵיִיצֵר מִהֵמִיץ עֲנָבִים לְאַחַר שֶׁסִּילַק מִמֶּנּוּ אֶת הַגּוֹפְרִית. אוֹתָם דְּבָרִים שְׁמַעְתִּי מִיַּדֵּי הַרֶש"ח סוֹלוֹבֵיצְקִי מֵהַעֲדָה הַחֲרָדִית שֶׁהוּא בְּעֲצָמוֹ מֵיִיצֵר יַיִנוֹת מִמֵּיץ עֲנָבִים לְאַחַר שֶׁמְדִיפִים מִמֶּנּוּ אֶת הַגּוֹפְרִית. וְאוֹמְנֵם בִּירְרַתִּי אֲצֵל הַמוֹמַחִים מֵה שְׁכָתוֹב עַל תּוֹוִית הַבְּקֻבּוֹק 'מְכִיל בִּיטוּלְפִיט', הִרִי שְׁלֹא יֵצֵא לְגַמְרִי. וְהַשִּׁיבוּנִי הַמוֹמַחִים שֶׁאֶף עַל הַיַּיִן כְּתוּב כֶּךָ, וְעַל כִּרְחָךְ יֵצֵא לְגַמְרִי, וְמֵה שְׁכָתוֹב הוּא רַק לְמַנְיַעַת תְּבִיעָה מִשְׁפֻּטִית מִבְּעֵלֵי רְגִישוֹת לְבִיטוּלְפִיט.

סוּגִיָּה זֹו הִיתָה מֵאֵד חָשׁוֹב לְרִבִּינוֹ וְסִפֵּר לִי הַגְר"א רֹוִבִין מִרְחֻבוֹת שְׁתַּחֲלֵל שִׁימוּשׁוֹ בְּכִשְׁרוֹת עֵלָה לְרִבִּינוֹ וּבִיקְשׁוֹ הַדְּרָכָה. אִמַּר לוֹ רִבִּינוֹ 'דַּע לָךְ, מֵיץ עֲנָבִים שְׁמַעוּרָב בּוֹ מִיָּם. עֲדִיף לְקַדֵּשׁ עַל הַחֲלוֹת'. מֵאֵז מִקְפִּיד הַרֵב הַנִּי"ל לֹא לְהַעֲנִיק כְּשֵׁרוֹת לְמֵיץ שְׁמַעוּרָב בּוֹ מִיָּם.

מִרְן פּוֹסֵק הַדוֹר הַגָּאוֹן רִבִּי מֹשֶׁה שְׁטֵרנְבוּךְ שְׁלִיט"א מ"ח"ס תשובות והנהגות

לטלטל ס"ת מבית הכנסת לחדר אחר או לבית האבל

שאלה: בנידון שאלתו בבית המדרש שיש בו כמה חדרים שעושים בהם מנינים, ולקריאת התורה מביאים ס"ת מבית הכנסת לחדר אחר, ושאל על המנהג אצלם לטלטל ס"ת מחדר לחדר בכל שני וחמישי כדי שיצאו ידי חובת קריאת התורה, ולדבריו זהו מנהג ישן נושן, והרבה ת"ח וגדולים מתפללין לפעמים אצלם ולא שמעו קול ערעור שאסור לטלטל ס"ת מחדר לחדר.

תשובה: הנה ב"אשל אברהם" (סי' קל"ה) כתב "דהעולם נוהגים היתר לטלטל ס"ת מחדר לחדר תחת גג אחד גם בלי אדם חשוב ובלי חולי ומנהג עם בני ישראל אין להרהר אחריו שבני נביאים הם, ונראה שסברתם שהקפידא דוקא תחת גג שמים", מיהו מסיק שם "אני הייתי עושה כן ג"כ לטלטל מחדר לחדר אך הדרנא בי וגלית דעתי פה לרבים שכעת איני אומר בזה לא איסור ולא היתר". וכן במעש"ר (קכ"ט) מרבינו הגר"א זצ"ל מפו' "בקריאת התורה הולך לס"ת אפילו בבית שני ואין מטלטלין מחדר לחדר וכ"ש לבית אחר", ולמעשה נראה כשיש מקום פנוי בבית הכנסת ראוי לכבד את הס"ת ולילך לקרוא שמה ולא להביאו אצלם, וכבוד הוא לס"ת שהולכים במיוחד אליה במקומה, ולא להביאה לאנשים בחדר אחר, וכ"ש באופן שבחדר האחר אין קדושה כבית הכנסת, ומיהו נהגו להקל בזה. (ועיין בדברינו בח"ב סי' צ' שצריך שעכ"פ עשרה יליו את הס"ת לארון הקודש). אבל בשעת הדחק, שצריך להמתין עד שהציבור שבביהכ"נ יגמרו התפלה, יש להקל לטלטל ס"ת מחדר לחדר, ובפרט לדעת ה"שמן למאור" וכ"מ מדעת רבינו הגר"א מותר לטלטל ס"ת לקריאה לאדם חשוב אפי' שאינו אנוס לילך למקום שהס"ת נמצא שם (עיין שעה"צ סי' קל"ה ס"ק נ"א), וא"כ כ"ש דמותר לטלטל לקריאה לציבור אפי' כשאינו אנוסים מלילך למקום שהס"ת נמצא שם, דציבור ודאי עדיף מאדם חשוב.

ונראה דה"ה דכשמתפללין אצל אבל וכדומה שקשה להם להעתיק את הציבור עד לביה"כ, נראה דאפי' שאינם אנוסים מלבוא לס"ת מ"מ מותר לטלטל הס"ת מבית לבית, דיש לסמוך על דעת רבינו הגר"א שמותר לטלטל ס"ת לאדם חשוב אפי' שאינו אנוס, וא"כ כ"ש דמותר לציבור וכמ"ש לעיל.

ודע דאף שאנו מתירין לטלטל ס"ת במקום שקשה שכולם יבואו לבית הכנסת, ששיטא שמצוה רבה לנדב ארון שיהא מונח כמה ימים (וכמב' ברמ"א ס"ס קל"ה), ואז הס"ת נמצא שם כל הזמן בכבוד בתוך ארון, והמנדב מקיים מצוה רבה ושכרו רב שמכבד בזה את התורה, וברכת ה' תחול עליו.

**הגאון רבי אשר אנשיל
שווארץ שליט"א
ראש כולל צאנז בבית שמש
ומח"ס מעדני אשר**

הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א.
אבל העיר ממה שכתוב בערוך
השלחן (אורח חיים סימן ע"ו סעיף
כ"א) וז"ל יראה לי דכשם שאסור
לקרות ולהתפלל כנגד מי רגלים
מדרבנן, כמו כן אסור נגד כל דבר
המאוס כמו הקאות שמקיא או הרבה
מליחות האף וכיחו וניעו מליחות
הרוקים

המתועבים, דלא גריעא ממי רגלים
והכון לקראת אלהיך ישראל ויש מי
שמקיל בזה ולא נראה לי, וא"כ לדבריו
אסור להתפלל כשמריח את מי הבואש.
ויש סברא לאסור להתפלל כשיש
ריח בואש משום דמטריד כוונתו: כעין
מה שכתב במקור חיים לבעל החות
יאיר סימן ס"ק ד' שמי שקץ בריח של

שום או של טבק וכדומה לא יתפלל במקום שיש ריח כזה מפני שמבטל את
כוונתו וטורד את דעתו, אע"פ שזה בודאי אינו גדר של ריח רע, א"כ ה"ה
בריה של הבואש.

ולענין הלכה: פסק שר התורה הגאון האדיר רבי חיים קנייבסקי זצ"ל
שלכתחילה לא יתפלל שם במקום שיש ריח בואש, אבל יש חולקים דסבירא
ליה דאפשר להקל לכתחילה.

מגן אבות
לרבינו משה חיים לוצאנו זיע"א
על ל"ט מלאכות
וסוגיותיהם

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 להשיג בחנויות הספרים

**האם מותר להתפלל
במקום שיש ריח חזק של בואש?**

שאלה: האם מותר להתפלל במקום שיש ריח חזק של בואש שמתזים
בהפגנות?

תשובה: בפרשתן (ט, כט) ויאמר אליו משה כצאתי את העיר אפרוש
כפי. וברש"י אבל בתוך העיר לא התפלל, לפי שהיתה מלאה גלולים ולא
רצה להתפלל

במקום הטינופת, דאסור להזכיר שם של הקב"ה במקום טינופת,
יש לחקור במה שקורה לאחרונה שהמטרה רוצה לפזר הפגנות הוא
מתיזה חומר שיש בזה ריח רע במיוחד הנקרא בואש האם אסור להתפלל
במקום שיש ריח זה

או דילמא אין איסור להתפלל במקום שיש ריח חריף של בואש.
הנה מהא דקימ"ל (אור"ח סימן ע"ט ס"ק ח') דאסור לקרות קריאת שמע
כנגד האשפה שריחה רע, א"כ לפי זה ה"ה לכאורה יש לאסור להתפלל
במקום שיש ריח הבואש כיון שריחה רע.

אבל יש לדחות ראיה זו: ע"פ מה שכתב שם המשנה ברורה (ס"ק כ"ג)
בשם החיי אדם (ג' י"ב) שדבר שטבעו ריח רע כגון עטרן וכדומה מותר
להתפלל ליד זה, ולא נקרא צואה אלא מה שנסרח מחמת עיפוש, א"כ לפי
דברי המשנה ברורה לכאורה אין

שום איסור להתפלל במקום שיש את ריח הבואש, כך פסק שר התורה

מסילת ישרנים המבואד
לרבינו משה חיים לוצאנו זיע"א

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 להשיג בחנויות הספרים

מגן אבות
לרבינו משה חיים לוצאנו זיע"א

הרה"ק רבי שניאור זלמן מלאדי זי"ע בעל התניא ושו"ע הרב - כ"ד טבת תקע"ג

איתקטיר בחד קטירא לחיי עלמא והשיב נשמתו הטהורה ליוצרה בשבתו בכפר פיינענא. ומנוחתו כבוד בעיר האדיטש הסמוכה.

אודות הסתלקותו, כותבים בניו הק': "כמה נוראות ונפלאות שנראה ממנו זי"ע באותן הימים שלפני הסתלקותו, לא פסק פומיה מגירסא עד יום מנוחתו, ואחר שהתפלל תפלת ערבית והבדלה בחונן הדעת בדעת צלולה ומיושבת ובדביקות נפלאה במוצאי שב"ק כ"ד טבת תקע"ג בחד קטירא איתקטיר ביה בקוב"ה... אליו נשא את נפשו בשמחה ובטוב לבב כאשר נראה בעליל לכל העומדים שמה אשר נתפלאו ונשתוממו על המראה". זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן.

לית דיין בר נש

כשהיה רבינו הזקן אברך צעיר וגר אצל חותנו בויטבסק, הגה בתורה יומם ולילה עד השעות הקטנות של הלילה היה שוקד על תלמודו בבית המדרש. באותו איזור התגורר לו ה'פריץ', כשבחצרו מסתובבים שני כלבים עזי נפש אוכלי אדם בדרך כלל, בשעה מאוחרת מאוד, כשהאנשים כבר נמים את שנתם, היה משחררם להסתובב ברחובות.

תושבי האיזור כבר ידעו שאוי לו למי שיקלע בדרכם, ונמנעו מלצאת מביתם בשעות אלו. באחד הלילות, בדיוק כשסיים רבינו את לימודו ושב לביתו, שחרר הפריץ את כלביו, ועוד קודם שהבחין באברך הצעיר שעטו הכלבים לעברו. הפריץ כבר תיאר לעצמו את ההמשך, אך לגודל הפתעתו האברך ממשך ללכת שליו והכלבים ניגשים והולכים בנחת ליד רגליו, מסתובבים וחוזרים. למחרת ניגש הפריץ לבית חותנו של רבינו ר' יהודה לייב סג"ל, והחל מתעניין אצלו אודות זהותו של האברך השהה אצלו.

חותנו ר' יהודה לייב נבהל; מי יודע אם לא הכעיס את הפריץ. 'זה רק מה שחסר לו' הרהר לעצמו, והחל להמליץ בעדו: "הוא אדם טוב, בודאי שלא זיק או יפגע באחד בכוונה תחילה". "הוא אינו אדם", פסק הפריץ. המשיך הרי"ל להגן על חתנו: "מה זאת אומרת? אני מכירו, הוא מאוד עדין". ביאר הפריץ את דבריו: "אילו היה אדם, כלביו היו קורעים אותו זה מכבר לגזרים", סיים את דבריו ופנה לדרכו.

בשנת תקמ"ו פונה אליו רבו באגרת (שנדפסה בסוף ספה"ק "פרי הארץ") שיקבל על עצמו בפועל את ההנהגה "ולך בכחך זה והושעת את ישראל", ומסיים שם "אהובי ידידי, חזק והתחזק לעצור בעם, כי עשה תעשה ויכול תוכל". או אז החל להנהיג את העם, ועל ידו נתפשטה תורת החסידות ברחבי רוסיה וליטא, תוך כדי מערכה קשה של רדיפות והתנגדות עזה.

בשנת תקע"ב פרצה מלחמת נאפוליון קיסר צרפת עם אלכסנדר קיסר רוסיה. בעל התניא הרבה להעתיך למפתלו של נאפוליון, כשנימוקו עמו, שהראו לו משמים שאם ינצח נפוליון "ירבה העושר בישראל ויורם קרן ישראל, אבל יתפרדו ויתרחקו לבן של ישראל מאביהן שבשמים. ואם ינצח אדונינו אלכסנדר (קיסר רוסיה) אם כי ירבה העוני בישראל ושפל קרן ישראל, אבל יתקשרו ויתחברו ויתעקדו לבן של ישראל לאביהם שבשמים".

ואכן כשגברה המלחמה וחיל נפוליון התקרב ללאדי, גלה "הרב" גולה אחר גולה, עד כי במוצאי שב"ק פרשת שמות, אור לכ"ד טבת תקע"ג

הרה"ק רבי שניאור זלמן מלאדי זי"ע גזע קודש מחצבתו דור שביעי לגדול הדורות המהר"ל מפראג זי"ע. נולד ח"י אלוול תק"ה לאביו הרה"ק רבי ברוך מליאזני.

בהגיעו למצות היה כבר בקי בכל חדרי תורה, כעדותו של הג"ר יעקב מפלענצנא זצ"ל בעל "ישועות יעקב" על המדרש, שכתב עליו בפנקס חברא קדישא של קהילת ליאזני באותה תקופה: "...בנתמלא שנת הי"ג וכו', ה"ה החכם המופלג תנא ופליג החתן מוה"ר שניאור זלמן בהרב המופלג מוהר"ב, דין זרע ברוך, זה ינחמנו כי סליק לגבוה בין אסיפת חכמים". בהגיעו לגיל ט"ו דברו בו נכבדות עם אחד מנגידי וחשובי העיר וויטעבסק רבי יהודה לייב סגל.

לאחר נישואיו עלה ונתעלה כאחד הגדולים, ושמו יצא לתהלה כגאון אדיר וחכם מופלא בכל מקצועות התורה אשר כל רז לא אניס ליה.

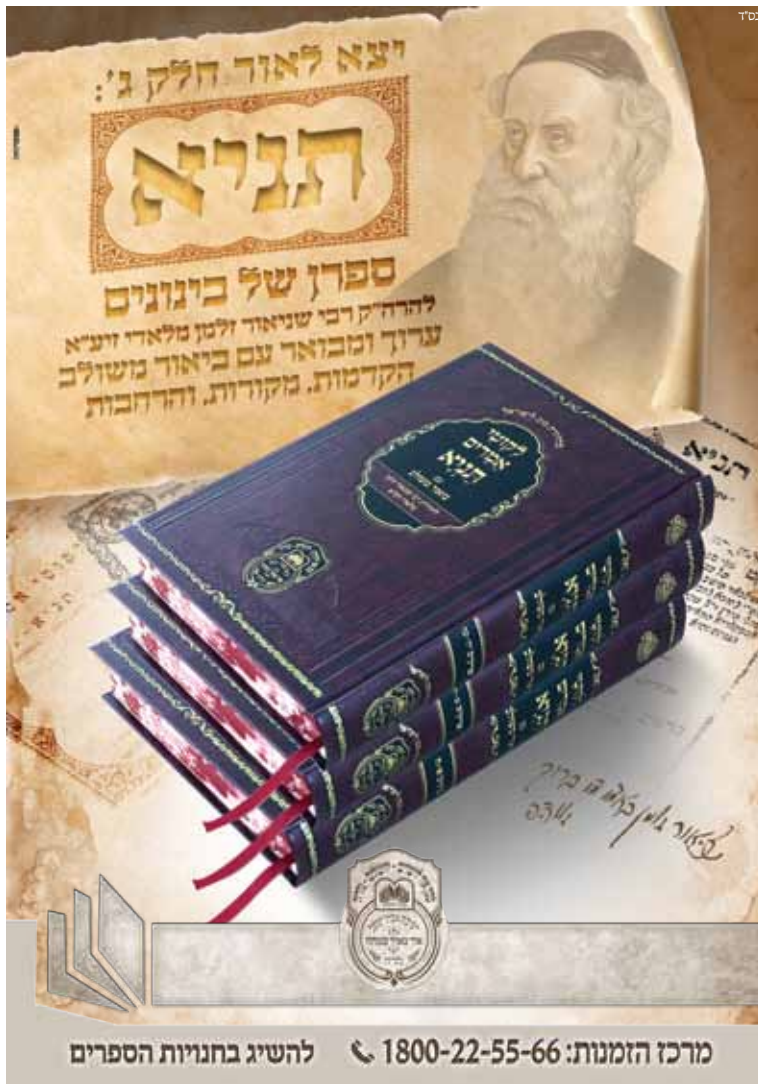
לפני שהגיע רבינו לשנת העשרים לחייו נסע למעזריטש, בבואו אל הקודש נענה ואמר: ברוך ה' שהנחני בדרך האמת. רבינו זכה לקירוב, וחיבה יתירה נודעת לו מרבו המגיד הגדול שבחר בו

ללמוד עם בנו יחידו הרה"ק רבי אברהם המלאך זי"ע סדר לימודם היה בנגלה ובנסתר, ובעוד שרבינו הורה למלאך את לימוד הנגלה, היה המלאך רבו בנסתר.

וכך כתב רבינו בעצמו באגרת להרה"ק רבי אברהם מקאליסק זי"ע שדבריו בחסידות הם "אמרי פה קדוש רבינו הגדול זללה"ה ובנו נ"ע ממעזריטש".

בי"ט כסלו תקל"ג נסתלק רבו הגדול באניפאלי. בשעת הטהרה ערכו ה"חברא קדישא" תלמידי המגיד גורל על זכות הטהרה, ונפל בחלקו של רבינו לטהר את ראשו, כפי שהיה רשום על גבי הפתק "ראשו כתם פז", וכשהטבילוהו במקוה נענה ואמר: "גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהם, לפיכך יניחו את המגיד לטבול בעצמו, וכך הוה שראו שטבל ג' פעמים".

לאחר הסתלקות רבו קיבל עליו מרותו של הרה"ק רבי מנחם מענדיל מויטעבסק זי"ע, עד שעלה רבו זה לאר"י יחד עם רעו וידידו הרה"ק רבי אברהם מקאליסק זי"ע בשנת תקל"ז. בעלותם, ליווה אותם עד מאהליב, ואף היה ברצון קדשו להצטרף אליהם, אלא שחזקה עליו הוראת רבו שיחזור למדינת רייסיק, להנהיג את בית החסידים שם.

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 להשיג בחנויות הספרים

הרה"ק רבי משה צבי גוטרמן מסאווראן זי"ע

כ"ה טבת תקצ"א

(בעמח"ס "פרי דעה" על הל' גדה ומקוואות ו"שמן למאור" על הל' גיטין) בספר "ליקוטי שושנים" (עלים לתרופה).

הראי' שתפילת דוד המלך ע"ה התקבלה

אמרו חז"ל (בבא בתרא יז, א) ת"ר שבעה לא שלט בהם רימה וכו', וי"א אף דוד המלך שנאמר (תהלים טז, ט) אֶף בְּשָׁרֵי יִשְׁכֵּן לְבָטַח. והוא רחמי הוא דבעי. ובפשוטות הכוונה שלא מנה ת"ק את דוד המלך מפני שהוא התפלל על זה, אך לא ברור אם נענה.

בעל נפש החיים כתב שאף שדוד המלך ע"ה התפלל שאמירת תהלים יחשב כמו נגעים ואהלות, אבל מי שאמר שתפלתו נתקבלה, והראי' דכאן קאמר שמה שביקש "אף בשרי ישכון לבטח" רחמי הוא דבעי ולא נענה.

אולם האדמו"ר ר' משה צבי מסאווראן ז"ל השיג על דבריו מהא דאמרינן במס' ערכין על מי שמדבר לשון הרע, אף דוד כרתו שנאמר "כרת ה' שפתי חלקות", והרי התם דוד המלך ע"ה רק התפלל על זה, ואעפ"כ הי' פשוט להגמרא שהוא נענה על זה.

ומה שאמר הכא: "רחמי הוא דבעי", היינו דבדודי גם בדוד לא שלט רימה, אלא שהטעם שהתנא לא מנה אותו, כיון שמה שלא שלט בו רימה הי' ע"י תפילה, רחמי, ולא מעצמו, כמו בהשאר.

(שיח שרפי קודש - בערכו)

לוי יצחק מבארדיטשוב, כיהן כרב תחתיו, אך לאחר תקופה קצרה שב לסאווראן. כן קיבלוהו קהילות אומאן וקעשינוב לרבם. בשנת תקצ"א, עקב מגיפה שפרצה בסאווראן, עבר לטיטשלניק. (ימי זכרון)

בעת אשר מחלת החלי רע, פרשה מוטות כנפיה על פני מרחבי תבל רחמנא ליצלן, אמר, כתיב (במדבר יז יג) ויעמוד בין המתים ובין החיים ותעצר המגפה, היינו בין שאני אהיה מן המתים בחולי זה, ובין שאני אהיה מן החיים, אתאמץ בכל עוז להיות 'ותעצר המגפה', וכן היה רבינו חלה בחולי זה ונתבקש לשייבה של מעלה, והמגפה נעצרה.

טרם הסתלקותו, עמד בחדר אחד מחשובי החסידים, ובמוחו חלף הרהור, אולי יבקשו ממנו החסידים למלא את מקום הרבי אחריו, פתח רבינו עיניו לעברו ואמר, "מי שאי פעם נהנה מכוס מים, אינו יכול להיות רבי". (ליקוטי שושנים פ' פנחס)

נסתלק לשמי רום בטיטשלניק, במוצאי שבת קודש פרשת שמות, אור לכ"ה טבת תקצ"ח. הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין, ישב אותה שעה בשולחנו הטהור בסעודה שלישיית של שבת קודש בעת הסתלקותו, ואז החל לומר תורה על הפסוק 'ומשה עלה אל האלוקים' וגו'.

אחר סיים בדרך משל שהיו שני שומרי היער, וכשהיה האחד צועק, היה השני עונה לעומתו בקול ממרחק. אך כשהאחד צועק ואין קול ואין עונה מהשני, אזי נודע לו שהשומר השני חלף ועבר ואיננו.

את דברי תורתו ליקט ואסף אל מקום אחד הגה"צ רבי עזריאל דוד הלוי אב"ד קווארסאן

אורו של רבינו זרח בשנת תקל"ה, בבית אביו הרה"ק רבי שמעון שלמה שכיהן כמגיד מישרים בסאווראן, מגדולי תלמידי הרה"ק רבי דוב בער ממעזריטש.

עוד בהיותו צעיר לימים, ידע את כל סדר נזיקין בעל פה, השתלם בתורה ובחכמה עד שנתפרסם כגדול בנגלה ובנסתר, בהגיעו לפרקו, היה לחתן הרה"ק רבי דוד הלוי מסטעפין חתנו של הרה"ק רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב.

נודע בזמנו לאיש אלוקים קדוש עליון שנתקדש בקדושה יתירה. גם היה מפורסם בעבודתו שהיתה באימה ובריאה. סביבו נשערה מאוד, וחיל ורעדה אחז בו בעת שהיה ומשתפך לפני קונו. צדיקים העידו עליו שהיה דבוק בו ית"ש בכל רגע ורגע. ולבד כל זאת, יצא שמעו גם כגדול ומפורסם בגאונות, בנסתר כבנגלה. היה פוסק הלכות ו"משיב" נפש.

היה תלמיד מובהק לרבי ברוך ממעז'יבוז', ורבי לוי יצחק מבארדיטשוב, כן הסתופף בצל הסבא משפולא. אחר פטירת רבו הקדוש רבי ברוך בשנת תקע"א, החל בהנהגה בסאווראן, כשאלפים חוסים בצילו ובהם מגדולי תלמידי רבו, אז החל רבינו בנסיעותיו אל הרה"ק האוהב ישראל מאפטא, על אף שהוא עצמו כבר היה רבי לרבים וגדולים.

אחר הסתלקות רבו הרה"ק מאפטא, נתמנה תחתיו לנשיא היישוב שבארץ הקודש. נמצא מכתב מטבריה המפרט את מייסדי כולל וואהלין, ופותח בהרה"ק רבי ברוך ממעז'יבוז' ואחריו "כעין החשמל, איש אלקים קדוש מסאוורין".

לאחר הסתלקות אביו בשנת תקס"ב, התקבל לרבנות סאווראן, עם הסתלקות רבו, הרה"ק רבי

הגאון רבי פנחס הירשפרונג זצ"ל

גאב"ד מונטריאול - קנדה - כ"ז טבת

אל אחת הערים הוא ולא זוממין, עיי"ש. ולכאורה, הקשה הג"ר פנחס, הוי מצי למימר דילפינן ליה דומיא דאמרינן גבי עד בן גרושה וחלוצה היינו המעידים על כהן שנתגרשה אמו טרם לידתו - ועשאוהו חלל והוזמו, דינן שלוקין ארבעים ואין נעשים בני גרושה וחלוצה ועשיתם לו ולא לזרעו, והכי נמי מדכתיב "ועשיתם לו כאשר זמם" נימא "לו" ולא לרבו, ובתלמיד שגלה מגלין רבו עמו כדאיתא שם (דף י), וא"כ יפטר הזומם מעונשו מכח רבו שאין עליו חיוב גלות, ולא מצריך למילף מהכתוב "הוא ינוס" כנ"ל.

השיבו הרב מברסק, דתלמיד ורבו אינם שני דברים נפרדים כי אם דבר אחד גוף אחד, ולכן לא שייך למידרש הלימוד דלו ולא לרבו, שהרי רבו כלול בו, והוא כלול ברבו ודו"ק.

כשיצאתי מחדרו - סיים הג"ר פנחס את דבריו - אמרתי לתלמידי של הברסקער רב, כי תירוץ זה מתאים יותר לומר לאדמו"ר ומנהיג חסידים... (לקט דברים של טעם)

הרב הירשפרונג היה משיירי כנסת הגדולה של גאוני פולין, והיה נחשב לאחד הבקיאים הגדולים ביותר בדורנו בש"ס ופוסקים השגורים על לשונו בעל פה, וזאת בנוסף לחריפותו הרבה שהתבטא בשעוריו העמוקים ובחידושי תורה שלו, עם זאת, הרי היה עניו ולא מחזיק טיבותא נפשית. רודף שלום, בעל חסד, ועוסק בצרכי ציבור באמונה. נתבקש לשייבה של מעלה ביום כ"ז טבת תשנ"ח.

תלמיד ורבו אינם שני דברים נפרדים

סיפר הגאון האדיר רבי פנחס הירשפרונג זצ"ל גאב"ד מאנטריאל באחת מדרשותיו, שבהיותו בהיכלו של הגה"צ הרב דברסק זצ"ל שאל את פיו על הא דאיתא בריש מס' מכות בדין עדים זוממין המעידין על פלוני שהוא חייב גלות והוזמו, אין אומרים שיגלו הזוממין תחתיו כדין ד"כאשר זמם", אלא לוקין ארבעים, ובגמ' שם (דף ב) מנא הני מילי, אמר ר"ל דאמר קרא הוא ינוס

נולד בעיירה דוקלא בשנת תרע"ב לאביו הרה"ג רבי חיים חתנו של הראב"ד הגאון רב דוד צבי זהמן זצ"ל. למד אצל סבו, ואח"כ נעשה לתלמידו המובהק וחביבו של הגאון האדיר רבי מאיר שפירא זצ"ל מלובלין. רבו העיד עליו, כבר אז שהוא יודע 2,200 דפי גמרא בעל פה.

בגיל בר מצוה הדפיס את ספרו הראשון "פרי פנחס", ואח"כ החל לערוך את הירחון התורני "אהל תורה" ובו חידושי תורה מתלמידי החכמים שבדור. לאחר פטירת הרב שפירא נעשה רב פנחס הבוחן לתלמידים החדשים שבאו בשער ישיבת יח"ל.

בזמן השואה הצליח בחסדי ה' להמלט ממחנה ריכוז, ואח"כ הצליח לגנוב את הגבול מהשטח הסובייטי לליטא, משם נסע דרך סיביר לקובה וגורש לשנאאי. בשנת תש"א הגיע לקנדה, ואת פרשת תלאותיו תיאר בספר זכרונות שהוציא בשנת תש"ה. בקנדה נתקבל כמרא דאתרא בקהילת "עדת ישורון" במונטריאול וראש ישיבת "מרכז התורה". אחד כך נעשה ליור' ועד הרבנים והגאב"ד דמונטריאל קנדה, והרב הראש למדינת קנדה.

הרה"ק רבי ירחמיאל ישראל יצחק מאלכסנדר זי"ע בעל ה"שמח ישראל" - כ"ט טבת תר"ע

מה ענין אכילתו שלו עם עקשנותו של הסוס. בבוקר לפני פת שחרית אני נוטל את ידי ובלילה לאחר סעודת ערבית אני מברך ברכת המזון! ומה לך כי תלין על סוסך? השיב הרבי בחיך קל על שפתי. מכיון שאתה נוהג כבהמה, אוכל הסוס כבן אדם. אך אם תקפיד להתנהג כאיש יהודי, יחזור סוסך ויאכל כראוי לבהמה.

(ספיר ויהלום פר' אמור ע"ח - להגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

בטובתם כן הוכיחם לפרקים כדי להעלותם משפל מצבם ולהשפיע עליהם מהטוב שבידו.

פעם נכנס אליו עגלון ובפיו טענה על סוסו: רבי, שטח טענתו בכבוד ראש, סוסי מסרב לאכול ואין לאל ידי לעשות לו מאומה והרי כל פרנסתי תלויה בו. הסתכל הרבי על העגלון, על בגדיו הגסים וארשת פניו המגושמת ופנה אליו: אמור לי בני, כיצד זה נוהג אתה באכילתך? כדרך כל העגלונים, ענה האיש במבוכה קלה. הבן לא הבין

הרה"ק רבי ירחמיאל ישראל יצחק מאלכסנדר נולד בשנת תרי"ג בעיר טורצ'ין, לאביו הרה"ק רבי יחיאל דנציגר אביו רבי יחיאל שהיה בעצמו ענק שבענקים, העניק לו מתורתו. ולקחו עמו לנסיעותיו לאדמורי"ם מווארק'.

ופעם אחת בעת שלקחו אביו להרה"ק רבי יעקב ארי' מראדזמין אמר עליו האדמו"ר שעוד ירוצו אחריו חסידים רבים מאחר ויש לו חן של יוסף הצדיק, ועוד התבטא עליו ואמר שיש לו נשמת

האור החיים הק'. הגאון רבי יוסף יושע בער סלובצ'יק אמר עליו פעם שהוא מהלומדים הראשונים בפולין.

בעת ששהה הגאון רבי יעקב דוד הרידב"ז באלכסנדר נהג לבוא לפניו להתפלל עמו בסוגיות שונות בירושלמי, הרידב"ז שחיבר פרוש נרחב על הירושלמי ידע להעריך את ידיעותיו, ולפני שהרידב"ז נפרד ממנו שאלו הרידב"ז, רבי, מגין יודע אתה את הירושלמי כל כך טוב, הרי אף פעם לא רואים אותך לומד, ענה הוא לרידב"ז בבדיחותא: "וכי מה רצית, שאגלה לך את הסוד, הרי אז גם אתה לא תלמד".

היה ידוע כבעל זכרון עצום, עד שהרבה מגדולי דורו התפעלו מכוח זכרונו. לאחר הסתלקות אביו זי"ע בשנת תרנ"ד, הכתירוהו החסידים תחת אביו.

ומסופר כי עם פטירת אביו ישבו ראשי החסידים, והתייעצו ביניהם מי ימלא את מקומו של האדמו"ר הזקן, היות ובין החסידים היו רבנים ידועים, ותוך כדי נכנס רבי אלי' חיים מיזל מי שהיה רבה של לודז', ושאל מה סיבת ההתכנסות, וענו לו, מאחר ונשארו כצאן ללא רועה, אנו מתייעצים מי ישב בראש, ענה להם רבה של לודז', "אין שום ספק כי מקומו ימלא בנו רבי ירחמיאל ישראל יצחק", והסכימו עמו כולם.

גם הוא כאביו נודרך ביסורים קשים, עד אשר נצחו אראלים את המצוקים ועלה למרומים ביום ב' כ"ט טבת תר"ע.

כשהעגלון נוהג כבהמה אוכל הסוס כבן אדם

פשוטי העם שבאו לפני הרה"ק רבי ירחמיאל ישראל יצחק מאלכסנדר זי"ע"א עם משא דאגותיהם לא חיכו לתוכחות. הם קיוו לפרוק את הנטל המעיק על שכמם.

אך ה"שמח ישראל" בגודל אהבתו אליהם לא חפץ להשאירם בדרגתם הנמוכה. קָאָב המוכיח את בניו וחפץ

הושלמה היצירה המפוארת:

בבבטחון

**חמישה כרכים
גדושים על התורה**

**סיפורי השגחה ואמונה, פניני חיזוק
מוסר והשקפה, משולבים בנידונים מדהימים
מבית מדרשו של הגאון האדיר
רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
משובצים כספירים מזהירים על פי סדר פרשיות השבוע
בעריכת הרב צבי נקר
מחבר סדרת הספרים המפורסמת 'אמונה שלימה' ועוד**

להשיג בכל חנויות הספרים המובחרות

ספרי אור החיים
מרכז הספר היהודי הגדול בעולם

אלעד רבי יהודה הנשיא 94 **אשדוד** רבי יהודה הנשיא 8 | רבי אליעזר בן הורקנוס 8 **בית-שמש** רבי יהודה הנשיא 6 | נחל ניצנים 3 | שדרת האמריאים
69 **בית הר"ן** 9 | **בני ברק** נחמיה 28 | הרב כהנמן 62 | הרב שר' 8 (ואצקוביץ) | רבי עקיבא 68 | אהרונביץ 42 | רבי עקיבא 152 **חיסה** מיכאל 27 |
ירושלים שאולזון 49 חבקוק 2 | רומיה 13 | הפסגה 45 | בר אילן 4 **מודיעין עילית** שד' יחזקאל 2 | חפץ חיים 7 קיס **גת** הרמב"ם 1 | **פתח תקוה**
רוטשילד 75 **גת** לילינבלום פינת סה 18

כצאתי את העיר

שאל הגאון רבי נתן זצ"ל לכאורה מדוע היה צריך הרה"ק מבעלזא זיע"א לספר לו המעשה מהגה"ק מאונסדורף, ולא אמר לו דברים כפשוטם, שלא טוב להתגורר ברחוב גדול אשר אנשים בו מרובים. ויישב על כך דהנה הרה"ק מבעלזא היה מאד זהיר בדיבורו, ועל כן לא רצה לומר בפירוש שלא יתגורר באותו רחוב גדול, כי באותו רחוב גדול דרים הרבה יהודים, ועל כן לא רצה הרה"ק מבעלזא לומר בפירוש שלא ידור שם, כאילו כל אותם דרי רחוב זה מתגוררים במקום לא טוב, ועל כן סיפר לו את הסיפור הנ"ל שיבין מתוכו שמוטב שיחפש דירה ברחוב קטן ('שיחות מלוה מלכה' להגאון רבי נתן גשטטנר זצ"ל, ח"א עמוד נה).

על הפסוק (שמות ט כט): 'וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי מֹשֶׁה כְּצֵאתִי אֶת הָעִיר אֶפְרַשׁ אֶת כַּפֵּי אֵל ה' הַקְּלוֹת יְחַדְלוּן וְהַפְּרֵד עוֹד לְמַעַן תִּדְעַ כִּי לֹהֵ הָאֶרֶץ, וּפִירוּשׁ רש"י: כצאתי את העיר - מן העיר, אבל בתוך העיר לא התפלל, לפי שהיתה מלאה גלולים, היה מפרש הרה"ק רבי יואל מסאטמאר זיע"א בדרך רמז, בדברו על הצורך לבנות את 'קרית יואל' שהוא מחוץ לזוהמת העיר, שהכל יודעים, ואפילו בני חמש למקרא, שצריכים לצאת מן העיר, שהרי רש"י מפרש שבעיר אין מתפללים לפי שהיא מלאה גלולים.
(מתוך שיעורי הגה"ח רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

מספרים על הגה"ק בעל מחבר ספר 'באר שמואל' זצ"ל מאונסדורף, שהיתה לו ישיבה גדולה במקום מגוריו. והגיעו ללמוד אצלו בחורים מכל קצוות תבל, ואפילו מארצות הברית. והיה רגיל לומר לבחורים, שהנה אונסדורף היא עיירה קטנה, ואין בה שווקים ורחובות, וכיון שכן חוץ מללמוד תורה אין מה לעשות בה. ויותר מכך, ליד אונסדורף יש עיר לא גדולה בשם קעזמרק, והיה תקנה בישיבה שם, שבחור שנכנס לקעזמרק שילחו אותו מהישיבה, זאת משום שהגה"ק מאונסדורף היה מקפיד מאוד שלא לצאת מהישוב הקטן אונסדארף שהוא בבחינת ארבע אמות של הלכה.

סיפר הגאון רבי נתן גשטטנר זצ"ל שסיפר לו אברך אחד שהתגורר בתחילה בירושלים רחוק ממרכז העיר, והיה רוצה לקנות דירה ברחוב גדול במרכז ירושלים, והלך לשאול את הרה"ק מהר"א מבעלזא זיע"א לשמוע את חוות דעתו הקדושה בענין, והרה"ק מבעלזא לא ענה לו על השאלה, אלא סיפר לאותו אברך, שהגה"ק מאונסדורף זצ"ל היה יושב במקום קטן ושם לימד תורה לתלמידים, והיו מציעים לו משרות רבנות בעיירות גדולות, ולא הסכים ללכת עמם, ונימוקו עמו שכדי ללמד תלמידים ולהרביץ תורה, זקוקים למקום קטן ומוצנע, משום דישיבת כרכים קשה. והבין אותו אברך שאין דעת הרה"ק מבעלזא נוחה שיתגורר ברחוב גדול, אלא עדיף שיתגורר ברחוב קטן, ע"כ המעשה.

לילות שישי ושבת זה אור החיים המבואר

אור החיים המשולב

תמצית עשרה ממדורי הביאור 'מאורי אור' וילקוט מאורי החיים
ביאור משולב שזור באומנות בינות המילים
'אור תורה' | 'זערת חיים'
הערות, ציונים ומקורות
עימוד מרהיב עין

אור החיים המבואר

10 כרכים של מתיקות נאחית:
הביאור המקיף על כל ספר האור החיים הק'
'מאורי אור' - מאיר עיני הלומד
'מאורי החיים' - מקורות מודל
ביאור רש"י
עימוד מרהיב עין

חיים של תורה

ארה"ב: 437-0054 (718) | אידיפה 0176-8806-44-20
להשיג בתנויות הספרים המובחרות

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66

הלכות שבת

מאת הגאון רבי אהרן מרדכי גריץ שליט"א

ב"ה, ג' תמוז ה'

הטועה בתפלת שבת

ב. המסתפק אם התפלל של חול או של שבת.

ברכת מקדש השבת, יפסיק במקום שעומד, ויתחיל בתכנת שבת, ואם נזכר לאחר ברכת מקדש השבת, יאמר קודם רצה ונעשה לפניך קרבן מוסף, ואם התחיל כבר רצה אומר ב-והשב העבודה לדביר ביתך ונעשה לפניך בתמידי היום ובקרבן מוסף, ואם נזכר לאחר ברכת המחזיר שכינתו לציון, מפסיק במקום שנזכר, וחוזר לתכנת שבת, ואם נזכר רק לאחר שעקר רגליו, חוזר ומתפלל תפלת מוסף, כיון שלא הזכיר בתפלתו קרבן מוסף. [שו"ע ומ"ב שם ס"ו, ובביה"ל הביא מדה"ח שאם התחיל כבר רצה ג"כ חוזר לתכנת שבת, באשי ישראל עת"ב הביא מהגר"ח קניבסקי שגם קודם רצה צריך לומר הנוסח ונעשה לפניך בתמידי היום ובקרבן מוסף ע"ש].

ה. במשנה ברורה [שם סק"א] כתב דאם אמר כל הנוסח של מוסף, וחיסר פסוקי הקרבנות יצא.

ד. טעה וסיים מקדש ישראל במקום מקדש השבת.

טעה וסיים מקדש ישראל במקום מקדש השבת, לא יצא, ואם עדיין לא עקר רגליו חוזר לתחילת הברכה האמצעית, ואם עקר רגליו, חוזר לראש התפלה. [מ"ב ס' תפז סק"ב].

ה. יום טוב שחל להיות בשבת וטעה בתפלתו.

א. התפלל תפלה של יום טוב ולא הזכיר משבת כלל, לא יצא, וכן אם התפלל של שבת ולא הזכיר מיום טוב כלום [שלא אמר יעלה ויבוא], לא יצא. [פ"ת שם סק"ב. והוא הדין בקידוש, שאם אמר רק נוסח הקידוש של יו"ט, או רק נוסח הקידוש של שבת, דלא יצא, שם סק"ד].

ב. אם הזכיר שבת בתפלה, ובחתימה לא הזכיר של שבת רק אמר מקדש ישראל והזמנים, במשנה ברורה [בבה"ל סימן תפז ד"ה מקדש], הניחו בצריך עיון, וספק ברכות להקל.

ו. ראש חודש שחל בשבת וטעה בסוף תפלת אתה יצרת.

ראש חודש שחל להיות בשבת, ואמר במוסף אתה יצרת, וכשהגיע לאלוקינו ואלוקי אבותינו, טעה ואמר הנוסח של שבת, ולא של שבת ראש חודש, הרי זה יצא ידי חובתו. [אשי ישראל פ"ט סע"ה].

אמירת ויכלו

מג' פעמים.

א. אמירתה בקול ובעמידה.

א. לאחר תפלת מעריב דשבת חוזרים לומר ויכלו, משום יום טוב שחל להיות בשבת שאין אומרים אותה בתפלה, ואגב שבת זו תקנו לכל השבתות. ב. ואומרים אותו בקול רם ובעמידה, לפי שבוהו אנו מעידים להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית, ודין עדים בעמידה, כדכתיב "ועמדו שני האנשים". [שו"ע ומ"ב סימן רסח ס"ז].

ג. יחיד שעומד בתפלת הלחש בויכלו, ושומע את הציבור מתחילים באמירת ויכלו, טוב שיאמר עמהם יחד ויכלו בקול, ולאחר התפלה יחזור לאומרו פעם שנית. [שו"ת צ"ץ אליעזר ח"ד סכ"ד].

ב. אמירת ויכלו ג' פעמים.

א. אומרים ויכלו ג' פעמים, א' בתוך התפלה, ב' לאחר התפלה, ג' בקידוש, וכתב בכף החיים [שם סק"ג] דיש בזה ענין גדול על פי סוד, ועל כן אין להוסיף ואין לגרוע מלאמרו ג' פעמים. ב. ולכן מי שהאריך בתפלת שמונה עשרה ולא אמר ויכלו עם הציבור, כשרוצה לאמרו עם חבריו כדלהלן, טוב שיחפש מי שעדיין לא אמרו עם הקהל, כך שחבריו לא יצטרך לאמרו יותר.

הלכות קידוש בשבת

אחר שיוציאו. [שו"ע סימן רעא, מ"ב סק"ד, כה"ח שם סק"ח].

ד. קטן פחות מבן י"ג וקטנה פחותה מבת י"ב היודעים מענין שבת, חייבים בקידוש מדרבנן. [מגן אברהם סימן שמג סק"ג]. ולכן אין מוצאים אנשים או נשים גדולים ידי חובת קידוש, כיון שחיובם מן התורה, ואפילו בן י"ג שנה כל שלא נתמלא זקנו, אינו יכול להוציא גדולים ידי חובת קידוש אם לא התפללו עדיין תפלת מעריב. [מ"ב סק"ב-ג, ולהלן יתבאר האם קטנים יכולים לאכול לפני קידוש].

א. החייבים בקידוש.

א. אחד אנשים ואחד נשים חייבים בקידוש הלילה מן התורה. ב. קידוש היום וכן קידוש של יום טוב, חיובם מדרבנן. ג. הגם שנשים חייבות בקידוש כמו אנשים, מכל מקום יש להחמיר לכתחילה שלא יוציאו ידי חובת קידוש אנשים שאינם בני ביתה משום זילותא, וגם את בעלה לא תוציא לכתחילה אלא אם אינו יכול לקדש בעצמו וגם אין שם אדם

פנינים
מתוך הספר

ספר זיהרון

עברת קודש

ראשית ערסתכם חלה הפרשת חלה

אכל בשמחה לחמך

את שלשת החלקים של ספורו המפעים של החסיד רבי מאיר, נתן להסביר על פי דברי הרב הקדוש רבי יהודה אריה לייב מגור ז"ע שבאר בספרו 'שפת אמת' (פר' שלח תרנ"ב ד"ה במדרש) את הפסוק (קהלת ט ז) 'לך אכל בשמחה לחמך ושתה בלב טוב ייך כי כבר רצה האלקים את מעשיך', עליו דרשו חכמינו ז"ל (ב"ר יז ב), כי הוא רומז לשתי המצוות שיש בפרשת שלח – הפרשת חלה ומצות הנסכים בקרבנות:

'אכל בשמחה לחמך' – זו פרשת חלה, ו'שתה בלב טוב ייך' – זו פרשת נסכים. וכתב השפת אמת, כי בשעה שאדם מפרש מרכישו חלק לגבוה, אם בהפרשת חלה ואם בנסכים, הרי שהחלק הנותן לו הופך להיות שלו, הלחם הוא לחמו והיין יינו, והרי הוא בעשיר השמח בחלקו.

ועל כן אומר הנתוב לך אכל בשמחה לחמך, כי מאחר שהפריש את החלה והנסכים, הרי שהנותן לו הוא לחמך לייך, ויש לו לשמח בחלקו, לאכלו בשמחה ולשתותו בלב טוב.

וזהו הסברם של שלשת החלקים.

על ידי הזהירות במצות חלה, שזכה רבי מאיר להנצל מאסור אכילת עשה שלא הפרשה ממנה חלה, זכה גם למצוה אחרת – לתת צדקה בשדה לצדיק נשגב פרבי לייב שרהס.

בשתי מצות אלו – הפרשת חלה וצדקה, מפרש האדם את חלקו של הבורא, ועל ידי כך הופך הנותן להיות שלו – בדברי השפת אמת.

וממילא, הפך ממונו של רבי מאיר להיות שלו, וכך זכה שתגן מצות הצדקה על ממונו שצנעל מהטור.

שמר נפשות חסידיו

עון אכילת חלה שלא הפרשה חמור הוא מאד, ומעשים רבים שארעו הרי הם כמאשרים את דברי רבותינו בעלי התוספות (גיטין ז), שאמרו כי באסורי אכילה אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידיהן של צדיקים, כפי שגלמד מהספור הבא: ישורים קשים ומרים עבורו על הרב הקדוש רבי שלמה מבאבוב ז"ע בשנות הזעם, הוא הגבר ראה עני בשבט עברותו.

משפחתו ובית אביו, בראשות אביו הרב הקדוש רבי בני ציון מבאבוב ה"ה, נרצחו באכזריות, ורב חסידיו השמדו בתרב הצורך.

גבר רחמי הבורא, הוזהר שריד ופליט לבית באבוב, הלא הוא הרב הקדוש רבי שלמה שקומם את חצר הקדש המפארה בבתחלה בארצות הברית.

דרך חתנותם לא פשוטה עשה רבי שלמה בשנים אלו ולאחריון עד שהגיע לחוף מבטחים, אך בכל מקום בו הציג כף רגלו, לא ותר מעולם אף על מנהג קל של אבותיו, כל שבין על סעיף קטן בשלחן ערוך.

את אחת מתחנות חייו עשה הרבי בעיר בארי שבאיטליה. קהלה יהודית מסדרת לא היתה קיימת בעיר, והפליטים ששהו בה אכלו פת פלטה, המתרת לבתחלה במקום שלא נתן להשיג פת ישראל (שו"ע י"ד ס' קיב ס"ב).

היו שהחמירו על עצמם לזקק קיסם אל תוך התנור, ובכך נעשית הפת פת ישראל (י"ד ס' ס"ט), אולם הרבי מבאבוב סרב בתקף לנגע בפת זו.

לכבוד השבת נסו מעריצי הרבי להשיג בעבורו מעט קמח ולאפות חלות, עליהן יוכל הרבי לבצע.

כך נמשך הדבר במשך כל שהותו של הרבי במקום.

באחת השבתות, לאחר שנטל הרבי מבאבוב את ידיו, ראו המקורבים כי הוא מפשפש אחר לחם, ומשמצא, ברוך עליו ברכת המוציא ואכל מעט.

תמחו האנשים מאד: הן הרבי הקפיד כל כך שלא לאכל מפת זו, ועתה באשר לפניו

מנחות על השלחן שתי חלות כשרות למהדרין שנאפו במיוחד עבורו, אין הוא בוצע עליהן?

פנה ר' משה דוד מנדלבוים, ממקורבי הרבי, למי שאפה את החלות, ושאלו האם זכר להפריש חלה מן העסה.

למשמע השאלה תפס האישי את ראשו בשתי ידיו: "אוי ואבוי! שכחתי! ארוץ מזד להודיע לרבי על כך..."

כך מספר גם על הרב הקדוש רבי ישראל דב בער מוילעדינק ז"ע בעל 'שארית ישראל', שפעם נמנע מלאכל במשך שלושה ימים רצופים, וחששו החסידים מאד לבריאותו, עד שהביא אחד מהם לחמניה, ובקשו מן הרבי שישעם ממנה.

הרבי קרב את החמניה לפניו הקדושות והריח בה, ואז שאל: "הפרישו חלה?" לא ידעו החסידים, והלכו אל הרבנית לשאל אותה. אולם הרבנית לא היתה במקום, כיון שיצאה מהבית להשתתף בשמחת נשואין.

רצו החסידים לבית המשתה לשאל את הרבנית אם הפרשה חלה. ענתה הרבנית: "אני לא הפרישתי, כי הממנה על האפיה היא המשרתת בביתנו, והיא הרגילה להפריש".

הלכו להם החסידים אל המשרתת, ושאלו את פי הנערה האם הפרישה, אולם היא ענתה: "סמכתי על הרבנית שתפריש חלה, ואני לא הפרישתי!"

כך נתברר שאכן לא הפרשה חלה כלל, והקדוש ברוך הוא שמר רגלי חסידיו מלאכל מאכל שאינו כשר חלילה.

תאיר ארץ

לשמע זאת צריכים אנו להבין, מהי מעלתה של אותה מצוה, מצות הפרשת חלה, אשר הצדיקים זכו לחזות ברוח קדשם כשלא הפרישו את החלה מן העסה?

עוד יש להבין, את שידוע שבמצות חלה נקשרו סגולות רבות לפעל ישועה, והמפרסמות אינן צריכות ראייה, ואמרו צדיקים כי המלה 'חלה' מורכבת מראשי תבות של הפסוק 'חיים הם למצאיהם' (משלי ד כב), ומלמד שבכח החלה להביא חיים לעולם.

את סוד הדבר נלמד מפרשיות חלה ונסכים אשר נכתבו בתורה לאחר ספור שליחות המרגלים שהוציאו דבת הארץ רעה ובעטים נגרמה בכיה לדורות, שהתעקבו דור דעה ארבעים שנה במדבר ולא נכנסו לארץ ישראל.

מסקינות הפרשיות יש להסיק, ששתי מצות אלו, חלה ונסכים, באות בתקון לחטא המרגלים.

ואכן, כך מבאר בדברי חכמינו במדרש (תנדבא"ד כז), שלאחר שקטאו ישראל במרגלים ונגזר עליהם שלא להכנס לארץ, התאבלו מאד על כך, ובאותה שעה אמר הקדוש ברוך הוא למשה רבנו שפיס את דעתם בדברי תורה, ואז נאמרה להם פרשת הנסכים. מטעם זה הזכר בצווי הנסכים 'כי תבאו אל ארץ מושבתכם' (במדבר טו ב), להבטיחם שיזכו לבסוף להכנס לארץ ישראל.

בדומה לזה, גם במצות הפרשת חלה נאמר (שם פסוק יח) 'בבאכם אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה, שלא נצטוו ישראל בחלה אלא לאחר ירשה וישיבה. מכך נלמד ששתי מצות אלו קשורות קשר כל יתקל לישיבת ארץ ישראל.

אכן יש לעני בעמק הדברים, מדוע נתחדד דוקא שתי מצות אלו שיהיו בדברי תנחומים לישראל לאחר חטא המרגלים, בפרט כאשר טהגות הן רק בארץ ועדן לא נהגו בהן בהיותן במדבר?

באור לדבר הביא הרב הקדוש רבי יהודה אריה לייב מגור ז"ע בספרו 'שפת אמת' (פר' שלח תרנ"ב) בשם הרב הקדוש רבי יעקב יצחק ז"ע 'החזקה מלובלין', שבאר את לשון הפסוק האמור על שלוח המרגלים (במדבר יג ב) 'ויתרו את ארץ כנען, שהוא מלשון ה'הרהר'.

אמנם לפי פשוטו הוא מלשון רגול וחפוש, אך יש לדרש מלשון התרת הקשר.

ובאור דבריו, שפיון שארץ כנען היתה מקום שבע אמות, ואמות אלו טמאו את הארץ במעשיהם והביאוה תחת שלטון הקלפות, על כן היה תפקידם של המרגלים להתיר את קשר הטמאה ולהחזיל את ארץ ישראל לבני ישראל.

מלוך יקדין ויהיושים נפלאים מלוקט
מדברות קדשו ותורתו של
רבי דוד חי אבן עזרא שליט"א

מִי־הָרְאָה חֻזְרָא

חֻזְרָא דְאֶרְיִיתָא
יסוד חדש ונפלא על הפרשה

להכיר בנפלאות ה' הגלויים והנסתרים

ובליל פסח הוא הזמן להודות ולשבח על הנסים הנגלים והנסתרים שעושה הבורא ברחמי עמנו עם קרובו, שכן ההודאה היא מיסוד תכלית יציאת מצרים כדברי הרמב"ן הידועים (סוף בא): ועתה אומר לך כלל בטעם מצות רבות. הנה מעת היות עבודת גלולים בעולם מימי אנוש החלו הדעות להשתבש באמונה, מהם כופרים בעיקר ואומרים כי העולם קדמון, כחשו בה' ויאמרו לא הוא, ומהם מכחישים בידיעתו הפרטית 'ואמרו איכה ידע אל ויש דעה בעליון' (תהלים עג יא), ומהם שיודו בידיעה ומכחישים בהשגחה ויעשו אדם כדגי הים שלא ישגיח האל בהם ואין עמהם עונש או שכר, 'יאמרו 'עזב ה' את הארץ' (יחזקאל ח יב). וכאשר ירצה האלהים בעדה או ביחיד ויעשה עמהם מופת בשנוי מנהגו של עולם וטבעו, יתברר לכל בטול הדעות האלה כולם, כי המופת הנפלא מורה שיש לעולם אלוה מחדשו, וידוע ומשגיח ויכול. וכו'.

ולכן יאמר הכתוב במופתים 'למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ' (שמות ח יח), להורות על ההשגחה, כי לא עזב אותה למקרים כדעתם. ואמר (שם ט כט) 'למען תדע כי לה' הארץ', להורות על החידוש, כי הם שלו שבראם מאין ואמר (שם ט יד) 'בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ'. להורות על היכולת, שהוא שליט בכל, אין מעכב בידו, כי בכל זה היו המצריים מכחישים או מסתפקים. אם כן האותות והמופתים הגדולים עדים נאמנים באמונת הבורא ובתורה כולה.

ומן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כלה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם. עכ"ל של הרמב"ן ע"ה. ומכאן נלמד ונשכיל לעבודתנו בכל יום ויום ובעיקר בלילה קדוש זה שנתקן לשבח בנפלאות ה'.

חובו לשמים, ועל ידי כן לא ינכו מזכויותיו, וזהו הצורך שיש לאדם בהודאה על הניסים שעל ידי כן מרוויח את זכויותיו.

על ידי השבחה וההלל זוכים לישועה קודם הבקשה

על ידי שמשבחים ומהללים לפני ה' יתברך זוכים להיושע גם קודם שמבקשים, כי בשעה שהאדם מבקש צרכיו בפיו עלולים המקטרגים להתעורר ולהזכיר עוונותיו ולעכב את תפילתו שלא תקבל, ועל כן הדרך הרצויה היא, לשבח ולהלל לפניו יתברך באותו ענין שהוא נצרך בו לישועה, והקב"ה שהוא בוחן לבבות מבין כוונתו וימלא את רצונו.

ובזה יבואר הכתוב (תהלים יח ד) 'מהולל אקרא ה' ומאויבי אוושע', שקריאתו אל ה' תהיה בדרך הלל ושבח ועל ידי יוכל להיושע מכל אויביו. וזהו גם פירוש הכתוב (שם קיח כא) אודך כי עניתני ותהי לי לישועה, 'עניתני' לשון עניות, ואני אודה לה' בעודי בעניי, ועל ידי יהיה לי לישועה כי יתעוררו רחמי עלי בלי שישגיחו בכך המקטרגים.

למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ (ח, יח). אמרו חז"ל (ברכות נד): 'ארבעה צריכין להודות, יורדי הים, הולכי מדברות, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא'. בשעה שיצאו בני ישראל ממצרים זכו לכל ארבע הבחינות - יצאו ממצרים כבית האסורים שהיו חבושים בה, ובקריעת ים סוף עשה להם השם יתברך נס וירדו לים, וכן היו הולכי מדבריות, ובשעת גמר יציאת מצרים ותכליתה דהיינו בקבלת התורה נתרפאו מכל המומין שהיו בהם כמו שדרשו חז"ל על הפסוק 'כולך יפה רעיתי ומום אין בך' (שה"ש ד ז), ולפיכך מביאים קרבן פסח אחר יציאת מצרים בשיר תודה וזמרה כדין ההודאה שאנו חייבים להודות על כל הניסים הללו.

ויש להבין בדברי הגמרא, מהו הלשון 'צריכים להודות' ולמה לא אמרו 'חייבים להודות'. ואפשר לפרש שהלשון 'צריכים' פירושו שההודאה על הנס היא צורך לאדם ואינה רק חיוב בעלמא, כי כל מי שעושים לו נס מנכים לו מזכויותיו, אמנם על ידי שמודה לה' על ניסיו עמו הרי הוא פורע

מִלְתָּא דְפְלִיאָה

בתוכה של מידת הדין גנוז שם הרחמים

וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה' (ג, ה).

בתחילת שליחותו לגאול את ישראל ממצרים היה מאמרו יתברך למשה וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני ה', ופירש המגיד ממעזריטש זי"ע (ליקוטים יקרים אות ערה עיי"ש באריכות), שאחר שאמר משה רבינו (שם ה כג) 'ומאז באתי לדבר אל פרעה הרע לעם הזה', אמר לו הקב"ה 'וידבר אלקים' - אף שאני מנהיג בעולם במידת הדין שעל כך מורה שם 'אלקים', ולעיני בשר כך אכן נראה ש'הרע לעם הזה' שגברה עליהם בחינת הדין, אבל האמת 'אני ה' בשמי שם הוי"ה שם הרחמים, שגם בתוכה של מידת הדין גנוז שם הרחמים.

ברזא דאח"ד

רמזים נפלאים על סדר הפרשה

אמונה - הדרך לגאולה

בקשה על התגלות הרחמים בעולם

זהו שביקש דוד המלך ע"ה (תהלים כג ד-ו) 'גַם כִּי אֶלֶף בָּגֵיאַ צְלָמוֹת לֹא אֶירָא רַע', גם בעת צרה שאין רחמי ה' נגלים לעין גם כן לא אירא רע, והוסיף לבקש 'אך טוב וחסד ירדפוני', שירדפהו חסד, הן חסד נגלה והן חסד נסתר, הן טוב שהוא חסד במספר קטן, והן חסד נגלה, ובכח האמונה נזכה שיתהפך ה'טוב' ל'חסד' ויתגלו עלינו רחמיו יתברך בשלימות.

ובזה יש לפרש את הפסוק (שם פה ח) 'הֲרָאֵנוּ ה' חֲסֵדְךָ', שאנחנו מבקשים שהקב"ה יראה לנו את רחמיו בגלוי, חסד נגלה. וזהו מה שמבקשים בכל יום בברכות השחר, 'וגמלנו חסדים טובים', והוא צריך ביאור, וכי יש חסדים טובים וחסדים שאינם טובים, ולמה צריך לפרט הכוונה לחסדים טובים, אלא כמו שנתבאר שנזכה לראות את החסדים בגלוי ובידיעה ברורה ובהכרת החסד לעינינו, ולא נצטרך להאמין כי הוא חסד, שלא יהיה החסד בהסתר.

[ולבוא למידת האמונה צריך לסיוע מן השמים לזכות בה, ותמיד תהיה תפילת האדם שיעזרהו ה' יתברך לתת בו מבטחו בכל תהלוכותיו בעולם, כמו שאמר דוד המלך ע"ה 'ה' רועי לא אחסר' (תהלים כג א), ופירש הרה"ק מלינסק ע"ה (הובא בשמו בספר בנו זרע קודש תולדות ד"ה ועוד י"ל ויעתר הד') שהיה דוד המלך מתפלל שתמיד לא תחסר לו אמונה זו שה' הוא הרועה אותו מעודו, וזהו 'ה' רועי' היינו הידיעה הזאת לעולם 'לא אחסר', שלא תחסר ממנו האמונה בה' יתברך הרועה ומנהיג את האדם בכל דבריו].

מסיים הרה"ק מראדוויל ע"ה בבקשה עצומה לרבונו של עולם, וזה לשון קדשו: רבונו של עולם תן לנו לבבות קדושות וטהורות שיאמינו באמת כעת בהגאולה, ובוודאי יגאל אותנו בקרוב, או לנו שאין לנו אמונת אמת, הם המתערים כאזרח רענן אינם רוצים עוד שיבוא הגואל צדק, כמו במצרים שמתו בשלשת ימי אפלה, אך החומש עלו ממצרים, כעת כן יהיה כן, אבל אם יסכימו כולם ויאמינו באמת בוודאי יבוא תיכף במהרה בימינו.

שלא היו ישראל ראויים להגאל ממצרים אלא בזכות האמונה, וכיון שלא שמעו אליו בני ישראל מקוצר רוח ועבודה קשה, לכן חשש משה רבינו שלא יהיה בכוחם להמשיך את הגאולה לעולם כל זמן שלא יתחזקו באמונה. וזה שאמר משה בדעת האמת, **הן בני ישראל לא שמעו אלי ולא האמינו**, ואיך יכול להיות שישמע אלי פרעה כי בלתי האמונה אי אפשר. וזה שאמרו **ואני ערל שפתיים** היינו שאין לי פתחון פה לומר לפרעה והוא בחינם. ורצונו של משה היה שישרש בליבם של ישראל האמונה, ופרעה ישלח בוודאי את בני ישראל בעל כרחו, ובזו האמונה ימשיכו את הגאולה.

על ידי האמונה בשעת ההסתר זוכים להתגלות הרחמים

זהו כוח האמונה גם בשעת הצרה, אשר כפי מה שמאמינים שתכלית הדין הוא רחמים כך זוכים להתגלות הטוב בפועל, כמו שפירש בתשואות חן (וישב ד"ה ועד"ז) על הפסוק (תהלים קז א) 'הוֹדוּ לַה' כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ', 'טוב' בגימטריא שם הוי"ה במספר קטן, רמז לזמנים שהרחמים הם בקטנות ובהסתר, ואין זוכים לראות הרחמים אלא צריכים להאמין שהכל לטוב והרחמים גנוזים בתוך הדינים, ועל ידי שמודים לה' גם בזמן הקטנות זוכים להתגלות הרחמים 'כי לעולם חסדו', שנזכה לחסד בכל העולם בהתגלות שם הוי"ה בשלימות במילוי יודי"ן העולה בגימטריא 'חסד'.

וכבר בתחילת שליחותו לגאול את ישראל ממצרים היה מאמרו יתברך למשה 'וַיִּדְבֶּר אֱלֹקִים אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה' (לעיל ו ב) ופירש המגיד ממעזריטש ע"ה (ליקוטים יקרים אות ערה עיי"ש באריכות), שאחר שאמר משה רבינו (שם ה כג) 'ומאז באתי לדבר אל פרעה הרע לעם הזה', אמר לו הקב"ה 'ידבר אלוקים' - אף שאני מנהיג בעולם במידת הדין שעל כך מורה שם 'אלוקים', ולעיני בשר כך אכן נראה ש'הרע לעם הזה' שגברה עליהם בחינת הדין, אבל האמת 'אני ה' בשמי שם הוי"ה שם הרחמים, שגם בתוכה של מידת הדין גנוז שם הרחמים.

וַיִּדְבֶּר מֹשֶׁה לְפָנָיו ה' לֵאמֹר הֲנִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ אֵלַי וְאִיךָ יִשְׁמְעֵנִי פְּרַעַה וְאֲנִי עֶרְל שְׁפָתַיִם (ו יב).

הקשה הרה"ק רבי יצחק מראדוויל ע"ה בנו של המגיד הקדוש רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב ע"ה בספרו **אור יצחק** (ד"ה וידבר), מה הייתה שאלת משה רבינו ע"ה 'ואיך ישמעני פרעה' הרי ידע היטב שישמע על כרחו גם אם יתעלם או לא ירצה להבין משמעות השליחות. ועוד, 'ואני ערל שפתיים' הלא כבר ענה לו הקב"ה (לעיל ד יא) 'מי שם פה לאדם וגו' הלא אנכי ה', ובוודאי ידע משה ע"ה שהקב"ה הוא כל יכול, הרי זה אומר דרשוני שאין דברי משה רבינו ע"ה כפשוטם.

האמונה ממשיכה ישועה מחוץ לטבע

ותירץ על פי מה שאמר אביו הרה"ק רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב ע"ה כי 'אמונה' נקראת מלשון 'המשכה' כמו 'וַיְהִי אִמֵּן אֶת הַדָּפָה', שהאמונה היא הצינור שבו ממשיך המקור העליון, אם מאמין ח"ו ברע הוא ממשיך רע, ואם מאמין בהטוב ובחסדו הגדול הוא ממשיך כל הטובות וכל הברכות, וכמו שאמרו שלא נגאלו ישראל אלא בשביל האמונה, לכן בלתי אמונה לא היה באפשר שיגאלו.

וכל כך גדול כוח האמונה התמימה בה, שעל ידה זוכים להמשיך לעולם את אותו הדבר שמאמינים בו אפילו מחוץ לדרך הטבע, וזהו אמונה לשון המשכה וגידול, כמו שכתוב אצל מרדכי 'ויהי אומן את הדסה', שהיה מרדכי מגדל את אסתר המלכה, וכך גם כשמאמין בה' שישלח לו ישועה הרי בכוח האמונה מגדל את אותה הישועה וממשיך אותה לעולם. וביותר יש כח בדיבורי האמונה להמשיך ישועות וברכות, כמו שכתוב (תהלים קטז י) 'הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר', 'האמנתי' לשון המשכה, וההמשכה היא 'כי אדבר' בכח דיבורי האמונה והבטחון כך נמשכים כל הישועות.

חיסרון אמונה מעכב הישועה

ובזה מובן מה שפקפק משה רבינו וסירב ללכת אל פרעה, ובוודאי לא היה חיסרון באמונתו שלא יבצר מאומה מיכולת ה' להושיע את ישראל, אלא כיון

דרך האבות - התגלות בתוך הטבע

עליהם צרות ודאגות חדשות. וזה שאמר **וארא אל האבות באל שדי** כח הצמצום שלי בהצלה לפי שעה, אבל **ושמי ה' המורה** על פעולה נצחית **לא נודעתי להם**, כי הפעולה הנעשית בשם השם הגדול הוי"ה ברוך הוא תהיה לעולם, והנעשות בכח 'אל שדי' הוא מצומצם על זמן רב.

ההתגלות מצד הבורא אחת היא משתנה לפי בחינות המקבלים

הנה עד כה נתבאר פירוש הפסוק שנגלה לאבות בשם שדי"י ועתה נתגלה למשה רבינו בשם הוי"ה ברוך הוא וברוך שמו. מעתה נשובה נראה כרמינו סמדר שעדיין יש לנו להבין מפני מה נזכרו כל אחד מן האבות בפני עצמו כאמרו 'אל אברהם אל יצחק ואל יעקב, מדוע לא נשנו כאחד - 'אל אברהם יצחק ויעקב'. כמו כן נותר לנו להבין מה בא רש"י להוסיף כשמבאר 'אל האבות' בשעה שהם אלו דברי מקרא כתוב.

לשם כך נבואה חדרי התורה של **רבינו הקדוש רבי אלימלך מליז'ענסק ע"ה** (נועם אלימלך ד"ה וארא) שהקשה שידוע שכל אחד מהאבות עבד את הקב"ה בבחינה אחרת, אברהם - חסד, יצחק - גבורה, יעקב - תפארת, אם כך כיצד נגלה עליהם הקב"ה ב'אל שדי' בלבד ולא לכל אחד כפי בחינתו, שכן היא דרך ההתגלות מלמעלה. מתרץ בעל נועם אלימלך ע"ה: אך שהשורש הוא בדבר הזה כך, שמצד הבורא ברוך הוא אין שום השתנות, אלא שהאדם בעבודתו לפי מדרגתו כך ממשיך עליו, נמצא אברהם המשיך על עצמו המידה של חסד, וכן יצחק מדתו, וכן יעקב. אבל מצד הבורא ברוך הוא הכל אחד הפשוט, ולזה פירש רש"י ז"ל '**וארא אל האבות**, לומר שאצל הבורא ברוך הוא אין הפרש וחילוק ביניהם כלל והכל אחד, לכן נראה אליהם בבחינה אחת ב'אל שדי', עכ"ל הקדושים.

בכך ניתן להבין הן את דברי רש"י שביאר 'אל האבות', כדברי רבי אלימלך שמצד הקב"ה הייתה התגלות אחת לכל האבות, והן מדוע נחלקו האבות באמרו **אל אברהם אל יצחק ואל יעקב** ולא נכתב 'אל אברהם יצחק ויעקב', כי מצד האבות הקדושים הייתה ההתגלות לכל אחד כפי בחינתו, ולכך לא שייך לכתבם כאחד.

מקומות כנגד כ"ד שעות היממה מורה כי הייתה ההנהגה עימם כסדר הטבע [ראה מגלה עמוקות (אחרי ד"ה או אמר): ולפי שאבות העולם הם שערים העליונים לכן כ"ד רננות אמר שלמה שרצה להעמיד דלתות ההיכל, עד שזכר 'שאו שערים ראשיכם' שהם ראשים העליונים, 'והנשאו פתחי עולם' שהפתחים הם כ"ד שהיו בעזרה. לקביל זה תקנו כ"ד תיבות בברכת 'ולירושלים עירך', ודוד אמר זה בתהלים כשבא למזמור כ"ד, ורזא 'ושמתי כד כ"ד שמשותיך' (ישעיה נד יב), לכן נזכרו אבות העולם בתורה כ"ד פעמים כסדרן סוד אור ישר שהוא כ"ד, וכ"ד פעמים למפרע על סוד אור החוזר וכו'. לכן כ"ד פעמים 'כפרה' איתמר ביום הכיפורים בתורה, אמור ואחרי מות ופינחס, לכן כ"ד עריות בפרשה, לכן כ"ד תועבות בהפטרה יחזקאל, כ"ד פעמים הוי"ה בישעיה, כ"ד פעמים 'אשרי' בתהלים זה לעומת זה].

הנסים שנעשו לאבות היו ישועות זמניות

עוד פירשו בו, כי מצינו אצלו יתברך שני כוחות המתנגדים זה לזה, ושניהם הם בתכלית השלימות עד בלי סוף וגבול, והם כח הגדולה וכח הצמצום. וזה שאמר רבי יוחנן (מגילה לא.) 'כל מקום שאתה מוצא גדולתו של ה' שם אתה מוצא ענותנותו', להודיע כי כמו שאין סוף לגדולתו יתברך כן אין סוף לענותנותו והוא כח צמצום שכינתו הקדושה.

ועל כן זה נקרא שמו 'שדי' על שאמר לעולמו די, שאלולי כן היה העולם והים הגדול מתרחבין והולכין, כי כטבע החותם הטובע בדומה לו, כן הפעולות היוצאות מהבורא יתברך שהוא בלתי בעל תכלית ובלתי סוף היו מטבען נמתחין והולכין עד אין סוף, עד שהוא יתברך גער בהם ונתן להם גבול בכח הצמצום אל שיעור ידוע.

והנה כל הישועות שעשה ה' לשלושת האבות הקדושים היו רק ישועה זמנית לצורך השעה, כמו הצלת אברהם מכבשן האש, וכן במלחמת המלכים, וכן ביצחק כשהיה צריך לבארות נתן לו, וכן הצלת יעקב מעשו ומלבן. אבל ישועה נצחית קיימת לעולם לא ראו, ובכל עת באו

וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם (ו ג).

יש להקדים את ביאור הרמב"ן ע"ה בפסוק זה, כי ישנם שני סוגי ניסים, יש והנס נעשה בתוך הטבע, כמו אדם שיצא למלחמה וניצח, יתכן ועל פי טבע לא היה יכול לנצח, אבל עדיין נעשה הטבע בדרך הטבעית שיצא למלחמה וניצח. הסוג השני הם ניסים שיוצאים מטבע העולם, כמו עשרת המכות וקריעת ים סוף שדרך הטבע שהמים שביאור הינם מים, והקב"ה שידד מערכות הטבע והמים נהפכו לדם וכן על זה הדרך.

ממשיך הרמב"ן ומבאר, הניסים שנעשו לאבות הינם בתוך הטבע ללא שנשתנה הטבע, שהצילם במלחמה ופדאם ממוות, ואף שבוודאי גם בטבע היה זה נס גדול, אך עדיין הכל נכנס בגדר דרך הטבע. דרך זו נרמזת בשם שדי"י, שהוא על שם שבתחילת בריאתם היו השמים נמתחים ללא גבול עד שאמר הקב"ה ד'י, כמבואר בגמרא (חגיגה יב.): בשעה שברא הקב"ה את העולם היה מרחיב והולך כשתי פקעיות של שתי, עד שגער בו הקדוש ברוך הוא והעמידו, שנאמר (איוב כו יא) 'עמודי שמים ירופפו ויתמהו מגערתו', והיינו דאמר ריש לקיש מאי דכתיב (בראשית יז א) 'אני אל שדי', אני הוא שאמרתי לעולם די.

לעומתו שם הוי"ה משמעותו שמהוה כל הווה, המורה על יכולת הבורא לברוא בריאות חדשות ומציאות אחרת בבריאה תוך שידוד מערכות הטבע - בשם זה לא התגלה הקב"ה לאבות, שלא היה שינוי חוץ לטבע מערכות שמים וארץ. אך עתה שהתגלית לך הרי זה בשם הוי"ה ברוך הוא שהוא מורה על שינוי הטבע ולכן אמור לבני ישראל אני ה' [שם הוי"ה], תודיע להם השם הגדול כי בו אני עושה עמהם להפליא, וידעו כי אני ה' עושה כל.

הנהגת האבות אף היא בדרך הטבע

כדבר הזה בינותי בספרים מה שכתב ספר חסידים (סי' קסה) שכ"ד פעמים נזכרו אבות העולם כסדרן, דהיינו 'אברהם יצחק ויעקב', לרמוז על כ"ד השעות שהם צמצום הזמן בטבע וכולו היה מלא בעבודתם, ואשר על כן נכתב בתהלים כ"ד פעמים 'אשרי', כי אשרינו שזכינו להמנות על זרע האבות הקדושים - אברהם יצחק ויעקב, ועצם הדבר שנסדרו כסדרן בכ"ד

אֵלֶּזְנֹת

כס"ד, ג' אלול רע"ז

לְשִׁמּוֹן שֵׁבֶת

פְּרֶשֶׁת וַאֲרָא

פסוקים ה-ו) 'ויאמר משה לפרעה התפאר עלי למתי אעתיך לה ולעבדיך ולעמך להכרית הצפרדעים ממך ומבתיך רק ביאר תשארה. ויאמר למחר, ויאמר כדברך למען תדע כי אין כה' אלהינו, ולכן כתוב 'ויצעק משה אל ה' על דבר הצפרדעים אשר שם לפרעה'.

כשמעו התורה הזאת התפעל הצדיק מראדזימין מאד, ואמר: מי אומר זאת? ויאמר ר' פרץ: הרה"ק רבי דב בעריש מביאלא (אגודת אזוב' עמוד מב).

פְּדַת בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמִּי

בשם היהודי הקדוש מפרשיסחא זיע"א שאמר: אם העובד ה' יתברך רואה בעצמו ששקטאמול פן היום, ידע נאמנה שעוד נפל ממדרגתו, והיום נגרע מערכו מבחינת עבודתו מיום העבר, כי אדם הוא בבחינת הולך ולא עומד ('שפתי צדיקים' פרשת ויחי). וראה מה שכתב בספר הקדוש שפתי אמת (פרשת במדבר תרל"ט) 'כמו שאומרים משם היהודי מפרשיסחא ז"ל שנתעלה בכל יום כמו מאינו יהודי להיות יהודי'. וכן הוא בספר הקדוש 'ארן עדות' (ור זהב פרשת נצבים) 'אמר זקני הקדוש והנורא היהודי זללה"ה, שבכל יום ויום נראה לו שביום שלפניו היה אינו יהודי מול היום שעומד בו' ('תורת היהודי הקדוש' פרשת משפטים)

לְהַתְּעִלוֹת בְּמַדְרָגָה

על הפסוק (שמות ח יט): 'ושמתי פדת בין עמי ובין עמך למחר יהיה האת הזה', פרש הרה"ק ה'אמרי אמת' מגור זיע"א שיש בכך רמז לענין זה, שבכל 'מחר', הינו בכל יום חדש, צריך להיות ה'בדל' כמו 'בין עמי ובין עמך', להתעלות במדרגה כמו מאינו יהודי להיות יהודי ('אמרי אמת ליקוט' עמוד 230).

(ספר ספיר ויהלום - להרב הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

בהצלחה וגם נתברכה ברפואה שלמה, החלימה לגמרי תוך זמן קצר והאריכה ימים בטוב ובנעימים ('קרון ישועה' תולדות יהושע עמוד 23).

יְבִטִּיחַ וְאִח"כ יִבְקֶשׂ מֵה' עַל הַדָּבָר שֶׁהִבְטִיחַ

מעשה בבתו של החסיד ר' גבריאל בוימגולד זצ"ל שחלתה. אמה של החולנית, ששמעה את שמע הצדיק הרה"ק רבי יעקב אריה מראדזימין זיע"א כי בעל מופת הוא, שלחה אליו את בנה החסיד ר' פרץ זצ"ל.

כשהגיש לפניו את הפתקא, שאלו: לאן אתה נוסע, אברך. והשיב האמת: אני נוסע לביאלא. ואמר לו: אם פן, סע לביאלא. אבל החסיד ר' פרץ הוסיף לבקשו, והפציר בו כמה פעמים, ועל כל פעם לקח הפתקא בידו, וחשב וקרא והחזירה כבתחלה, ואמר: חסידות - ביאלא, ועם הזכרה קשה באים אלי? אבל הוא התנפח עם הרה"ק, ואמר: באתי לכבודו, כי הרה"ק הרבי רבי בונם מפרשיסחא זיע"א אמר על כבודו: אני עשיתי אותו לבעל מתפלל.

אז השיב: אמנם פן, יכלתי פעם, כשהיה לי זמן ללמוד ולהתפלל, אבל עתה, ומדי דברו פתח דלת החדר והראה לו, תראה חדר מלא נשים מחכות, אין לי מנוחה לא ללמוד ולא להתפלל. וירא כי לא יכול לו ואמר לו דבר תורה: אצל מכת צפרדעים נאמר (שמות ח ח-ט): 'ויצא משה ואהרן מעם פרעה ויצעק משה אל ה' על דבר הצפרדעים אשר שם לפרעה. ויעש ה' כדבר משה וימתו הצפרדעים מן הבתים מן החצרות ומן השדות, והנה יש שנוי לשון: על 'דבר' הצפרדעים אשר 'שם' לפרעה, ללמד לצדיק כשרואה שלא יכול לעזר, נשאר בכל זאת עוד עצה, שקדם כל יבטיח ואח"כ יבקש מה' על הדבר שהבטיח. וכן עשה משה. הבטיח והוציא דבור לפרעה, כמו שכתוב (שם)

הַבְּטָחָה זֹו הַבְּטָחָה

ויצעק משה אל ה' על דבר הצפרדעים אשר שם לפרעה (ח. ח).

ספר הרה"ק ה'שופרא ד'ישראל' מבלאזוב זיע"א: פעם אחת בא החסיד ר' יצחק וייסבלום ז"ל לפני הרה"ק ה'קרון ישועה' מבלאזוב זיע"א ושפך שיחו בדמעות, שזוגתו חולה במצב קשה והרופאים אומרים שבלי נתוח אין לה סכוי להשאיר בחיים, אך היא ממאנת לשמע להם אלא אם הרבי יבטיח מראש שהנתוח יצליח ותזכה לרפואה שלמה.

מיד השיבו: יכולני רק לברך ולהתפלל אבל ההבטחה ממני והלאה. הפציר בו החסיד והרי מאביכם הרה"ק ה'צבי לצדיק' זיע"א שמעו גם הבטחות. הזדיק רבי יהושע'לי ויקרא בחרדה: אל מי תדמוני, אל אבא, אבא זכור לטוב היה איש קדוש היה בכחו להבטיח, אך מי אני שאוכל להבטיח. נסוג אפוא ר' יצחק לאחוריו ופנה לצאת מחדרו כשפיו ממלמל במרירות: מה עלי לעשות, מה עלי לעשות, אשובה אל זוגתי החולנית ואגיד לה שהרבי אינו מבטיח, היא בודאי תסרב לנתוח וכל האחריות תפל על הרבי.

כיון ששמע זאת חש הצדיק אליו וזעק בקול: מה רוצים מחיי, מה אתה רוצה מחיי, ובכו אני מבטיח, מבטיח עכשו.

פנה החסיד לדרכו צוהל ושמח בעוד הקרון ישועה נכנס לבית המדרש כשפלו מדאג ומבהל בקראו שוב ושוב: מה רוצים מחיי, איך ידמו אותי לאבא. אך בסופו של דבר הפטיר: נו, אבל הבטחה זו הבטחה, רבונו של עולם הרי הבטחתי, וכיון שהבטחתי רפא אותה.

ואכן נתקיימה הבטחתו, ומן השמים רחמו על החולנית. הן הנתוח כשלעצמו עבר

חידון אֵלֶּזְנֹת - נושא פרסים - איזה סבא ונכד חיו מספר זהה של שנים?

פתרון החידה - פרשת בראשית:

ש. איזו אות מהאלף בית אינה מופיעה בתאור הבריאה שבפרק הראשון?
ת. האות סמך מופיעה לראשונה רק בבראשית ב יא.

שם הזוכה בסידור מתיבתא מנחם מעריב בהוצאת "עוז והדר":

פרשת בראשית:
ה' נתנאל הרשברג מחיפה.

פתרון החידה וכן שם הזוכה, יפורסמו א"ה בגליונות הבאים

הפותרים נכונה יכנסו להגרלה א"ה על סידור מתיבתא מנחם מעריב בהוצאת "עוז והדר".
את הפתרונות יש לשלוח אלינו עד ליום שני למספר פקס: 077-470-26-81

או למייל: magdenot@gmail.com

נא לכתוב שם, כתובת מדויקת וטלפון.
בראש הדף לציין "עבור חידון לנוער".

מקושרים

גיליון שבועי בענייני כוונת וביאורי תיבות התפילה מתוך אוצרות סידורים ומחזורים מתיבתא

גיליון י"ד

פרשת וארא | תשפ"ה

התפילה בפרשה

אמרי שפר ממאורי האומה

"ויאמר משה לפרעה התפאר עלי למתי אעתיך... ויאמר למחר ויאמר פךךךך למען תדע פי אין פה אלקינו" (ח. ה - ו). פרעה הרשע ראה כי לא כצורנו צורם, כי אראה שאם בא ח"ו איזה צרה על איש ישראל והוא מתפלל להשי"ת הוא נענה תיכף ונחלץ מצרה נפשו. וכן מבואר בספרים הקדושים שאם אדם מתפלל על איזה דבר בלב שלם עד שמעורר את רחמי וחסדי הגדולים אזי נמתקין הדינים והישועה קרובה לבוא תיכף בגמול תפילתו.

לכן נתחכם אותו רשע ואמר בלבו אני אומר לו שיתפלל היום שיכרתו למחר ובוז אדע אם הוא נביא אמת ונאמן ביתו של הקדוש ברוך הוא, והיינו אם אראה שיסורו היום בודאי אין זה בשביל חשיבותו של משה, רק שנסתלקו הדינים על ידי

ויאני תפילתי

צדיקים ועבודת התפילה - בראי הפרשה

הפונדק המיתולוגי, זה שאנו מכירים מספרוני הילדים ומעשיות הבעל שם טוב ותלמידיו, לא היה בהכרח רק נקודת מפגש בין שני עולמות שתהום פעורה ביניהם - צדיקי עליון לעומת סיכורים סרוחים ובתוך פונדקאי תמים וישר דרך.

עם כל הרצון הטוב והניחוח הנוסטלגי שבדבר, לא כל יהודי שבא בשערי הפונדקים דאז היה בדיוק יהודי של צורה, ולא כל סייטואציה שאירעה בו ראייה להירשם לדורות כמעשה רב שיש ללמוד ממנו.

כך גם היה עם אותה קבוצת סוחרים, אשר לצד היותם בני אברהם יצחק ויעקב ונשמתם חצובה ממקור עליון, טרדות הקיום ושמא גם בורות נוסח אותם ימים השיעור באופן מכריע על הליכותיהם, וכל מגמתם היתה להתקדם, לנצל את זמנם את תום ולהספיק להגיע ליריד בזמן כדי לכלכל את ביתם ברווח.

איך ניתן לנצל את הזמן במקסימום האפשרי? פשוט וקל, אם כי מזועזע. מצמצמים את נפח התפילה, דוחסים כמות מלל מרבית בפרק הזמן הקצר ביותר ומניחים להברות בלתי הנירות להתגלגל מהפה במעין בליל קולות שניתן אולי לשלות ממנו מילה ברורה או שתיים.

שברי מילים, משפטים קטועים והמהומים מרובים נשמעו מפי בני החבורה, מבטים חפוזים נשלחו לשעון ומדי פעם אף נהמה שקטה מצד אחד ממשתתפי המנין כלפי החון האיטי לטעמו, הביאו לכך שבתוך דקות ספורות הסתיים הטקס המחייב - והמעיק מבחינתם, של התפילה במנין.

הרה"ק ר' לוי יצחק מברדיטשוב ז"ע, סגורם של ישראל, נכח בפונדק באותה העת וזה לא מצא חן בעיניו, כלל וכלל לא.

כבר אמר מי שאמר, אחד מגדולי ישראל, כי בעוד שלדורות נחקקה דמותו של הרה"ק מברדיטשוב כדמות רחומה שרק לימדה טוב על ישראל, אולם אין ספק כי את חובתו המוסרית וה'ה' תוכיח את עמיתך' לא זנח. אדרבה, הוא היה מוכיח ומתקן פרצות, מעיר היכן שצריך, ורק כלפי שמיא ובפנייתו התמה לבוור העולם היה מוצא את כל אותם נימוקים ותירוצים אשר באו ללמד טוב על ישראל.

ניגש אפוא הרבי למתפללים, מתוך מטרה להכניסם וללמדם דעת, להקנות להם את הערך המרומם הנקרא 'תפילה' ולהביא לידי כך שלהבא יידעו עד כמה כל מילה שווה, כמה חיבור רוחני יש בכל תפילה.

יחנך גחן גצמני גיגננחש' פניו של הרבי היו תמות וההברות יצאו מפיו בביטחון, 'מכטקעה יכגד ממפס' המשיך ושבר את אוזנם.

המבטים התמהים והגבות שהורמו שידרו לו שעדיין חסר כאן הסבר.

'אהה, בהחלט' הואיל להסביר, 'לחמגדיב חט גפסע'.

'מה הרבי רוצה מאיתנו, למען ה' העז אי מי מבני החבורה לשאול בחשש.

'לא הייתי מספיק ברור?' הרבי תהה, בירר בתום.

הלה אישר בניד ראש כי אכן, דבריו של הרבי

המשך בעמוד הבא

תפלתו כדרך שמתקלקל על ידי תפילת איש אחר. אבל אם לא יסורו עד למחר כמו שאני אומר לו, אזי בודאי השי"ת עושה רצונו בשביל חשיבותו, כמו המלך שעושה רצון אוהבו אפילו בדבר שאינו רגיל לעשות בשביל אחר. ומשה השיב לו: 'פךךךך למען תדע פי אין פה אלקינו' שעושה רצון יראיו וכן יעשה בשבילי (שפתי צדיקים).

וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מִעַם פְּרַעֲהוּ וַיַּעֲמֵר אֵל ה' (ח. ה, כו).

שמעתי מפי מורי זקני ז"ל [החידושי הרי"ם ז"ע] על מה שכתוב בהמכות אחר כך 'ויעתר משה', ויצעק' כו'. כי על ידי המכות נפתחו עשרה לשונות של תפלה. וכל הצרות שעברו על אבותינו במצרים היה כדי לבוא לבחינת התפלה. כמ"ש חז"ל שהיה חביב צעקתם לפניו יתברך במרום...

וכמו כן יש יציאת מצרים בכל יום, והיא הכנה לתפלה. לכן בכל יום יצרו של אדם מתגבר. וכן סמיכת גאולה לתפלה הוא כנ"ל, שעל ידי יציאת מצרים נפתח הפה (שפת אמת).

צהר לתיבה

הארת מושגים ומנחים בתפילה

והוא רחום (האריך)

לימי שני וחמישי משמעות מיוחדת, לא רק בנוגע לקריאת התורה כתקנתה אלא אף במישור העמוק יותר, וכלשון חז"ל אודות ימים אלו (שבת קכט. ב): "שבת דין של מעלה ושל מטה שווין כאחד". בנוסף, בימים אלה על משה רבנו למרום - בחמישי עלה לקבל את הלוחות ובשני שלאחריו ירד ונתנן לישראל, והרי הם נקבעו לדורות כימי רצון.

בימים אלה נהגו ישראל להוסיף, כחלק מתפילת 'תחנון' הלא היא 'נפילת אפיים', נוסח ארוך הפותח בפסוק (תהלים עה, לח): "והוא רחום וכפר עון ולא ישחית וְהַרְבֵּה לְהַשִּׁיב אָפּוֹ וְלֹא יַעֲרִי כַל חַמְתּוֹ". וכך אכן נפסק להלכה (א"ח קלד, א), ונאמר כי אדם שאינו אומר תפילה זו הרי הוא פורץ גדר.

מעניין לציין כי הגם שישנם מנהגים חלוקים בנוגע לעצם אמירת תחנון מדי יום והאם ראוי להזכיר י"ג מידות בימים שבשגרה - נידון נרחב בפוסקים המשפיע על מנהגי העדות השונות, אכן בענין תוספת קטעי התפילה הייעודיים לימי שני וחמישי אין כמעט קהילה אשר אינה נוהגת בכך, ולעתים אף ללא תלות באמירת תחנון אלא כתפילה בפני עצמה.

יסודה של תפילה זו רם וקדום, וכך מובא בספר המנהיג לרבי אברהם הירחי (סימן סח, וכן הוא בשינויים קלים בכלבו יח): "שמעתי שיסודוהו שלוש זקנים על ספינת גלות ירושלם", שהגיעה לממשלת הגמון אחד. ויאמר לבחנם בכבשן האש כחגניה מישאל ועזריה, אם הם מזרע ישראל, ונתן להם זמן שלוש יום. לסוף הזמן חלם אחד מהן מקרא שכתוב בו תרין ק"פ ותלתא 'לא' [פעמיים כי' ושלש פעמים 'לא'], ולא ידע מה הוואי [ולא ידע מה כוונת הדברים]. אמרו לו שלוש הזקנים, זה הפסוק (ישעיהו מג, ב): "כִּי תַעֲבֹר בַּיָּמִים אֶתְּךָ אֲנִי וּבְגִבְרֹתַי לֹא יִשְׁטַפְּךָ כִּי תֵלֵךְ בְּמוֹ אֵשׁ לֹא תִכּוּ הַלְהֵבֶה הֲלֵא תִבְעֶר בָּךְ". הלא הבטיחך הצור בזה הפסוק. מיד נכנס באש ונחלק לשלושה חלקים, וכבנסו אליו שלוש הזקנים, ויסדו 'הוא רחום', והשני 'אנא מלך רחום וחנון', והשלישי 'אין כמוך רחום וחנון'.

שלוש קטעי תפילה אלה, למעשה, התחברו יחדיו ונוצקו לתוך תבנית אחת של תפילה ארוכה, וכל אחד מהם פותח ב'רחום' ומסיים ב'רחום' כמובא בראשונים [אם כי ברוב סידורי זמננו אין הדבר מדויק בנוגע לכל

שלושת הקטעים, אולם בסידורים קדומים כדוגמת סידור היעב"ץ מובא הנוסח המקורי התואם עובדה זו]. אודות אופן אמירת תפילה זו מצאנו כמה דגשים והוראות הייחודיים לתפילה זו (ש"ע שם ובמש"ב ועוד). ראשית, יש לאומרו מעומד, ולדעות מסוימות הביטוי 'פורץ גדר' (ראה לעיל) נאמר לא רק לגבי מי שאינו אומר כלל, אלא אף לגבי מי שאומרו אך לא מעומד. בנוסף, נחלקו המחבר והרמ"א האם יש לאומרו בקול רם דווקא, או שמא אדרבה יש לאומרו בלחש - משום שלשיטת אלה נתקנה תפילה זו כנגד תפילת שמונה עשרה.

ברכת אלקי נשמה

כחלק מסדר השכמת הבוקר, תיקנו חז"ל (ברכות ס. ב) כי בעת שמתעורר האדם משנתו בבוקרו של יום, עליו לומר ברכה מיוחדת וזו לשונה: "אַלְקֵי, נְשָׁמָה נְשַׁמְתָּ בִּי שְׁהוֹרָה. אֶתְּךָ בְּרִאֲתָהּ, אֶתְּךָ נִפְחָתָה בִּי, וְאֶתְּךָ לְשִׁמְךָ בְּקִרְבִּי, וְאֶתְּךָ עֲתִיד לְטֹלָה מִמֶּנִּי, וְלִהְיוֹתִי בִּי לְעֵתִיד לְבֹא". עד כאן הכרה בכך שהנשמה הינה פיקודן מאת השי"ת ברוב טובו, ומכאן ממשיכה הברכה בשבח והודיה: "כָּל זָמַן שֶׁנִּפְשָׁמָה בְּקִרְבִּי מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹקֵי וְאֱלֹקֵי אֲבוֹתַי, רְבוּן כָּל הַמַּעֲשִׂים אֲדוֹן כָּל הַנְּשָׁמוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה ה', הַמְּחַיֵּר נְשָׁמוֹת לְפָנֶיךָ מֵתִים".

ברכה זו אינה פותחת ב'ברוך'. יש הסוברים כי הסיבה לכך היא מהותה - ברכת השבח, ואילו לדעות אחרות אין היא פותחת ב'ברוך' משום שהיא ברכה הסמוכה לחברתה - ברכת 'אשר יצר' (ראה מש"ב א"ח ו ס"ב).

סיבה זו האחרונה - כי זוהי ברכה הסמוכה לחברתה, תואמת היטב את דעת הגאון מוילנא כי ברכה זו מהווה מעין השלמה לברכת אשר יצר, היות וזו האחרונה נתקנה כנגד פלאי הבריאה שטבע הבורא יתברך בגוף האדם, ואילו ברכה זו מכוונת כלפי אלה שבנשמה.

עם זאת, ישנם סידורים בהם אין קיימת סימכות זו כלל, אלא פסוקים ברכות התורה בין אלה שתי הברכות. כמה פרטי דינים ישנם גבי אמירת ברכה זו. כך למשל כתבו חלק מהפוסקים (פרי חדש נח ועוד, הובא במש"ב) כי במידה ולא אמר אדם ברכה זו - אין לאומרה אחר תפילת שמונה עשרה, שהרי הזכיר בברכת 'גבורות' שבשמו"ע את ענין תחיית המתים. אמנם אחרים (שערי תשובה ועוד) חולקים על כך, וסוברים כי יש לחלק בין הברכה העוסקת בהשבת הנשמה לאדם מדי בוקר - לבין שבח אודות תחיית המתים לעתיד לבוא.

כך גם קיים נידון בפוסקים לגבי אמירתה לאחר שינה במהלך היום, ולחילופין אמירתה לאחר לילה בו לא ישן האדם כלל.

כל צורב צעיר, מבקש ה' בתחילת דרכו והמתאבק בעפר רגליהם של מאורי הדורות וגדולי החסידות, יודע זה מכבר כי עבודת התפילה אינה רק אמצעי להשגת המטרות הגשמיות, כאן בעולם החומרי. אדרבה, מצאנו לא אחת שהתבטאו רבותינו הקדושים תלמידי הבעל שם טוב ותלמידיהם לדורות, כי מהות התפילה זכה ונעלית בהרבה, עניינה טמיר וגבוה מעל גבוה, וכל כולה אמורה להיות קודש קודשים - ייחול ותחנה על הגדלת כבודו יתברך ותפארתו בעולם, חיבור לצער השכינה בגלותה וציפייה ליום בו יהיה ה' אחד ושמו אחד.

כיצד אם כן יכול להתייצב אדם מן השורה, ואף כזה שכבר עשה את צעדיו הראשונים בעבודת הבורא והינו בעל השגה כלשהי, אולם טרם התעלה למדרגת הראשונים כמלאכים ובצקלונא הוא עדיין צורך אי אלו בקשות גשמיות, שטחיות? האם עליו להרפות מכך, לשמוט את ראשו בבושה ולגנוז את השיחה הטהורה כל כך עם בוראו? לוותר על החמדה הגנוזה והמתנה הנפלאה ששמה 'תפילה', אך ורק משום שאיננו אוזח בדרגה זו?

הרה"ק ר' משה חיים אפרים מסדליקוב ז"ע, נכדו חביבו של מרן אור שבעת הימים הבעל שם טוב, מבהיר בספרו 'דגל מחנה אפרים' (בפרשתנו ד"ה עוד י"ל) כי אין הדבר כך. גם לנו, פשוטי עם ומוטטי ההשגה, יש במה להיאחז בגשנתנו לעבודת התפילה.

התורה הקדושה, כידוע, נדרשת בשבעים פנים ורבים לאין מספר, החל בדרך הפשוט וכלה בסודות פנימיות נודרת, אולם לא זו בלבד שהיא נדרשת באופנים שונים, אלא שהדרך בה היא נדרשת מתאימה לכל דור כפי מצבו הרוחני ובהתאם לירידת הדורות. 'דור דור ודורושי' אמרו חז"ל (סנהדרין לח, ב), וכך גם דרשותיו והחיבור של כל יהודי לתורה הקדושה על רביה השונים והעמוקים.

זאת על פי האמור בזהר הקדוש (ח"ג, ע"ג, א) כי התורה הקדושה כולה הינה שמתויה של הקב"ה, וכבר הובא בספרים קדמוניים כי השם המפורש ניתן להידרש בכל דור דור, לפי בחינתם של צדיקי הדור ובהתאם לדרגתם של אנשי הדור. על פי הקדמה זו מבאר ה'דגל מחנה אפרים' הפלא ופלא את הנאמר בפרשתנו למשה רבנו מפי הגבורה (ו, ה): **"וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת נְאֻמְךָ בְּנִי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִצְרַיִם מֵעֲבָדִים אֲתָם וְאָכַרְתָּ אֶת בְּרִיתִי"**.

ראשית מקדים הוא ומביא את ששמע מוקנו הקדוש מרן הבעל שם טוב, כי הצדיקים שבכל דור הינם 'שלוחי דמטרונותא', היינו: שלוחי כנסת ישראל הגבירה והמלכה, הלא היא השכינה הקדושה.

אי לכך ובהתאם לשיחות זו שהוטלה על הצדיקים משמים, כשהיתה השכינה שרויה בצער - או אז התבטא הדבר באמצעות צער גשמי לצדיק, כדי שיבין כי יש חסרון כלשהו שעליו לתקן, ובתפילתו יתקן את הנדרש ויסייע כביכול לשכינה הקדושה להיגאל מצערה. כשיעשה זאת - ממילא יסר ממנו הצער הגשמי, שהיה זו כל מטרות.

בחינה זו רמוזה, מסביר ה'דגל', בפסוק זה: **"וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת נְאֻמְךָ בְּנִי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִצְרַיִם מֵעֲבָדִים אֲתָם"** - 'נְאֻמְךָ' ר"ת: 'א-ל, נָא קָרְבָּנוּ'. היינו - הצדיקים מתפללים למען השכינה המכונה 'תשועה', השרויה בגלות מרה ונמשכת ורחוקה ממקום משכנה.

וכיצד נזכרים הצדיקים באותו צער שחוה השכינה הקדושה? 'אֲשֶׁר מִצְרַיִם מֵעֲבָדִים אֲתָם', על ידי הייסורים הבאים על הצדיקים, הם אלה שמזכירים להם כי השכינה במצור ועליהם להתפלל לגאולתה השלמה. אכן, מסייג ה'דגל' ואומר: 'והנה כך היה נדרש הפסוק לפי עניות דעתי בימי בעל שם זללה"ה ואנשי דורו, שהיו בזה המדרגה שלא להתפלל כלל על חסרון של עצמו רק על חסרון השכינה כביכול כניל.

'ענתה לפי דורותינו כך נדרש לפני עניות דעתי זה הפסוק, על פי הנ"ל שראשי תיבות 'אֲשֶׁר מִצְרַיִם מֵעֲבָדִים אֲתָם' הוא: 'א-ל, נָא קָרְבָּנוּ', היינו סתם תשועות כל אחד לפי מה שצריך לו. והוא הצעקה עצמה 'אֲשֶׁר מִצְרַיִם מֵעֲבָדִים אֲתָם' וצועקים עבור עצמם, ואף על פי כן לגודל רחמי וחסדיו של ה' יתברך שהוא רחמי גו רחמי [רחמים לפנינו מרחמים] הוא מקבל אפילו תפילה וצעקה עבור עצמם, עד כאן דבריו. על פי זה מוסיף הרה"ק מסדליקוב ומבאר את תחילת הפסוק: **"וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי"**, תיבות הנראות על פניהן מיתרות לכאורה. אלא מלמדת אותנו התורה במילים אלה, כי אף במידה ויהודי מתפלל לאלוקיו על צרכיו החומריים גרידא, ללא שיש לתפילתו זיקה לצער השכינה ואין בקוצר שכלו ומיעוט השגתו להתפלל עבור כך, מכל מקום שומע זאת הקב"ה!

לסיכום מבאר ה'דגל' מדוע אכן כך הדבר, ואיך ייתכן שתפילה שאיננה בתכלית השלימות ונעלית תפעל כראוי. על כך הוא כותב דברים מבהילים: 'אף שהם אינם שומעים ואינם מבינים זה כלל, ואינם במדרגה זו שלא לבקש כלל על עצמו רק עבור השכינה הקדושה, אבל אני שמעתי זה, כדאיאת שכל ההרגשות שבאדם - החיות הוא המרגיש, והחיות הוא משרוש חיות לכל החיים, ואני שומע ומרגיש כביכול צער השכינה הקדושה!

אדם מתפלל, וחושב לתומו שבקשתנו מתמצה בכך שהוא מזכיר את ענייניו הגשמיים וצרכיו הפרטיים, אולם לאמיתו של דבר כלולה בתפילתו בקשה ותחינה להרמת קרן השכינה ולקוממה מעפר, להשיבה מגולתה ולגאול אותה מצערה. האדם אכן אינו מודע לכך, אולם לפני השי"ת הטוב ומטיב עולה תפילה פנימית זו והיא הגורמת לכך שיענה האדם בתפילתו ויזכה למילוי משאלותיו הגשמיות אף הן.

מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

המשך מעמוד קודם

סוממים ואינם נהירים דיים.
'ולא זה מה שאמרת להשי"ת לפני שעה קלה?!' התוכחה היתה נוקבת, חודרת כליות. הסוחרים שמעו, סברו וקיבלו על עצמם שלא לשוב לכסלה עוד, אלא לתת לתפילה את ההתייחסות הראויה ולהשקיע בה את מיטב כוונתם, במתינות ומתוך חיבור. אולם אז קם אחד מהם, 'סנגור' בפני עצמו, ופנה לרבי בשאלה.

'האם אָב אינו מבין את המהומיו של התינוק? השאלה היתה במקום, דברים של טעם. לא יפלא אפוא כי קיבל הרבי את הדברים, והיה בכך משום לימוד זכות עצום על ישראל.
"וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְפָנָיו ה' הֲאֵין עָרַל שְׁפָתַי וְאֵיךְ יִשְׁמַע אֱלֹהִים פְּרִיעָה" (ו, ל), טען משה רבנו לפני הקב"ה. אולם יש לשים לב לעובדה הפשוטה הבאה - הוא אכן הסיק כי ערלות שפתו תמנע מפרעה להטות אוזן לדבריו, אולם עם השי"ת שוחה משה רבנו כְּדָבָר בן אל אביו, כשאינו לו אף שמוך של ספק כי העובדה שהוא ערל שפתיים לא תפריע כהוא זה.
אבא, מסתבר, מבין היטב את בנו בכל מצב.
לצד זאת עלינו להיזהר ולעשו הכל כדי להימנע מכך, כי כפי שהוסיף לימים המגיד הבלתי-נשכח ר' שלום שברדון זצ"ל - כשמדובר בתינוק המקרקר להנאתו, זה חמוד ומתוק וכן - האב והאם גם מבינים אותו.
אולם אם חלילה מדובר באדם בוגר, כזה שכבר היה אמור לדעת זה מכבר להציג את דבריו בשפה ברוה, או אז מה רבה הבושה אם יגעעע כתינוק ויברבר כאילום...

קרבת אלוקים
לאורם של גדולי הדורות

'זושה מודה לך על התיאבון' היה מציין הרה"ק ר' זושה מאניפולי ז"ע בפשטות, בתמימות, כל אמת שהיה הרעב תוקף אותו. 'זושה מבקש אוכל' היה מציין כשנוקק לכך, פונה לקונו ומתבטא לפניו כבן לפני אביו, 'זושה מודה לך על המזון, על השתייה' וכן הלאה, משל היה פעוט רך בשנים המביט באביו ואין לו ספק בכך שימלא משאלותיו על הצד הטוב ביותר. 'זושה מבקש אוכל?' תהה לעצמו המשמש, זה שהיה מכניס לפניו את מנת המזון הצנועה שהספיקה ככדי לקיים את גופו לעבודת הבורא. 'זושה מודה לך על המזון?!' התמיהה הפכה לטרנויה של ממש.

'מי הוא המגיש לפניו את האוכל מדי יום?' שאל רטורית, 'הבה נראה מה יקרה במידה ולא אגיש לו את מזוני, מה יקרה אז.'
אמר, ועשה. באותו יום מצא המשמש אמתלה כלשהי, נמנע מלהגיש את מנת האוכל לצדיק, תוך שהוא נוהש להוכיח את טענתו: 'לא יקבל הצדיק את מזוני - עד שיבקש זאת ממי שאכן נותן לו זאת מדי יום.'

הסוחר העשיר שנקלע לאניפולי באותו יום, לא נפל שם בטעות. הוא היה בדרכו אל היידי, בצרוורו סכום עתק ובצקלונא מנה גדושה של גאוה ועליונות השמורים לאנשים במעמדו, ואת פניו הועיד אל צדיק הדור אשר שהה באניפולי. ברכת הצדיק, ישיר עוזק, יש בה כדי לחולל נפלאות ולהביא

פנינה לשבת
מבית מדרשם של רבותיו

"וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וְאֶהָרֹן מֵעַם פְּרָעֹה וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל ה' עַל דְּבַר הַצְּפַרְדְּעִים אֲשֶׁר שָׁם לְפָרְעֹה" (ח, ה).
יש לעמוד על נקודה מעניינת הקיימת אך ורק במכת הצפרדעים. מכה זו הינה היחידה בה נאמר: 'וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל ה' עַל דְּבַר הַצְּפַרְדְּעִים', בשונה משאר המכות בהן לא מצאנו בתפילת משה התייחסות מפורשת למכה המסוימת עליה התפלל. במה התייחדה דווקא מכת צפרדע בה מצאנו התייחסות שכזו?
ביאור מתוק מובש העניק לכך הרה"ק ר' קלונימוס קלמן בעל 'מאור ושמש' ז"ע, בהקדם דברי חז"ל (ליקוט שמעוני תהלים רמז תתפ"ט): 'אמרו על דוד המלך בשעה שסיים ספר תהלים זחה דעתו עליו, אמר לפניו רבש"ע, כלום יש דבר בעולם שאמר שירה כמותי, נודמנה לו

צפרדע אחת אמרה לו אל תזוח דעתך עליך שאני אומרת שירה יותר ממך, ועל כל שירה ושירה שאני אומרת, אני ממשלה עליה שלשת אלפים משל".
והנה דרשו חז"ל (פסחים ג, ב) כי הצפרדעים במצרים מסרו נפשם למיתה על קידוש ה' בכניסתם לתנורים, ופשוט שכשעשו זאת היה מלא ליבם שיר ושבח לבורא עולם, שהרי כוחה של הצפרדע כאמור הינו בהודיה לקב"ה, ועל אחת כמה וכמה כשהיא במדרגה נשגבת זו של מסירתה נפש על קידוש שמו יתברך.
פרעה הרשע, מצידו, מלבד עצם המכה שהפריעה לו וטרדה את מנוחתו, עוד נקעה נפשו בכל אותן שירות, תשבחות וחמירות שהלילו צפרדעים אלה להשי"ת ברעמים אלה. בזה לא היתה מסוגלת נפשו השפלה לעמוד! וזהו 'על דְּבַר הַצְּפַרְדְּעִים', מלשון דיבור. על כך התפלל משה רבנו, לבקשת פרעה, כי יביא הקב"ה לכך שתסתיים המכה ויחדלו צפרדעים אלה מלשורר להשי"ת.

הלכה ופשרה

נידון בפרשה בענייני תפילה

פרישת כפיים בתפילה

רבי אלעזר אזכרי (חרדים מצוות עשה ה, עג) מבהיר כי ישנו הבדל בין שלושת הברכות הראשונות ושלושת האחרונות שבשמונה-עשרה, אשר הן ברכות שבה, לבין ברכות האמצע המוגדרות כבקשת צרכים. באלו האחרונות בלבד, לדברי ה'חרדים', יש לפרוש כפיים. רבי יאיר בכרך (מקור חיים צה, ג) דווקא מצדד שלא לעשות כן כלל בימינו, וזו לשונו: 'ולעניות דעתי שנתבטל למיעוט ידיעתנו, קוצר המשיג ועומק המושג, כי הפורש כפיו צריך לכוון בו ענינים נפלאים וסודות עמוקים'. על זו הדרך כתב גם העיב"ץ בסידור 'בית יעקב' (ד, ה), כי הנהגה זו ראויה אך ורק לאנשים גדולים בדורות קודמים. הגאון ר' עקיבא איגר (גיליון שו"ע אר"ח סי' פט) מנמק זאת בטענה שונה ומעניינת: 'מה שאין אנו מתפללים בפרישת כפיים כמו שמצינו במקרא... היינו כיון דעכשיו האומות עושים כן'.

בתפילת משה רבנו על הפסקת מכת ברד נאמר (ט, לו): 'וַיִּצָא מֹשֶׁה מֵעַם פְּרַעֲהָ אֶת הָעֵיִר וַיִּפְרֹשׂ כַּפָּיִם אֶל ה' וַיִּחַדְלוּ הַקָּלוֹת וַהֲבִיחַ וּמָטָר לֹא יָמָד אֶרֶץ'.

ביטוי זה - פרישת כפיים בתפילה לפני הקב"ה, מצאנו כמותו כמה וכמה פעמים בתנ"ך, ונראה בבירור כי אכן היתה זו בעבר הנהגה בסיסית שיש לנהוג בתפילה, כשם אנו נוהגים - לשם דוגמה, להצמיד רגליים בתפילת שמונה עשרה זכר למלאכים.

למעשה בימינו כמעט ואין מקובל לנהוג כן, למעט בפוסקים מסוימים ובמקצת קהילות, ועל כך תמהו גדולי הדורות (שו"ת באר שבע סי' עא ועוד): על מה ולמה נגרע חלקה של הנהגה קדומה זו, שפסקה כמעט לחלוטין במאות הדורות? על כך מצאנו כמה וכמה תשובות, לצד התייחסות לנושא שאינה שוללת את ההנהגה הזו בפועל כי אם תוחמת אותה למקומות מסוימים.

לשכנני תדרשו

עולמוס, דרישה וחקירה בנושא התפילה

קבעו חכמינו ז"ל בגמרא (ברכות כא, ב): 'אמר רב אדא בר אבהו, מנין שאין היחיד אומר קדושה, שנאמר (ויקרא כב, לב): 'וַיִּקְרָא שְׁמֵי יְהוָה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה'.

ממשיכה הגמרא ומלמדת אותנו כי הלימוד מתבסס על 'גזירה שווה' בין המילה 'תוף' שנאמרה כאן, לבין זו שנאמרה בעדת קרח (במדבר טו, כא): 'הִבְדְּלוּ מִתּוֹךְ הַעֲדָה הָאֵת', וכשם ש'עדה' היינו עשרה בני אדם [זה עצמו נדרש מלשון זו הנאמרת במרגלים, אשר בניכוי יהושע וכלב היו עשרה (עיי' סנהדרין ב, א)], כך גם לגבי קדושת שמו יתברך נדרשים עשרה.

הלכה זו מצטרפת לאמרות חז"ל המפליגות בגודל מעלת מנין אנשים וכוחה הגדול של תפילה בציבור, כדוגמת (אבות ג, א): 'עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה שרויה בניניהם' ומאמר חז"ל (ברכות ה, א) אודות כך 'שאיין הקדוש ברוך הוא מואס בתפלתן של רבים'.

[אגב, המושג 'מנין' שאוב מכך שבהצטרפות עשרה אנשים - הרי הם נעמדים למנין, היינו - נמנים ומייעים לסך עשרה אנשים יחידו. מטבע לשון זה השתרש ונתפש כשם-עצם 'לעדה', אשר היא במקורה המילה המתאימה יתור].

יחד עם זאת חובה להבדיל וליצור אבחנה ברורה בין מעלת הציבור, קרי: עשרה אנשים, אשר היא כשלעצמה שייכת אף בלימוד תורה, לדוגמה, ולא בהכרח בתפילה וכיוצא בזה, לבין החובה לקיים מצוות מסוימות או לומר דברים מסוימים אך ורק כאשר משתתפים בכך עשרה אנשים ומעלה.

כמו כן יש לתת את הדעת לכך שחובה זו, במקרים מסוימים, תקפה רק במקרים מסוימים, גם כאשר מדובר בפעולה דומה, וכפי שנראה להלן.

בנוגע למצבים המחייבים מנין אנשים, קיימת רשימה די מצומצמת. בין הדברים ניתן למנות קדיש, קדושה וברכו; ברכת כהנים וקריאת התורה; וכן גם שבע ברכות.

בנוסף, תפילת שמונה עשרה - ככל שמדובר בחזרת הש"ץ, מחייבת אף היא מנין, וכך גם זימון על המזון - אם כי הינו אפשרי כבר בהשתתפות שלשה אנשים, אולם על מנת לברך בתוספת שם

מילתא חדת"א

עניני תפילה מלוקט מדברות קדשו ותורתו של האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א

תפילה כראוי

בפרישת ואִתְחַנֵּן, כתוב בתורתנו הקדושה לאמר (דברים ד, ט): 'וּבִקְשַׁתְּם מִשָּׁם אֶת ה' אֱלֹהֵי וּמִצֵּאתָ כִּי תִדְרָשׁוּ בְּכָל לְבַבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ. הִלְשׁוּן כִּי תִדְרָשׁוּ' המובא בפסוק נראה לכאורה מיותר, שהרי כבר אמר בתפילה 'ובקשתם' ומה צורך יש להזכיר שוב 'כי תדרשו' מה שצריך כפף לשון.

הסבר נפלא מצאנו לכך בפנים פחות (פר' ואתחנן ד"ה ובקשתם) המבאר שהפסוק מדבר בענין הבקשה מה' לזכות לתפילה ראויה, וכפי שמתבקש מהתפלל לפני תפילת העמידה 'ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך' (תהלים נא יז), כי יש לזכור לבקש מה' שתהיה התפילה שגורה בפיו ויהיה לבו מוכן לגשת לפניו יתברך וקבל תקבל תפלתו, וכן כאן תחלת הבקשה מאת ה' היא על זה עצמו שיוכל להתפלל לפניו ועל זה אמר 'ומצאת' שפנינים לו פנה שיהיה לו היתכנות להתפלל ואז בודאי תקבל תפלתו ויתמלא מבקשו כי אז יתפלל כראוי וידרשו בכל לבבו ונפשו.

ובמקום אחר (שם ד"ה ואתחנן) כתב שזהו מה שאמר דוד המלך ע"ה 'אני קראתיך כי תענני א-ל ה' א-ל ה' א-ל ה' לי שמע אמרת' (תהלים יז א), כיון שזה עצמו מה שאני קראתיך, הוא בעצרתך 'כי תענני א-ל' שאוכל להתפלל לפניך על כן ה' א-ל ה' לי שמע אמרת'. וכן מבאר הפסוק 'והיה טרם יקראו ואני אענה' (ישעיה סד כד), שצריך מענה מיחד מן השמים שתהיה התפילה שגורה בפה טרם קוראים א-ל ה' ומדברים בתפילה.

עוד עמדו המפרשים מדוע החל לדבר בלשון רבים 'ובקשתם' וסיים בלשון יחיד 'ומצאת', ונאמר זהו פמה אפנים, והרב אור החיים ע"ה תרץ בפשטות שלא דבר בכתוב אלא בהוה, כיון שרבים הם המבקשים את ה', אך בפעל זכרים לזה רק יחיד סגולה, כי כפי למצאת את ה' בימי הגלות צריך התעצמות גדול ולא כל אדם זוכה.

פרשה למעשה

הלכות תפילה לאור הפרשה

בדברי משה רבנו לפרעה הרשע, אמר לו (ח, כג): 'דַּרְךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים גֵּלְךָ בְּמִדְבָר וּבְחִנּוּ לְה': אֶלְקִינוּ פֶּאֶשֶׁר יֹאמְרוּ אֲלֵינוּ'.

אם כי היתה כוונתו, כידוע, להטעות את פרעה בציווי הקב"ה, אולם עצם התוכנית לזבווח להשי"ת כעבור שלשה ימי נדודים, מסבה את תשומת הלב להלכה הבאה, לנוכח הקשר ההדוק בין עבודת הקרבנות לעבודת התפילה, כפי שלימדנו חז"ל (ברכות כ, ב) כי התפילות [לדעה אחת] נתקנו כנגד הקרבנות.

כך נאמר בגמרא (עירובין סה, א): 'אמר רבי אלעזר, הבא מן הדרך אל יתפלל שלשה ימים... אבוא דשמואל, כי אתי באורחא לא מצלי לתלא יומי' (נהג כן למעשה, וכשנא מן הדרך היה נמנע מלהתפלל במשך שלשה ימים)'.
למעשה לא נפסק כן להלכה, ותלו זאת הפוסקים בעובדה שלמרבית הצער אין מכוונים בני אדם בתפילתם כדורות הקודמים, מה שאינו מצדיק הימנעות מתפילה לתועלת הכוונה בה, וכפי שכתב המחבר בשלחן ערוך (אר"ח צה, ב): 'לא יתפלל במקום שיש דבר שמבטל כוונתו, ולא בשעה המבטלת כוונתו. ועכשיו אין אנו נוהגין בכל זה, מפני שאין אנו מכוונים כל כך בתפילה'.

יחד עם זאת, בהחלט ישנה התייחסות הלכתית בדברי הפוסקים למצבים שונים המטרידים את האדם ומסיח את דעתו מלהתפלל.
המשנה ברורה (שם סק"ו-ז): 'ופשוט דמכל מקום כשרוצה לעמוד להתפלל מתוך כעס וכדומה, יראה להסיר מתחילה המחשבות המטרידות אותו', וכן הביא בשם הלבוש: 'אף על גב שאין אנו מכוונים, מכל מקום מה דאפשר לעשות עושין, על כן אין להתפלל בבית שיש שם שער חדש או מי דבש וכל שכן ריח רע מעופש קצת'.

אכן ישנן דעות (ראה אגרות משה או"ח ח"ד סח) שתפילה במנין הינה חיוב מעיקר הדין, מטעם (שמות טו, ב): 'זֶה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל', שהרי זהו חיוב המצוה ונויה. אולם אף לדעות אלה, אם כי חיובה מסתמך על הפסוק הנ"ל והרי הוא בבחינה מסוימת מדאורייתא, אולם לטרוח לשם כך - זו כבר חובה מדרבנן.

חזקיהו המלך, מהמלכים הכשרים והצדיקים שעמדו בישראל, חלה ונטה למות, זאת כעונש על כך שלא נשא אשה ועבר בכך על מצות התורה (בראשית א, כח): "פרו ורבו".

אודות כך מסופר בנביא (מלכים ב, כ, א - ו) ומובא בהרחבה בגמרא (ברכות י, א).

על מנת להתרות בו כי הוא חוטא בכך וכי הוא עומד למות בשל כך, נמסרה נבואת תוכחה זו לישעיהו בן אמוץ הנביא כדי שיאמרה לחזקיהו, ולאחר דין ודברים בנוגע לשאלה מי אמור להתייצב לפני מי, עשה הקב"ה פשרה בכך שהחלה את חזקיהו וציווה על ישיעהו לבקרו, ובהזדמנות זו למסור לו את דברי הנבואה.

כשמוע חזקיהו את דברי התוכחה, הצטדק בכך שראה ברוח הקודש כי יצאו ממנו בנים שאינם מהוגנים [כפי שאכס אירע לבסוף] - יצאו ממנו רבשקה ומנשה, עיי"ש, ואילו ישעיהו מצידו לא קיבל זאת, בטענה כי אל לו להתערב בחשבונות שמים, אלא מוטל עליו לקיים את מצוות התורה בתמימות.

ניסה חזקיהו מצידו להציע לו את עצמו כשידוך לבתו, ושמה זכות שני הצדיקים יעמדו להם כדי לזכות בבנים צדיקים, אולם ישעיהו דבק בעמדתו, כי נגזרה על חזקיהו הגזירה למות.

ממשיכה הגמרא ומספרת כי חזקיהו לא נכנע לגורלו: "אמר ליה, בן אמוץ, כלה נבואתך וצא! כך מקובלני מבית אבי אבא - אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם, אל ימנע עצמו מן הרחמים".

תיכף לאחר מכן מובאת תפילתו של חזקיהו: "ויִסַּב אֶת פְּנֵי אֵל הַקִּיר וַיִּתְפַּלֵּל אֵל ה' לֵאמֹר: אֲנִי ה' זָכַר נָא אֶת אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנֶיךָ בְּאֵמֶת וּבְלִבָּב שְׁלֵם וְהַטּוֹב פְּעִינֶיךָ עֲשִׂיתִי וַיִּבְרַךְ חֲזַקְיָהוּ בְּכִי גְדוֹל".

מובא בחז"ל כי התפלל חזקיהו 'מקירות לבו', ולדעה מסוימת הזכיר את מעשיה הטובים של האשה השונמית שאירחה את אלישע בעשותה 'עליית קיר קטנה', ומכאן זאת הוסיף להזכיר את זכות זקנו שלמה המלך אשר עשה עשרת מונים בבניית בית המקדש.

תפילתו אכן נענתה, כמובא בהמשך: "ויְהִי יְשַׁעְיָהוּ לֹא יָצָא... וַדְּבַר ה' הָיָה אֵלָיו לֵאמֹר: שׁוּב וְאִמְרָתְךָ אֵל חֲזַקְיָהוּ... שְׁמַעְתִּי אֶת תְּפִלָּתְךָ רְאִיתִי אֶת דְּמַעְתְּךָ הִנְנִי רִפָּא לָךְ".

אחד הפיוטים הקדושים והמקובלים ביותר בתפוצות ישראל, פיוט המלהיב את הלבבות לאהבת ה' ודביקות בו, הינו 'דיד נפש', אותו חיבר המקובל האלקי רבי אלעזר אזכרי.

בקרב עדות רבות נכלל הפיוט בזמירות לשבת קודש, באחרות הוא נאמר לפני מנחה וקבלת שבת, וישנם מקומות הנוהגים לאומרו דבר יומו קודם התפילה, היות והתלהבות זו לאהבתו ה' המתעוררת מכח אמירת הפיוט, הלא היא בכלל ההכנה לעבודת התפילה. הפיוט מובא בספרו של רבי אלעזר אזכרי, לאחר הקדמה בה הוא כותב כך (מצוות לא תעשה פרק ז): "וכתבנו שאחד מן הענפים היקרים שבהתלהבות החשק ישיר האוהב שיר ידידות לפניו לכן אשים לפניך קצת שירי אהבה אשר שרנו בשמחה בחברת חברים מקשיבים".

לאחר מכן הוא מביא ארבעה פיוטים פרי עטו, וזהו השני מתוכם, אותו הוא מכנה: "בקשה אחרת על היחוד וחשק האהבה מיוסדת על ארבעה אותיות שבשם". ואכן, מבנה הפיוט מבוסס על שם הוי"ה, לפי הסדר הבא: 'דיד, הדור, ותיק, הגלה'. על פי המחבר, כפי שכתב בספרו וכך גם נמצא בכתב ידו, יש לחזור בכל קטע על השורה האחרונה פעם נוספת.

ראוי לציין כי בנוסח המקובל כיום במרבית סידורי אשכנז, קיימים שינויים מהותיים לעומת נוסח הפיוט כפי שהוא מובא בספר חרדים. אף נמצא כתב יד של רבי אלעזר אזכרי עצמו עם נוסח הפיוט, והוא תואם את זה שבספרו ושונה משמעותית מהמובא בסידורים אלה.

יד ושם

פסוקי שמות הטמון בהם

פנחס

"פֶּלֶס וּמֵאֲזִנֵי מִשְׁפַּט לֵה' מַעֲשֵׂהוּ כָּל אֲבְנֵי כִּסִּי" (משלי טז, יא).

מאזניים יש לו, לקדוש ברוך הוא - מלמדנו המלבי"ם, ועל פיהם הוא נוהג בכל באי עולם. בכף אחת מונחים מעשיו של כל אדם, הטובים וגם הליפך, ואילו ברעותה נמצא כל השפע האלקי ולצידו הצדק השאוב ממידת הדין.

וזו דרכו של עולם, כפי שבני האדם מתנהגים, הן ככלל והן כל אחד לעצמו, כך הנהגתו יתברך בעולמו, והרי זה כמאזניים הפעילות ללא הרף, כף אחת מושפעת מרעותה.

הפלא ופלא

שאלות וחיידות בנבכי התפילה

תשובות מגילון קודם פר' שמות: תשובה ב.

שם הזוכה בגיליון פר' וישב: הרב צבי סלונס, בני ברק

בפסוק הנאמר בפסוקי דזמרא: "אל תבעתו בנדיבים בן אדם שאין לו תשובה" - מהי המשמעות במילים 'שאין לו תשובה'?

- (א) אף את עצמו אין ביכולת האדם להושיע בעת צרה.
- (ב) גם כשבשר ודם מושיע - אין זה בכוחו אלא מהשי"ת.
- (ג) אין תוקף לתשובתו, שאין תשובת בשר ודם נמשכת ומחזיקה.

את 'מזמור לתודה' אנו חותמים בפסוק: 'כי טוב ה' לעולם חסדו ועד דר ודר אמונתו'. האם תדע מהו ההבדל בין 'חסדו' ל'אמונתו'?

- (א) 'חסדו' זהו החסד בהווה - בעולם הזה, ואילו 'אמונתו' היא ההבטחה לעתיד לבוא.
- (ב) 'חסדו' היינו ההנהגה הניסית, ואלו 'אמונתו' זו ההנהגה הקבועה שברוך הטבע.
- (ג) שתי התשובות נכונות.

נאמר בתפילה, בפסוקי דזמרא: "ארומך ה' כי דליתי ולא שמחת איבי לי". פירוש המילה 'דליתי' יכול להתפרש בכמה דרכים. התדע מהו הנכון?

- (א) משכת אותי מתהום השפלות, מלשון 'לדלות' מים מבור.
- (ב) רוממת והגבתה אותי, 'להדלות' היינו להגביה ולנשא.
- (ג) הראית לי כי אני אין ואפס והנני תלוי רק בך, מלשון 'דל ואביון'.

לתרון החידות יש לעיין בהרחבה בסידור המבואר ובמדוריו מבית מתיבתא.

פתרונות יש לשלוח עד יום רביעי הקרוב לכתובת מייל: m028039999@gmail.com או בפקס 02-5385689 או ב'גדרים פלוס' - באר ישראל
על מנת להשתתף בהגרלה: 1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון. 2. לציין בראש הדף עבור חידון 'מקושרים'. 3. בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרסס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם.
בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

ובחרת בחיים

גליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

תורת חיים

נושא תורני מרתק

לאור דברי האור החיים

כשנצטוו משה ואהרן להוציא את בני ישראל מארץ מצרים, מצאנו שפירטה התורה את ייחסו השבטים בפרוטרוט (ו, יד): "אֵלֶּה רִאשֵׁי בֵּית אֲבֹתָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכֹר יִשְׂרָאֵל חֲנוּךְ וּפְלוּא חֲצֹרֶן וְכַרְמִי אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת יִשְׂרָאֵל". וכן הלאה עד משה רבנו.

האור החיים מתייחס לצורך בפירוט זה, ואלו דבריו: "טעם שֶׁהֵעֵלָה מִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד מֹשֶׁה, לְפִי מַה שֶׁפָּרְשֵׁתִי בְּסִמּוּךְ שֶׁהַמְּלִיכִים עַל יִשְׂרָאֵל, יֵחָס אֹתָם הַכְּתוּב, לֹמַר כִּי אֵין מַעֲמִידִין עַל יִשְׂרָאֵל אֲלָא הַמְּיָחֵס עַד יַעֲקֹב".

דין זה, לפיו אין למנות על ישראל מלך אשר איננו מזרע ישראל, מקורו בציווי התורה (דברים יז, טו): "מִקְרָב אֶחָד תִּשִּׂים עֲלֵיךָ מֶלֶךְ לֹא תוּכַל לָתֵת עֲלֵיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא אֶחָד הוּא". כאן מצוה התורה הקדושה כי על המלך המיועד להיות אל ורק נצר לאבות הקדושים, ואף אם הינו גר צדק כשר וישר - אינו ראוי לשררה זו.

יתירה מכך פסק הרמב"ם (הלכות מלכים א, ד): "ולא למלכות בלבד אלא לכל שררות שבישראל, לא שר צבא לא שר חמישים או שר עשרה, אפילו ממונה על אמת המים שמחלק ממנה לשרות". אכן, במידה ואמו מישראל פסק הרמב"ם (שם) כי מותר לו להתמנות למלך.

אמנם ראשונים אחרים (טוסי' סוטה מא, ב, סמ"ג ועוד) חלוקים על הרמב"ם וסבורים כי אף במידה ואמו מישראל - אל לו להתמנות [לתפקיד זה דייקא - מלכות], עד שיהיה דווקא אביו מישראל.

חכמינו ז"ל (סוטה מא, א) מספרים אודות אגריפס המלך, שבקוראו את הפסוק האוסר על כך נבוך והתבייש, ואילו ישראל מצידם קראו לו: "אל תתרא, אגריפס, אחינו אתה, אחינו אתה". על כך אמרו חז"ל (שם ע"ב): "באותה שעה נתחייבו שונאי ישראל כלייה, שהחניפו לו לאגריפס".

לדעות אלה שאסרו על אדם שאין אביו מישראל להתמנות למלך, ביארו את פשר התמנות רחבעם בן שלמה למלך, הגם שאמו עמונית היתה, בכך שקיבל את המלוכה בירושה, בעוד שהאיסור הינו על 'שימה' ראשונה, בעת שעם ישראל ממנה מלך לראשונה ולא כשהוא יורש את השררה מאבותיו.

של ג'ורג בן הטבח העדיף על פני זו המשעממת והכבדה של סטפן המורה.

'הוא עוד יגדל' התנחם אביו, מה שהתברר כנחמת-שווא. 'הזמן יעשה את שלו' אישר גם סטפן, ולראשונה בחייו טעה בגדול.

פטריק אכן גדל, אולם נראה היה כי ככל שהוא מתבגר - כך הופכת הבעיה החינוכית להיות שורשית יותר, עמוקה וביעיקר חסרת שליטה.

עם הזמן שחלף, ניתן היה להגדיר את פטריק כנער-אורוות או כשוליית טבח; כמטרד חסר תקנה או פשוט כבן סורר ומורה. סטפן הרים ידיים זה מכבר, המלך מצידו ניסה בדרכים שונות והתייאש, ואף אמו שהרעיפה עליו אהבה לרוב כשלה בהשבתו לתלם הישר.

פטריק, מסתבר, עלה על מסלול שונה בחייו. מסלול שסופו הרה אסון.

אם לא די בעצם ה'נח' שהשביע פטריק את הוריו ומוריו, העובדה שנער הטיפש-עשרה המדובר מיועד בעתיד לשת על כתפיו את עול הממלכה כולה היוותה סיבה נוספת ללחץ שאחזו בוכולם.

פרדגים ומחנכים מהשורה הראשונה התכנסו באופן בהול, אנשי מקצוע נקראו לחוות דעתם ורעיונות שונים ומשונים הועלו בזה אחר זה.

בסופו של דבר נפלה ההחלטה, כאובה ככל שהיתה.

פטריק, מסתמך, ייאלץ לבלות את עתידו הקרוב וגם חלק ניכר מזה הרחוק, בשהייה ממושכת על אי-בודד הממוקם אִי שם בעומק האוקיינוס, שם ילמד בדרך הקשה אך היעילה כי החיים אינם רק כר נרחב לשעשוע ילדותי.

פטריק חתר את דרכו אל האי, מתמודד בדרך עם כריש או שניים שככל הנראה בשרו המלכותי קרץ להם, נחבל בהיתקלות עם שונתי-אלמוגים ומצא את עצמו לבסוף שרוע על החוף הזהוב, מבטי סביבו ביאוש.

שחפים חגו ממעל, דואים ככנפיים פרוטות וצווחים, נראים לועגים למְשַׁבְּתוֹ. עצי דקל זקופי גֵן התנוודו להם ברוח, רוכנים לעברו בהתרסה, למלוא האופק לא ראה פטריק מלבד חול ומים בלתי-נגמרים.

ההכרח לא יגונה, והוא נאלץ לתכנן את צעדיו בהתאם למצב הנוכחי. כמה זרדים נאספו בזריזות, אבנים שחומות התחככו זו בזו ויצרו להבה קטנה שהבעירה את אלו האחרונים, ענפי דקל חברו זה לזה והפכו למחסה ארעי, וכך החל יומו הראשון באִי.

עם הזמן למד פטריק לדוג באמצעות חכה מאולתרת, להשתלט על היצור הימי המפרפר ולנקות את קרביו, לתבלו בתבלינים שגידל בעצמו ולהפכו לארוחה ראויה לשמה. כך גם חקר את סביבתו החדשה, למד את הסיכונים שבה כמו גם את ההזדמנויות, וכך באחד הימים פגש לראשונה את פיסת האנושות הראשונה, ושמה היחידה באִי.

ליבת דואר ניצבה לה שם, בפינה נידחת לא הרחק מהחוף, לצידה שובך גדוש יונים העומדים הכן למטרה לשמה נועדו. על מדף שובך נראה היה כאלו המתינה במיוחד עברו ערמת דפים ולצידם מעטפות.

שולחן שבת עם האור החיים

החבטה העזה שליוותה את ההשלכה הגסה ממרום הספינה אל הסירה המתנוודת, המכות היבשות שהותירו את חותמם הכחלחל בבשרו והצרור המצומק שהושלך יחד אתו וכביכול רמו לו כי תם עידן השפע והבזבזנות, היו כאין וכאפס לעומת העלבון הצורב וההשפלה הנוראה אותה חווה פטריק ברגעי שפל נוראים אלו.

הוא הביט סביבו, שאף בעל כרחו את אוויר הים המלוח ונתן מבט מיואש בפיסת האדמה המבודדת שניבטה מול עיניו, חלקה מינימלית אותה התעקש רב-החובל משום מה לכנות בשם 'אי', ונזכר איך הכל התחיל.

זיכרונותיו נשאו אותו הרחק אל העבר.

יום מאושר היה זה, עבור המשפחה המלכותית בפרט ולכל הממלכה בכלל, המלך יוהאן השלישי, הקיסר הנערץ כאדם וגם כמדינאי, זכה לחבוק בן לעת זקנותו. זה עשורים שהנתינים המודאגים מצפים לבשורה הטובה, זו שתשים קץ לסבלו של מלכם האהוב ותשכך מעט את כאבו העצור בו, והנה באה הבשורה המיוחלת וכל המדינה לבשה חג.

'פטר' קרא לו אביו בטון מלכותי, נזכר באביו - המלך פטר הגדול, קודמו בתפקיד.

'פטריצ'קה' לחשה המלכה בשמץ חיוך אוהב, תוך שהיא מעבירה ידה בְּרוּךְ ומלטפת בחיבה את לחיו של היצור המתוק שזה עתה הפציע לאוויר העולם.

'פטריק' כינוהו הכל, נושאים עיניים נרגשות לעבר במת הכבוד והעריסה ההדורה הניצבת עליה, רואים בעיני רוחם את מלכם לעתיד.

חגיגות הולדת יורש העצר נמשכו חודש ימים, כפי שרק חגיגה מלכותית יודעת להימשך, ובסיומם מצא את עצמו התינוק מושלך באחת לחיים האמיתיים, חיים של נסִיך.

בשערות ראשו של סטפן, האוֹמֵן המיתולוגי שעוד חינך את המלך הנוכחי ואף את אביו, נשזרו זה מכבר חוטים כסופים לרוב, אולם אלה רק הוסיפו להדר הטבעי בו ניתן ולארשת הקשוחה-משהו שעשתה עבורו במקרים רבים את העבודה.

לְחוּ לוֹ נֵס, גוּוֹ לֹא שָׁח, ומעטה הקשיחות המפורסם שלו ליווה אותו עד עצם היום הזה כבן-לוויה צמוד ונאמן. הוא שחינך את פטר הגדול, הוא שעיצב את דמותו של יוהאן הדגול, והוא גם זה שעליו הוטלה מלאכת חינוכו של הנסיך אליו נשואות עיני כולם - פטר השני, או 'הנסיך פטריק' כפי שכונה בחיבה בפי העם.

סדר יום מוקפד עד הקצה, סבר פנים קשוח ולוח מרובה-משימות קיבלו את פניו של פטריק מדי יום, והם אלו שליוו אותו במהלך חייו כנסיך.

משחקים ומשבות נעורים - הם מלהזכיר. זמן לבטלה ומנוחה - חלילה. כל עתותיו הפכו למקשה אחת של לימוד מסיבי, והוקדשו כולם לרכישת נימוסי מלכות, כללים דיפלומטיים ואסטרטגיות לחימה.

אלא שפטריק, ילד ככל בני גילו, פזל החוצה.

הסוסים האציליים שבאורווה היו מעניינים הרבה יותר מאשר שיעורים על היסטוריית הממלכה, אודרטת הדגלים שבחזית הארמון הציתה את דמינו ומשכה אותו אליה בכל עת בה נדרש לסגל נימוסים כאלה ואחרים, ואילו את חֶבְרָתוֹ

ספיר ויהלום פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

כשבאה מכת דם על המצרים, נאמר אודות תגובתם של חרטומי מצרים לכך (ו, כב): "וַיַּעֲשׂוּ כֵן חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם פְּלִטְיָהֶם". הם נכחו לראות כי יד ה' היתה ביאור, המים הפכו לדם, וקיים חשש שמא יאמין המון העם בגבורתו של הקב"ה, ותיכף ומיד הם נענו לאתגר ולהטטו בקסמיהם כדי לפוגג את האמונה הזו.

כוחם הגדול בכשפים לא היה דבר של מה בכך. אולם נשאלת השאלה - כיצד עשו זאת? הלא לשם הפיכת מים לדם, נדרש היה חומר גלם. קרי: היה על החרטומים לקבל גישה למים - כדי להופכם לדם. אך מנין היה להם מים, בשעה שכל מימות מצרים הפכו לדם?

על שאלה זו משיב האור החיים: "לפי דברייהם ז"ל (שמות רבה ט, י) **פי ישראל נתעשרו ממפת היאור, שהיו מוכרים מים למצרים וכו', ועין שם דברייהם, כפי זה עשו החרטומים מהנמכר להם**". הנה הפתרון - רכישת מים במיטב כספם, והפיכתו לדם.

ברור אפוא כיצד עשו זאת. אולם עדיין נותרת השאלה על כנה - מדוע עשו זאת?

החרטומים, ככל אחיהם המצרים, היו בני אנוש בעלי צרכים אנושיים בסיסיים. הם צמאו למים בדיוק כמו כולם, גרונם ניחר כמו שכניהם וחבריהם, והצחנה שעלתה מתוך כוס מלאה דם עלתה באפם בדיוק כפי שעלתה באפם של כלל תושבי מצרים.

מה גרם להם, אם כן, לבזוז את ממונם לשווא ולרכוש במיטב כספם מים, אך ורק כדי להופכם לדם?

התשובה לכך נעוצה בכוחות הנפש בהם ניחן האדם. כוחות בהם ניתן לעשות שימוש לטוב, למוטב וגרוע מכך. אנו מסוגלים להקריב, לוותר, לתת מעצמנו ואף להסתגף ממש, בתנאי שהתמורה העומדת מול עינינו נראית כמצדיקה את המאמץ.

תוכיח על כך הדוגמה הפשוטה והמצוייה לרוב - דיאטה, בה האדם מוותר על הנאות חומריות כמו מזון, למטרות בריאות או אפילו גוי חיצוני ושטחי.

החרטומים, ברצונם העז להוכיח את יסודות הכפירה שלהם, וויתרו על מוצר-מחיה בסיסי כמו מים, השקיעו ממיטב כספם, והעיקר שיוכלו להוכיח את הנקודה. השקרייה. כמוכזב.

מידה טובה מרובה, ועל אחת כמה וכמה שאנו - יהודים בני א-ל חי אשר ניחנו בכוחות נפש עצומים וכביירים בהרבה, עד כמה עלינו להקריב ולדרוש מעצמנו כדי להתחבר לאור האלקי, אור התורה. עלינו לזכור עד כמה אנו חייבים בכך ועד כמה אנו מסוגלים לכך.

יש דרך עקיפה!

עם ישראל שהה במצרים, שהות ממושכת ומייסרת. הדבר היה גלוי וידוע לפניו יתברך, ואף לאבותינו הקדושים נודע הדבר מפי הגבורה. ולא זו בלבד, אלא שבתוכנית האלקית נועדה גלות איומה זו להסתיים במועד מסוים אותו קבע הקב"ה, אשר תחם את גלות מצרים לזמן מסוים אותו אין לעבור.

עם זאת, פונה הקב"ה למשה רבנו ואומר לו (י, א): "וְאָרָא אֶל אֲבִרְהֶם אֶל יִצְחָק וְאֶל יַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדַּי וְשָׁמִי ה' לֹא נִוְדַעְתִּי לָהֶם". בביאור דברים אלה כותב רבנו האור החיים הקדוש בזו הלשון: "עוד ירצה, כי בא האדון ברוך הוא להשיב למשה על ששלוח קדם הקץ, ואמר כי הגם ששם קץ לחשוך לצאת בני ישראל מארץ מצרים, והקץ עדין לא נשלם, יש לה לדעת כי הקץ שעשיתי להאבות הוא בחינת א-ל ש-די, ובו שמתי לגלות גבול, ואמרתי לו די".

"אבל בחינה אחרת לא נודעתי, פירושו, לא אמרתי להם הקץ שיהיה באמצעות הרחמים, אם יבקשו ויעוררו רחמים, כמו שעשו ישראל שבקשו ממני רחמים, וידפקו על דלתי הרחמים קדם הקץ, לא נודעתי להם. ולכן הגם שלא שלמו ימי העוני והצרה, אף על פי כן רחמתי עליהם במדת הויה"ה, והוא אמרו בתחלה 'אני ה', והבן".

אם נרצה, נוכל להתייחס לכך כאל דרך עקיפה, כביש עוקף בו ניתן לקצר את הזמן ולהגיע למחוז חפצנו הרבה לפני המועד שנקבע מראש.

הדרך הזו, היא בדיוק אותה דרך בה נקט פטריק במשל בו פתחנו - זעקה מלב קרוע ומורתח לאבינו הגדול שבשמים, פנייה כנה ונגרשת שאינה מנמקת, אינה מתרצת ואינה מתייחסת כלל לטיעונים כאלה ואחרים. אך ורק צעקה: 'אבא, קשה לנו!'

הדרך הנפלאה הזו שימושית מאין כמותה. הן בנוגע לכלל והן לפרט, בכל מצב ואצל כל אדם. תמיד, אבל תמיד, כדאי וראוי להשתמש במפתח הזה שפותח את כל שערי מרום, ולעורר רחמי אב על בנו עד שיושיענו מצרתנו ויאמר די לכל מאובינינו.

חיש מהר אלתר פטריק דיו פרימיטיבי, מעין נוזל סמיך שמקורו בפרי לא מוכר שצמח ברחבי האי, והחל להעלות את נימוקיו על הכתב.

האשם, לטענתו, הינו בן הטבח שדרדר אותו מדכי אל דכי. אחראי נוסף למחדל הוא דווקא סטפן המורה, זה שבגישה הקשוחה והבלתי-מתפשרת שלו השניא עליו את דרך הישר. בנוסף, כך טען במכתבו, יש לתת משקל לעובדה שהוריו לא עשו די כדי לפתח את התחביב היצירתי שלו - מרדף אחר כלבי הציד שבמלונת הארמון. אם יש משהו אחד שהוא למד היטב תחת ידיו האמונות של סטפן, זה לכתוב.

מפה לשם התנסח כמו מעצמו מכתב מנומק, מסוגנן ומלוטש היטב בו מפורט היה בטוב טעם טיעונו לחפותו ולצדקת דרכו. במילים דרמטיות היטיב לתאר את אומללותו, הפנה את האצבע המאשימה לעבר הגורמים הרלוונטיים והבהיר כי כולם אשמים, רק לא הוא.

פטריק גלגל את המכתב. כרך סביבו חוט מאולתר אותו יצר באמצעות סיב של צמח שגדל בסמוך, הצמיד אותו לרגל יונת-הדואר ובתחושות מעורבות של תקווה וגעגוע שלח אותה לדרכה, אל עיר הבריה.

הימים שחלפו ללא מענה גילו כי המכתב, מנומק ככל שיהיה, לא הניע אף שריר בלבו המלכותי של אביו.

פטריק לא התייאש, ובחר בטקטיקה שונה.

מכתב נוסף נשלח, והפעם היה זה תיאור חי ומרטיט אודות מצבו הנפשי המעורער, תחושותיו הקשות מנשוא והאתגרים הבלתי-אפשריים עמם הוא מתמודד בניכר.

אך גם הפעם, אפס. המכתב לא זכה למענה, ועצבנותו של פטריק רק הלכה וגברה.

'אבא, קשה לי!' כתב פטריק בפעם השלישית במר לבו, 'אנא ממך, בוא וקח אותי אליך, החזר אותי הביתה!'

התברר כי דווקא מכתב זה, הקצר והבלתי מסוגנן, הוא שהביא את הישועה המיוחלת. העיד על כך צי האניות נושאות הדגל המלכותי, אשר עגנו בזו אחר זו לצד החוף וקראו לנסיך לשוב הביתה.

גם אתם זכיתם לישועה זכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו
למייל המערכת
m028039999@gmail.com
או לפקס 02-5385689
או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

אור הישועות מכתבי הלומדים

המעגל המופלא: כשתורתו המאירה של האור החיים הקדוש מחוללת ישועות

בעולמנו המודרני, כשהמספרים והחישובים מכתיבים את מהלך חיינו, לעיתים נדמה כי אנו שוכחים את כוחה של האמונה התמימה. אך לפעמים, דווקא מתוך המספרים היבשים, מתגלה סיפור מופלא של השגחה פרטית המזכיר לנו את אורו הבהיר של רבינו הקדוש, מאור ישראל, **האור החיים הקדוש** זע"א.

כך היה המעשה באברך צעיר, מטופל בילדים, שחלומו הפשוט להרחיב את ביתו בחדר נוסף נראה כמשימה בלתי אפשרית. הצעות המחיר שקיבל - עשרים אלף שקלים - היו כחומה בצורה עבור אברך שפרנסתו דחוקה. בכל פנייה לקבלן, אותו סכום מדויק חזר על עצמו, כאילו נגזר מן השמים.

אך בליבו של האברך פעמה אמונה מיוחדת בכוחו של רבינו הקדוש, אשר אורו מאיר את העולם כולו. לא הייתה זו אמונה מופשטת - מדי חודש היה תורם מכספו הדל לאברכים השוקדים על תורתו המאירה של רבינו **האור החיים הקדוש**, אשר כל דיבור ודיבור שלו מאיר עיני ישראל, מתוך הבנה עמוקה בחשיבות לימוד תורתו הקדושה.

באותו ערב סתוי, כשנכנס לטטיבלאך לתפילת מעריב, שפך את ליבו בתפילה חרישית. לא ביקש גדולות, רק את היכולת להרחיב את ביתו לרווחת משפחתו, מתוך אמונה בכוחו העצום של רבינו הקדוש, אשר אורו חוצה דורות. והנה, כבמטה קסם, מיד בצאתו מבית הכנסת, **החלה להתגלגל שרשרת של השגחה פרטית**: שיחת טלפון מרעייתו, זיכרון פתאומי של קשר משפחתי לשיפוצניק, והצעת מחיר מפתיעה - שבעת אלפים שקלים פחות מכל ההצעות האחרות.

אך הפלא האמיתי התגלה כשישב לחשב את סך תרומותיו החודשיות ללומדי תורת רבינו האור החיים הקדוש, אשר כל מילה מתורתו היא כאבן יקרה המאירה את נתיבות החיים. המספרים הצטברו לסכום מדויק - שבעת אלפים שקלים. כמו יד נעלמה שסגרה מעגל מופלא של נתינה וקבלה, של אמונה והשגחה.

סיפור זה מלמדנו שיעור עמוק על כוחה של תמיכה בלומדי תורתו הקדושה של רבינו האור החיים הקדוש, אשר זכותו מגינה ומאירה עד היום. כפי שמאיר אורו בכל דור ודור - התורה היא מקור הברכה, וכל המחזיק בתורתו הקדושה זוכה לראות ישועות, לא רק בעולם הבא, אלא גם בעולם הזה, במספרים מדויקים ובחשבונות ברורים.

מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון
רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

בנתיבי החיים פרקי מחשבה ומוסר לאורו הזך של האור החיים

חיים שיש בהם בנתיבי חייו ופועלו של איש האלקים

אמרו חז"ל (חולין ז, ב): "גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהן".

עדות מפעימה לכך נודעה בהקשר למקום מנוחתו של רבנו, הלא היא חלקת מחוקק ספון בהר הזיתים, הציון המצוינת לשם נוהרים המוני בית ישראל בימים שבשגרה בכלל, וביום ההילולא בפרט, להזכיר עצמם בזכות הצדיק ולהיפקד בדבר ישועה ורחמים.

היה זה לאחר מלחמת תש"ח, בה כבשו הירדנים את העיר העתיקה והאזור כולו, כשלאחר מכן שלטו במקום ביד חזקה במשך כתשע-עשרה שנה.

בגודל חפצם להותיר את חותמם במקום ולהוכיח את עליונותם באזורים הכבושים, זאת לצד החייתיות הטבועה בדמם של הישמעאלים, חוללו הללו הרס וזרעו חורבן בכל מקום אליו הגיעו. ממדי ההרס נודעו רק לאחר מכן, כששחרר האזור מידם כעבור שנים.

בתי כנסת ובתי מגורים של יהודים נהרסו על ידם עד היסוד, ספרי קודש ואף ספרי תורה חוללו רח"ל באופן מחפיר, ולא נחה דעתם עד שניגשו אל קברי הקדמונים שבהר הזיתים וגמרו ואומר לחללם ולבזותם, להציק לשוכני עפר במנוחתם.

תחת המצבות העתיקות והקדושות, החלו הירדנים לסלול כביש, כשמצורך כך הובא למקום טרקטור גדל-ממדים וכבד-משקל שהחל בשיטוח הקרקע והכשרתה לסלילה. הטרקטור עבר בסך, מנתץ מצבה אחר מצבה ומחלל את עצמות הקדושים הטמונים במקום, גורף אותם כביכול היו עפר בעלמא.

כל זאת, עד שהגיעו לציון קדשו של רבנו האור החיים הקדוש.

בהגיע הטרקטור למקום, שלח הנהג בעזות מצח את הכף הגדולה קדימה, בניסיון לעקור את המצבה הקדושה, כשם שעשה לקברים אחרים. אולם אך נגעה כף הטרקטור במצבה, והנה התהפך כלי-הרכב הכבד והנהג הישמעאלי נהרג בו-במקום.

הירדנים, אשר בשפלותם לא אבו להכיר בכך שפגעו בקודש הקדושים וכי נענשו על כך משמים, תלו את האסון בתקה טכנית שאירעה בטרקטור. מכונאי רכב הובהל אל המקום, בדק מה שבדק ותיקן את שתיקו, והנה עלה הטרקטור שוב על פני השטח, נחוש להרוס את המצבה ולשטח את המקום.

אך הנה, ראה זה פלא. כמקדם כן עתה, אך נגעה כף הטרקטור במצבתו של רבנו, ושוב התהפך הטרקטור והנהג - השני במספר, נקבר תחתיו ונהרג במקום. הירדנים לא נכנעו.

עד מהרה נשלח למקום פועל נוסף, והפעם ללא טרקטור כי אם באמצעות פטיש כבד ניסה לנתץ את המצבה ולפנות את הדרך לסלילת הכביש. אך גם הוא, כקודמיו, נכח לראות כי יד שמימית נעלמת מגינה על הציון הקדוש. הפטיש, אשר אחוז היה בידי היציבות, כמו זינק ועף מתוך ידו - הישר אל ראשו, כשהוא מרוצץ את מוחו ומותירו למות מיתה משונה.

כאן כבר הואילו הישמעאלים להבין כי דברים בגו, והניחו למצבת רבנו הקדוש.

החל מאז, לא ההין אי מי להתקרב למצבה ולגעת בה לרעה, וכך עד עצם היום הזה שמורה המצבה וניצבת על תילה, מהווה מוקד עלייה לרגל לכל הדבק ברנו הקדוש, בתורתו ובקדושתו הנוראה.

הדבר היחיד שמסוגל לחדור דרך מעבה ההסחה המדוברת, היחיד שמסוגל לפרוץ את החומה הבצורה של הכאב, התסכול והייאוש, זו התורה הקדושה.

אילו היו בני ישראל במצרים בני תורה, אם רק היו זוכים ליהנות לאורה ולהתבשם ממנה, היתה התמונה שונה בתכלית. או אז היו ישראל מאזינים בתשומת לב לדברי הטעם שהשמיע באוזניהם משה רבנו, מתנחמים בהבטחה האלקית לגאולה קרובה, וקמים מבאר הדכדוך והכאב בה טבעו עד אז.

אולם, למרבה הצער, מציין האור החיים את הנתון הבא: 'לְצַד שְׁלֹא הָיוּ בְנֵי תוֹרָה, לֹא שָׁמְעוּ', והוא ממשיך ומסביר: 'וְלִזְהָ יִקְרָא 'קֶצֶר רוּחַ'.

אדם ללא תורה, ללא דביקות בדברי אלקים חיים שניתנו לנו ממרום, אותה חמדה גנוזה שהעניק לנו הבורא יתברך בטובו, אין כל דרך טבעית לאדם להיות פנוי במחשבתו ובליבו. לולא זאת, הרי הוא קצר רוח וחסר סבלנות.

ניקח את הדברים לתשומת לבנו.

אם ברצוננו לזכות באורך-הרוח המתבקש והרצוי במישורים השונים בחיים - החל בחינוך הילדים ובבית בכלל; עבור דרך האתגרים השונים הניצבים לפתחנו חדשים לבקרים וכלה בפניות המחשבה הנדרשת אף ללימוד התורה הקדושה בעצמו, עלינו להיות 'בני תורה'.

ונקודה נוספת למחשבה - אין די ללמוד. עלינו להיות בני תורה, הדבקים בה בכל מהותנו, הנתלים באילן החיים ומנהלים את חיינו והליכותינו כולם בדרך התורה ולאורה. כך, ורק כך, נצא מקוצר הרוח ונזכה לאורך הרוח המיוחל.

נתאר לעצמנו לרגע את שאירע במצרים. עם שלם, מיוסר ונרדף על צווארו, נמק בעבודת פרך ומתענה תחת שוטרים סדיסטיים ומרושעים בעליל. כזה הסבל כשל זה מכבר, באו מים עד נפש, ורגע טרם הייאוש הנורא מופיע משה רבנו וכפיו בשורה שאין טובה הימנה (י, ו-ה): 'וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם בְּזָרוּעַ נְטוּיָה וּבְשִׁפְטִים גְּדֹלִים: וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם לִי לְעָם... וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ' ועוד כהנה וכהנה. על פניו, זו שיחת העידוד המבטיחה ביותר, המילים הנעימות ביותר שהיו בני ישראל יכולים לשמוע באותה העת. ולמרות זאת (שם פסוק ט): 'וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה כֵּן אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה מְקַצֵּר רוּחַ וּמַעֲבֹדָה קָשָׁה'.

למה? מה קרה כאן?

על כך משיב האור החיים הקדוש במילים ספורות: 'אולי כי לְצַד שְׁלֹא הָיוּ בְנֵי תוֹרָה, לֹא שָׁמְעוּ, וְלִזְהָ יִקְרָא 'קֶצֶר רוּחַ' פִּי הַתּוֹרָה מִרְחֶבֶת לְבוֹ שֵׁל אָדָם'.

רבנו מתייחס לדברים מנקודת מבט החלטית, ברורה וחד-משמעית, והוא מבסס את תשובתו על נתון אחד ויחיד: 'כִּי הַתּוֹרָה מִרְחֶבֶת לְבוֹ שֵׁל אָדָם'. זו עובדה שאין להרהר אחריה, והיא הנדבך הראשון בביאורו של רבנו.

מטבע הדברים, אדם מושפע מהמתרחש סביבו וממכלול התחושות, האתגרים והכאבים אותם הוא חווה בכל רגע נתון. אלה האחרונים מסיחים את דעתו בעל כרחו, ומתוף היותו אדם - פשוט אין באפשרותו להקשיב מתוך פניות הדעת, ויהיו הדברים דברי טעם ככל שיהיו. הוא לא פנוי לכך, נקודה.

שביבי אור

ניצוצות אש שלהבת מבית מדרשו של האור החיים

טרם בוא מכת ברד, נצטוו משה להתרות במצרים (ט, ט): 'וְעַתָּה שְׁלַח הָעֵזוּ אֶת מִקְנֶךָ וְאֵת כָּל אֲשֶׁר לָךְ בַּשָּׂדֶה'.

תמה על כך האור החיים: 'וְאֵם תֹּאמַר אִם כֵּן מַה מִּכָּה זֶה עוֹשֶׂה?' אם אכן ניתן להתגונן מפני מכת הברד, מה התועלת בהבאתה על המצרים?

על כך משיב רבנו: 'הֲרֵי שְׁלַח לְפָנֶיךָ, מַה שֶּׁהַקָּדִים ה' לומר לו שְׁאִין תְּכַלִּית הַפְּנוּנָה בַּמְכוֹת לְהָרַע, אֲלֵא בְּעֵבֹר הָרְאוּתוֹ כַּחוֹ הַגְּדוֹל וַיְדוּ הַחֲזָקָה, וְלִזְהָ הוֹדִיעוּ שִׁיאֶסֶף אָדָם וְנִהְיָה מִן הַשָּׂדֶה, וְעַל כָּל פְּנִינֵים תַּעֲשֶׂה הַמִּכָּה רוּשֶׁם בְּהַשְׁתַּחֲתָה מַה שֶּׁהוּא מְחוּבֵר לְאָרֶץ'.

במילים אלה טמון מסר עצום עבור כל אדם, במצבי מצוקה או כאב. הקב"ה מביא על האדם ניסיון מר כזה או אחר, והאדם נבוך ברעיוניו ומתקשה להתמודד עם המצב.

לכך באה התורה ומלמדת אותנו בפרשה זו, כדברי האור החיים: 'שְׁאִין תְּכַלִּית הַפְּנוּנָה בַּמְכוֹת לְהָרַע, אֲלֵא בְּעֵבֹר הָרְאוּתוֹ כַּחוֹ הַגְּדוֹל וַיְדוּ הַחֲזָקָה'. על האדם לדעת כי אין מטרת הניסיון להפיל אותו, למוטטו ולהרע לו, כי אם לחזק בקרבנו את האמונה בכוחו הגדול יתברך.

אדרבה, דווקא כוחו יתברך הוא שיושיענו מצרתו, הוא שיגאלנו ממכאובו, אם רק יתחזק באמונה תמה ויתפלל לאביו שבשמים.

מתיבתא אור החיים

כתב רבינו (שמות 10): 'לכן אמור לבני ישראל אני ה'. פירוש, הודיעם משמי כי מדתי מדת רחמים וריחמתי עליהם, ומלבד הודעה זו תאמר להם סדר הטובות אשר אעשה להם והוצאתי וגו'. עוד ירצה באומרו לכן לשון שבועה שנשבע ה' לעשות כל האמור בענין, וכן תמצא שאמר יחזקאל סימן כ' ביום ההוא נשאתי ידי להם להוציאם מארץ מצרים. ואומרו והוצאתי וגו' נתכוון לסדר סדר הטובות, כי בתחילה יקל עול סבלם, והוא אומרו 'ההוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים' שהוא תוקף השעבוד, וזה היה תיכף ומיד במכת היאור נתפרדה חבילת נוגשים ושוטרים, אבל ישראל היו עובדים קצת כי אימת המצריים היתה עליהם ומעצמם היו עובדים עבודה קלה. וכנגד זה אמר והצלתי אתכם מעבודתם שתעקר עבודה מהם כל עיקר, ואחר כך וגאלתי אתכם היא יציאתם מארץ מצרים ובכלל פרט זה היא קריעת ים סוף שאם לא כן זו גאולה שאחריה כלייה ב"מ, ולזה לא אמר והוצאתי אתכם מן הארץ אלא וגאלתי לומר הוצאה שיש בה גאולה אם ירדוף אויב ירדוף באף ובחמה שפוכה. ואחר כך ולקחתי אתכם

לי לעם שהוא מתן תורה כי שם נתייחדנו לו לעם וייחד שמו עלינו והוא אומרו והייתי לכם לאלהים. והנה מבואר מדברי רבינו שבמכת דם פסק תוקף השעבוד, וכן כתב לעיל (ג. ד. ה. ו.) שביום שהתחילו המכות במצרים פסק השעבוד. וכתב שממכת דם לא די שלא השתעבדו בהם אלא אף התחילו מצרים לשלם מכספם עבור המים כמבואר במדרש (שמו"ר ט. ט.). וכתב במאורי

החיים שכדברי רבינו מבואר בספורנו. ובספר ברכת ראובן שלמה הקשה על דברי רבינו שהרי במסכת ראש השנה (א.) אמרו שבראש השנה בטלה עבודה מאבותינו, ומכת דם בודאי היתה קודם לכן, וכמו שכתבו התוספות (שם ד"ה בראש) שהמכות התחילו בניסן. וברבינו בחיי (להלן י. ה.) כתב שמכת דם היתה באב, ואם כן היאך כתב רבינו שבמכת דם פסק השעבוד. וכתב שלדברי רבינו יש לפרש כוונת הגמרא שבראש השנה הפסיק העבודה לגמרי, אף שכבר קודם לכן הוקל מעליהם תוקף השעבוד. אך בסוכת דוד (קוויאט, הגש"פ, יציאת מצרים אות לח) הוסיף להקשות, שלדברי רבינו הקלת השעבוד רמוז בפסוק 'והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים', ובראש השנה (שם) למדו מכתוב זה עצמו שבראש השנה בטלה העבודה, והיאך כתב רבינו כאן שפסוק זה כוונתו למכת דם.

והחיד"א בספרו פתח עיניים (פסחים קט: ד"ה רבינא) הביא ביאור זה שכתב רבינו, וכתב שבודאי שממכת דם הוקל מעליהם השעבוד כיון שהיו עסוקים וטרודים באבלם, ואחר כך בתשרי פסק השעבוד לגמרי. ובזה ביאר מה שאמרו (שם)

דחוק פולחן מצראי' כלומר שה' יוציא את ישראל מתוך דוחק ולחץ עבודת מצרים. והנה בפסוק לא נאמר אלא שיצאו מתוך עבודת מצרים, והתרגום הוסיף שהיציאה תהיה מ'דוחק' העבודה. כיון שהוא מפרש כדברי רבינו שהיציאה היא מהעבודה הקשה, אבל עדיין נשארה עבודת גמ' אחר היציאה הזו, ועל כן תירגם שרק מדוחק העבודה היתה יציאה אבל לא מהעבודה עצמה.

הנהגה מופלאה היתה למשה רבנו ואהרן הכהן, בה נהגו כל אימת שהיו אומרים דבר-מה מפי השכינה לישראל. מהי ההנהגה המדוברת והיכן מצאנו שהזכיר זאת רבנו בפרשה? תשובה מגליון קודם: פרק ד פסוק טו, עיי' אוה"ח ובמדורי עוז והדר.

מצא חיים

חידה שבועית בעיון דברי האור החיים

פתרונות יש לשלוח עד יום רביעי הקרוב לכתובת מייל: m028039999@gmail.com או בפקס 02-5385689 או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון.
 2. לציין בראש הדף עבור חידון 'זכירת בחיים'.
 3. בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרעס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם.
- בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

שם הזוכה בגיליון פר' וירא: הרב וינברג אברהם, ירושלים

מחברים להיום
לשמיעת שיטורים ודרשות
חייגו: 02-803-9999

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
ברחוקה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות

מרבני בית המדרש להוראה היינות "באר ישראל"

בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

חימום סופלה בשבת

המניח עליה בשבת נראה כמבשל, וכל ההיתר להניחו על רק גבי דבר המפסיק באופן שאינו נראה כדרך בישול.

הסופלה

יש כמה סוגי סופלה: א. סופלה שהעיסה מורכבת בעיקר מביצים, ולא אופים אותה לגמרי עד מצב של ייבוש, ולכן בפנים נשאר עיסה צמיגית ומעט נוזלית. ב. סופלה שמניחים בתוכו בשעת האפייה שוקולד מוצק, והוא נמס בשעת האפייה ומתערב מעט בעיסה הכללית של הסופלה, ולאחר האפייה מתקשה בחזרה. ג. סופלה שמניחים בו לאחר האפייה קוביית שוקולד. הסופלה ומתאים להגשה כשהוא חם, כאשר הוא מתחמם העיסה הלחה שבפנים או השוקולד נעשים חמים ומעט נוזלים, ומתאים למנת קינוח בסוף הסעודה. בחימום של הסופלה יש שלושה נידונים הלכתיים: א. בישול אחר בישול. ב. נולד בהמסה המחודשת של פנים הסופלה. ג. ריכוך גוף קשה מצד איסור בישול.

איסור בישול

נחלקו הראשונים האם איסור בישול הוא רק לבלש את המאכל כשיעור של מאכל בן דרוסאי, שהוא שליש מבישול של שאר כל בני אדם, אבל לאחר שהמאכל כבר ראוי למאכל בשעת הדחק, אין יותר בהמשך בישולו עד כדי לצרכו משום איסור בישול, או שגם לאחר שהמאכל מוכן כדי מאכל בן דרוסאי, עדיין יש בו איסור בישול לבשלו לגמרי עד כדי צרכו.

הכרעת השולחן ערוך (סי' שיה ס"ד) שיש איסור בישול כל עוד לא התבשל כדי כל צרכו. בביתור הלכה (ד"ה אפילו בעודו רותח) הביא את מחלוקת הראשונים, וכתב שהגם שיש רבים הנוקטים כדעת המתירים ושלא כהכרעת השו"ע, הרי גם יש רבים האוסרים וכהכרעת השו"ע, ולכן אין לזוז מדבריו ובפרט שזה חשש איסור דאורייתא, אלא שמאחר ונחלקו הראשונים בדיעבד אם בישל אין לאסור את המאכל.

המשך בעמ' ב'

כמו בבתיים רבים בהם נוהגים להרבות במיני מאכלים לכבוד יום השבת, כאשר מדי פעם מחליפים ומגוונים את המאכלים להתענג בתענוגים, כך גם המנהג בביתנו לגוון מידי פעם את תקרובת מנת המוגשת המוגשת לקראת סיום הסעודה; לאחרונה התעוררה לנו שאלה הלכתית, וזאת כאשר אחת מבנות המשפחה הביאה רעיון חדש בשם 'סופלה', שהוא כמין עוגת שוקולד בתבנית אישית ומוגשת לאכילה בעודה חמה, ולסופלה זה יש כמה מתכונים; אפשר לעשותה 'רטובה', כלומר, שלא אופים את העוגה לגמרי, כדי להשאיר את טעם השוקולד הנוזלי, אבל מיהו העיר שבצורה זו יש בעיה להניח את הסופלה לפני סעודת שבת בבוקר על גבי הסיר, משום שהנוזל הוא לח ויש בו בישול אחר בישול. לפיכך החליטנו להכין את המתכון ה'ביש' של הסופלה, שהוא דומה יותר לעוגה ממש.

יום אחד הגיעו קרובי משפחה לבקר, ובאמתחתם המצאה חדשה; מסתבר ש'סופלה' היבש שלהם, טומנים קוביית שוקולד שנמסה בתוכו בעת החימום, אולם גם בגרסה זו התעוררו בני הבית לשאלה, האם אין חימום השוקולד נחשב בישול? השוקולד, האם הוא מוגדר כיבש או כלה? תשובת מורינו הרב שליט"א:

ראשית נתייחס לעיקר שאלת חימום הסופלה מצד 'איסור בישול', ובתשובה הבאה נדון לגבי המסת השוקולד וחששות האיסור הקיימות בו.

אכן יש לברר לא רק אם העוגה מוגשת 'רטובה' או 'יבשה', אלא שכדי להימנע מחשש איסור בישול צריך לבדוק כל מקרה לגופו, האם כל החלקים התבשלו או נאפו לגמרי. עם אכל הכל התבשל לגמרי עדיין צריך לדעת שלא הותר לחמם רק דבר 'יבש' ולא 'לח', זאת ועוד צריך לזכור לעשות כן דווקא באופן המותר, כגון על גבי סיר או דבר שמפריד בין הפלטה לדבר היבש, אבל על הפלטה ממש אסור להניחו, משום שדין פלטה כדין כירה קטומה, שאסור להניח על גבה תבשיל ללא הפסק נוסף, מפני שהקטימה מועילה לכך שלא יבוא להגביר את האש, אבל

הלכה למעשה

משולחן מורינו הרב שליט"א

מוקצה כששכחו לכבות את האור במקרה

לאחר הדלקת הנרות נזכרו שלא כיבו את האור במקרה, בני הבית השלימו עם העניין מאחר והיה זה מקרה נוסף בבית ויסתדרו בשבת זו בלעדיו, אלא שבטעות אחד מבני הבית פתח את המקרה; קעת השאלה האם מותר להשתמש עם המוצרים שבתוכו, או שהם מוקצים מחמת איסור, וגם מצד שהנשים מחילול שבת בנעשה שגוג של אחר:

תשובת מורינו הרב שליט"א:

מצד מוקצה אין איסור, מאחר שלא התכוונו להקצות ולא היה איסור באוכל עצמו רק במקום בו הוא מונח והמקרה עלול להיפתח על ידי ילד שיפתח או גוי וכדומה.¹ גם מצד איסור הנאה ממעשה שבת אין איסור, משום שכאן הדבר נעשה בשוגג, ורבים הפוסקים סוברים שפעולה זו היא מלאכה דרבנן, ועוד שמעשה שבת זהו רק בדבר שבו נעשה מלאכה, ולא כאשר נעשה מלאכה בדבר אחר ועל ידי כך אפשר לאכול.²

לבדוק מסלול נסיעה בשבת

האם מותר לקרוא בשבת את המפה שמצאת בתחנת

1 נחלקו הראשונים בדבר שאינו מוקצה המונח במקום שהוא מוקצה, דעת רש"י (ביצה לא. בית שהוא מלא פירות ונפתח, נוטל ממקום הפחת) דבר שאיסור פתיחתו מדאורייתא אסור משום מוקצה, אבל תוספות (ד"ה ונפתח) חולקים שכל עוד המוקצה אינו במאכל עצמו אלא בדבר בו הוא מונח, לא אומרים בו 'מגו דאתקצאי', וכן פסק בשו"ע סי' תקצ"ט, ובמשנה ברורה (סקמ"ה), סיים שאם עשה הגוי לצורך ישראל אסור באכילה ובטלטול עד מוצאי שבת וי"ט בכדי שיעשה.
2 כמבאר בביתור הלכה (סי' שיה ס"א) בשם החיי אדם, (ח"א כלל ט) שדוקא דבר שנעשה מעשה בגוף הדבר, שנשתנה מכמות שהיה כמבשל וכיוצא בו, אבל המוציא מרשות לרשות שלא נשתנה הדבר מכמות שהיה, אם

אוטובוס, כדי לדעת איזה אוטובוס מתאים לנסיעה במוצאי שבת:

תשובת מורינו הרב שליט"א:

אסור לעיין בכדי לראות את מסלולי האוטובוסים, כיון שניכר שעושה כן משום שבכוונתו לנסוע במוצאי שבת.³

להציע עזרה לגוי

הלכתי ברחוב וראיתי גוי שנקרעה לו שקית ותכולתה נשפכה האם מותר להציע לו עזרה; מצד אחד זה לא אנושי להתעלם, אבל אולי יש כאן איסור בל תחנם:

תשובת מורינו הרב שליט"א:

מותר לעזור לגוי כאשר יש בכך חילול השם, ואין בכך איסור לא תחנם. אולם אם נוסע בכביש ורואה גוי בצד עם פנצ'ר בגלגל ולא שמים לב מי עוצר ומי לא, אם אין חשש חילול השם, נראה שאין לעצור.⁴

מסיבה שהתבטלה

סבתא שהזמינה אולם לאחד מערבי החנוכה כדי לערוך בו ערב לביבות לצאצאי המרובים, אולם באותו יום נפטר אחיה והאירוע התבטל בעקבות כך; האולם תובע תשלום, (היה זה אולם קטן בלי חוזה, ולא שולם מראש), האם צריך לשלם וכמה:

תשובת מורינו הרב שליט"א:

הביטולים שיש באונס. ברמ"א (סימן שיל ס"א) מביא את מחלוקת הראשונים אם אמרין שכירות ליומא ממכר, ולכן גם באונס חייב לשלם, וראה הכרעתו ובש"ך (שם) שרק אם כבר שילם מטעם שהתחצה שיהיה שלו גם באונס. בנידון זה יתכן שכלל עדיין לא שכר את האולם שלא היה קנין שכירות, והרי נחלקו האחרונים אם יש סטומתא בדיבור, עכ"פ לחייב א"א, וא"כ זה תורם לכללי אונסין (סי' שיה וס"א שיל), שכל אונס שלא היה על בעל הבית לאסוקי אדעתיה זה פסידא דפועל. [נה ודאי שלא שייך לטעון שהנכדים יכלו לבוא לאירוע כאשר הסבתא היא המזמינה ועיקר רצונה שהיא תשתתף בערב זה].
6 ואין מקרה זה דומה, למחלוקת הרשב"ם והרא"ש שהביא הבית יוסף (סימן רפה סוף סוף ג' ע"ג), בנותן מתנה

דבר זה נחשב אונס של בעל הבית ואין חייבים לשלם, אולם אם כבר שולם מראש אין האולם צריך להחזיר רק את ניכוי ההוצאות כניקיון חשמל וכדומה.⁵

מתנה לנדיב שסרב לקבלה

אדם נשלח ע"י מוסדות לתת מתנה לנדיב מחו"ל, הוא עלה אליו למלון בו התאכסן וכיבדו במתנה, אלא שהנדיב אמר שאין לו מקום לקחת עימו את המתנה, ורק כמה מזכרות קטנות לקח אבל את המתנה הגדולה סרב לקחת, האם השליח צריך להחזיר את המתנה למוסדות:

תשובת מורינו הרב שליט"א:

אם מקבל המתנה לא עשה בה קנין היא שייכת לנותן המתנה, ואינו יכול לקחתה לעצמו.⁶

תפילין שנגנבו בפתח המקווה

יהודי שביקש מחבירו שיחזיר לו את התפילין לבית הכנסת. בדרך עבר השליח במקווה והשאיר את התפילין בכניסה וכשיצא הם נעלמו; האם חייב לשלם, או שמאחר והדרך להניח שם תפילין אין זה פשיעה:

תשובת מורינו הרב שליט"א:

דינו כשומר חינו שאינו חייב רק בפשיעה, באופן שנראה מהשאלה שכן הוא דרך כולם להניח שם תפילין ואין דרכם להיגנב משם, וגם השומר גופא היה מניח שם את שלו, אין הדבר נחשב פשיעה ופטור משלם.⁷

לאחר זכייה לו על ידי אחר, וכשתודוע להמקבל צווח מעיקרא, לדעת הרשב"ם (ב"ב קל"ח. ד"ה כאן בצווח) הוא הפקר, ולהרא"ש (שם פ"ה ס"א) הודא למרה, ששם כבר עשה הקנאה למקבל ע"י זכייה לשליח, אבל כאן היה שליח רק להעביר את המתנה למקבל.

7 ראה סימן רצ"ג, שכל דבר דרך שמירתו לפי המקום שרגילים לשומרו, ואם דרך כולם להניח תפילין בפתח המקווה, לכאורה כן היא גם דעת הבעלים שיוכל להניחם שם. ואף שהטעם שיש דברים ששמירתם בבית עקר ובחצר זהו מפני כובדו, וכאן אין שייך טעם זה, עכ"ז מסתבר שאם מניחם בזמן שיש שם תנועת אנשים אין זו פשיעה, בפרט אם יש מצלמות בקרבת מקום, וודאי שאין זו פשיעה.

אמנם נראה, כי בסופלה גמר בישולו אינו כבכל מאפה שהוא רק כאשר נעשה יבש, אלא כפי שנהוג לאפות סופלה בזמן מועט משאר כל מיני המאפים.

בישול אחרי בישול

במשנה (שבת קמה:) נפסק שכל דבר שכבר נתבשל מערב שבת מותר לחזור ולחמומו בשבת, שאין בתבשיל אחר בישול, ונחלקו הראשונים האם דין זה נאמר רק בתבשיל יבש שכבר נגמרה מלאכת בישולו, אבל בתבשיל לח כמו מרק עצם החימום נחשב לבישול, או שאין חילוק בדבר וגם במרק אין בישול אחר בישול.

דעת הרמב"ם (שבת פ"ט ה"ג, ובמגיד משנה שם) הרשב"א (שבת מ: ד"ה מביא) והר"ן (שם יט, ד"ה תנו רבנן מביא) שגם חימום דבר לח מותר שאין בישול אחר בישול. אבל מדברי רש"י (שם לד, ד"ה משחשבה) הוכיח הרא"ש (שבת פ"ג סי' יא) שבתבשיל שיש בו משקה יש בישול אחר בישול, וכן פסק הטור (סי' שיש ס"ד), וכן דעת רבינו יונה שהובא דבריו ברבינו ירוחם (נתיב יב ח"ג), וכן כתב בסמ"ק (מצוה רפב).

בשולחן ערוך (סי' שיש ספ"ה ד, טו) פסק שיש בישול אחר בישול גם בדבר לח, ובביאור הלכה (ס"ד ד"ה יש בו משום בישול) כתב כי הגם שהשו"ע סתם להחמיר, הרי דעת ראשונים רבים להקל, ושגם בביתא הגר"א (סי' ר"ט), ולא הכריע בין השיטות. ברמ"א (שם ס"ט) הביא לשיטת המקילים שאין בישול אחר בישול בלח, אך כתב שנהגו להקל רק באופן שהדבר לח לא נצטנן לגמרי. וכתבו האחרונים (חזון איש אור"ח סי' לו סק"ג ד"ה וכתב הרמ"א: אגרות משה אור"ח ח"ד סי' ע"ד סק"ב; ועוד) שבחודאי אילו עיקר ההכרעה הייתה לאיסור, לא היה ניתן להקל משום שלא הצטנן לגמרי, אלא שעיקר ההכרעה להיתר וקיבלו על עצמם להחמיר כל שיש לצטנן לגמרי.

ומעתה יש לדון בסופלה, גישת את המאפה החיצוני שהוא יבש שאותו אין חשש לחמם שהרי אין בישול אחר בישול ביבש, אבל יש את העיסה הלה שבפנים או את השוקולד הפנימי שהוא נעשה לח בחימום, ולהכרעת השו"ע יש בישול אחר בישול בלח, וגם להכרעת הרמ"א הרי במצטנן לגמרי יש בישול אחר בישול.

ובאופן שיש איסור בישול אין היתר להניח את התבשיל רק זמן מועט, שיתחמם קצת ויסלקו לפני שיהיה יד סולדת, וכמבואר בשו"ע (סי' שיש ס"ט) וזאת משום שחוששים שמא ישיחם שם ונמצא מבושל, וכפי שיבאר לקמן.

מצטמק ויפה לו

רבינו ירוחם (שם) כתב שהדין שיש בישול אחר בישול בלח, נאמר דווקא בדבר לח שמצטמק ויפה לו, אבל אם מצטמק ורע לו מותר, והובאו דבריו בבית יוסף (סי' שיש), וברמ"א (שם ס"ד) הביא דין זה להלכה, וביאור מה הוא מצטמק ורע לו - היינו כאשר כדי לאכול את המאכל הם מתחממים אותו, אבל מצד המאכל ח"ד ע"ד סק"ב; ועוד) שבחודאי ומקלקל טעמו.

בשו"ע (שם ס"ד) סתם ולא חילק להיתר במצטמק ורע לו, ונחלקו האחרונים בדעתו; כי הנה לכאורה מכך שלא חילק יש לדייק שסובר שבכל אופן יש בישול בלח, אולם לקמן (סי' ח) כתב שהאיסור דווקא במצטמק ויפה לו, ואכן במגן אברהם (סק"ח) כתב שאפשר שמה שסתם בתחילה זהו מפני שסמך על מה שיכתוב לקמן שבמצטמק ורע לו מותר, וכן כתבו בביאור הגר"א (ס"ד) ובמאמר מרדכי (סק"ו), והוסיף שמה שסתם בתחילה זהו משום שנמשך אחר לשון הטור, וכן כתב במנחת כהן (שער ב פרק ג) שדעת השו"ע כדעת רבינו ירוחם ולכן כן עיקר לדינא אחר שכן היא דעת השו"ע והרמ"א, וכן פסק הגר"ע יוסף בשו"ת יביע אומר (ה"ו אור"ח סי' מב אות 1) ובחזון עובדיה (שבת ח"א עמוד פב) והביא שם שכן היה מנהג בני ספרד להקל.

אבל בספר תוספת שבת (שם סק"ב) שהשו"ע לא בא לחזור בו ממה שסתם בתחילה לאסור בכל אופן וגם במצטמק ורע לו, אלא שכל לשון הסעיף שלקמן הוא מרבינו ירוחם ולישיתו, וגם במשנה ברורה (סק"ב) כתב שאפשר שלא נתכוון לחזור בו.

ולדינא בה"ח (סי' ב) כתב להכריע שאפי' מצטמק ורע לו יש בישול אחר בישול ודלא כהרמ"א שפסק כרבינו ירוחם, וטעמו משום שכיון שהמאכל מתבשל לרצונו, מה נפקא מינה שהמאכל מצטמק ורע לו, והובאו דבריו במגן אברהם (סק"ג), גם הגר"א (שם) נקט כן עיקר לדינא, וכן היא הכרעת המשנה ברורה (סק"ה).

אבל הט"ז (סק"ד) כתב ליישב טעם רבינו ירוחם שאף שרצונו שיתבשל עוד, חימום לבד אינו בישול, ולכן כל שהבישול עצמו רע לו, אין זו מלאכת מבושלת, ובענין זה כתב ערוך השולחן (שם סכ"ו) וכתב שלכן נראה העיקר כהרמ"א. ובחזון איש (אור"ח סי' לו סק"ג ד"ה ס"ד) כתב לבאר שאמנם חימום יד ותוספת בישול יכול להיחשב לבדו כבישול בדבר אחר, אבל כאשר המאכל לח נזוק בהמשך החימום, אף שיש לו תועלת בכך שנעים לאכול דבר לח כשהוא חם, כיון שהחימום

מזיק למאכל אין על זה שם בישול. גם המהרש"ם ברעזאן בספרו דעת תורה (שם ס"ד) הביא את הכרעת המנחת כהן (משמרת השבת שער ב פ"ב) כדעת הרמ"א ורבינו ירוחם.

והנה, בסופלה באופן שנשלמה מלאכת אפייתו, החימום מבחינת האפייה הנצרכת הוא בגדר של מצטמק ורע לו, אלא וכדי לחמם את השוקולד שבתוכו ולהמיסו, ומבואר כי לשיטת רוב הפוסקים השו"ע סובר כרבינו ירוחם וא"כ אין איסור לחמם את הסופלה, וכן היא שיטת הרמ"א וכמה אחרונים. אבל פוסקים רבים אחרים כתבו לדינא שלא כרבינו ירוחם ושגם במצטמק ורע לו אסור, וכן היא הכרעת המשנה ברורה, ולפי זה אין להתיר את חימום הסופלה.

רובו יבש ומיעוטו לח

לשון רבינו ירוחם (נתיב יב ח"ג) 'ומכל מקום אם הוא תבשיל שיש בו רוטב ומצטמק ויפה לו אסור לדברי הכל', אבל בבית יוסף (סי' רג ס"ב) הביא את דברי רבינו ירוחם 'דכל שרובו רוטב ומצטמק ויפה לו, ומשמע שאם רק מיעוטו רוטב והולכים אחר הרוב ואין נחשב שיש בישול, וכבר העיר זן המנחת כהן (משמרת השבת שער שני התנאי השני) שלשון זו אינה נמצאת כלל בדברי רבינו ירוחם, וכתב שהבית יוסף כתב זאת מדעת עצמו, וטעמו, לפי שבכל תבשיל של בשר יש מעט מוהל היוצא ואפי' הכי היתרו הפוסקים, כי אין מעט מוהל היוצא מן הבשר מחשיב את התבשיל לדבר לח שיש בו בישול אחר בישול, ויש ללכת אחר עיקר התבשיל ואין על חימום זה שם בישול, וכתב ד"ה ח' חלק מה שיעור שקובע את המהות של התבשיל הוא מה רוב התבשיל, ודבריו הובאו באליה רבה (סי' שיש ס"א) שכתב על כך שדבריו צריכים עיון.

ובפרי מגדים (מש"י סי' סק"ג) כתב לבאר הטעם, על פי דעת רבינו ירוחם שחימום לבד אפילו בדבר לח אינו נחשב כבישול, ודווקא כאשר החימום בגדר מצטמק ויפה לו נחשב כבישול ללח, ועל פי ביאור ה"מ"ז (הג"ל) שעיקר הבישול הוא מה שמצטמק ויפה לו, וזהו כל שהרוב יבש והוא המצטמק ורע לו, בוודאי לא נחשב ליה בבישול, ואף שמיעוטו לח והוא מצטמק ויפה לו, לעולם יש ללכת אחר עיקר התבשיל. ועוד ביאר כן פוסק על פי זה בשו"ת הר צבי (ח"א עמוד רסד).

וביאר בטעם זה שיש ללכת אחר הרוב עולה רק לפי שיטות המכריעים להלכה כדעת רבינו ירוחם שיש בישול אחר בישול רק במצטמק ויפה לו, וכן דעת המנחת כהן גופא וכמו שנתבאר לעיל, אבל לשיטת אחרונים רבים וכן הכרעת המשנה ברורה, שדין בישול אחר בישול נאמר גם במצטמק ורע לו, גם אם הרוב יבש והוא מצטמק ורע לו יש איסור בישול אחר בישול. וכן העיר בשו"ת אגרות משה (אור"ח ח"ד סי' ע"ד סק"ז) וכתב כי בפרי מגדים עצמו במקומות אחרים מוכח שגם בלי הטעם שהיבש מצטמק ורע לו מותר ע"ה הרוב יבש, ואכן הפרי מגדים לא ראה לדבריו המנחת כהן (שם) בספרו, ושם מבואר בהדיא שטעמו אינו משום שהרוב מצטמק ורע לו, ודי' כמה שאין לרוב תועלת בבישול החוזר כדי להתיר, שכאשר רק מיעוטו מקבל תועלת מהחימום, ולרוב אין לו תועלת אין על זה שם בישול, והביא אותה, שהרי בכל בשר יש מעט דבר לח ולא אסרו משום מיעוט דבר לח לחמם את הבשר.

ומעתה יש לדון עוד טעם להתיר בסופלה, באופן המצוי שרובו יבש ומיעוטו לח, ומבואר בבית יוסף ובמנחת כהן משחמת מיעוטו בלבד שמתחבב אין שם 'בישול' והולכים אחר הרוב. אמנם אין היתר זה מחזור לדינא, כי פוסקים רבים כתבו שהוא בוודאי טעות סופר בבית יוסף ואין לייסד על כך בלבד היתר, וגם באגרות משה (שם) כתב שמהראוי להחמיר בזה ובשעת הדחק גדול אולי יש להתיר, אבל דעת הגר"ש אויערבאך שיש לצרף היתר זה במקום שיש צדדי היתר נוספים, וכמו שיבאר לקמן. ולעיל נתבאר ההיתר מצד עצם שיש ירוחם שאין בישול אחר בישול במצטמק ורע לו.

האם רוטב של תבשיל נחשב כדבר לח

בסמ"ק (מצוה רפב) כתב את האיסור של בישול אחר בישול לדבר שהוא 'לח צלול', והיינו לחות צלולה מגושים וכמו חלב ויין, וזה לשונו: 'ומיהו בדבר לח וצלול לדברי הכל יש בישול אחר בישול לאחר שנצטנן'. והובאו דבריו באורחות חיים (שבת סק"ג) ובכל בו (סי' ד"ה המבשל), וכן כתב בספר אהל מועד (שער השבת דרך ג נתיב ט, מהראשונים בן זורו של הר"ן) בשם רבו. וכן פסק בספר האגור (הוצאת שבת סי' תפב).

אמנם ברבינו ירוחם (נתיב יב חלק ג) כתב 'כי כל דבר שנצטנן אפילו מבושל כל צרכו ויש בו רוטב ומצטמק ויפה לו יש בו משום בישול', ומבואר שאפי' ברוטב של גושי בשר יש בישול אחר בישול, ואין צריכים 'לח צלול' כדי לאסור, וכן מבואר ברא"ש (שבת פ"ג סי' יא), בבית יוסף (סי' שיש) הביא את דברי הסמ"ק שכתב 'לח צלול' וכתב שכן כתב גם רבינו ירוחם, ומבואר מדבריו שלא נחלקו, ולכולי עילא אין צריכים

שהדבר לח לא יהיה רוטב של גוש, ועיקר הכוונה שהדבר לח והרוטב עצמם יהיו צלולים ולא יהיו עיסה דלילה של מאכל, אלא כמו שזמן צלול של בשר, וכל כיוצא בזה, וזהו יש בישול אחר בישול, אבל כאשר הדבר לח והרוטב הם עיסה דלילה של אוכל דינו כתבשיל שיש בו בישול אחר בישול, וגם אם הוא עשוי ממרקם זב ולח.

מה נחשב כדבר לח

בטעם החילוק שבדבר לח יש בישול אחר בישול ובדבר יבש אין בישול אחר בישול נראה, לפי שדרך דבר יבש עיקר מהות הבישול בו הוא לרככו ולתקנו למאכל, ולכן מלאכת הבישול בדבר יבש הוא תיקון את המאכל, אבל לח חפצו בלבד אינו נקרא 'בישול' אלא 'חימום', אבל דבר לח שמעמים רבות תיקונו גם בחימומו בלבד, יש עליו שם 'בישול' גם בחימום לבד. ונראה שטעם זה ביאור הראשונים שדבר לח הוא 'צלול', והיינו שאינו לח שכולל בתוכו ריבוי דברי מאכל קטנים אלא לח צלול בלבד וכמוקד או שתייה, אבל כאשר הדבר לח הוא תבשיל רגיל רק שהוא במרקם לח, גם בו עיקר תיקונו הוא בבישולו הראשון, ולא החימום שאחר כך.

[גדר זה עולה מדברי הפוסקים (מנחת חינוך מוסף השבת האופה סק"ו ד"ה והנה: תהילה ליהודי סי' שיש סק"ל); חזון איש סי' לו סק"ג; ועוד) שכתבו לחלק שדבר יבש אין תיקונו מתקלקל אחר קיוורו, אבל דבר לח שתיקונו בחימומו אחר שנתקנר צריך תיקון אחר, ועל זה הקשה הפרי מגדים (ח"ב סי' ר"ג סק"א) ומרק או רוטב שתיקונו אינו מתבשל בקיוורו והוא דומה לדבר מאכל, ומסתמית הפוסקים מוכח שיש בהם בישול אחר בישול, ובשם הגר"ש אלישיב (מאור השבת ח"ב פ"ו סי' טו ד"ה הגר"ש אלישיב) הביאו ליישב הטעם מצד 'לא פלוג', וראה כוונתו כמו שנתבאר שבדבר לח נתיחד שם בישול גם על עצם החימום.

חימום קטשופ ושוקולד

הגר"ש אויערבאך (מאור השבת ח"א מכתב א אות א) כתב שאין איסור בישול אחר בישול ברסק עגבנייה מבושל (קטשופ) שישו אע"פ שזה נוזל, מכל מקום אין זה ממש חשוב כלח ודינו כעגבנייה מבושלת, דאף שיש בה מיץ מכל מקום הוא סובר דחשיב כיבש', בספר המאור (ח"ב סי' ז סק"א) הביא שבדומה לזה גם דעת הגר"ש אלישיב שיש סברא להקל בקטשופ, מאחר שתיקון הבישול ניכר בו היטב וגם כעת סמך מעט.

בקטשופ שהוא ממש עגבנייה מבושלת, היה יותר פשוט להגרש"ז שהוא דבר מאכל שאין שייך בו בישול אחר בישול, אבל בריבה הגרש"ז (מאור השבת ח"ב תשובה כא ס"ק ה) הסתפק כמה היא נחשבת כדבר מאכל בכדי לומר שלא שייך בה בישול אחר בישול. וביאר הספק (שם סק"ח) דשמא כל דין דבר לח נאמר במרקם רטיבים וכדומה שהם דברי שתייה, ולא בדברים הנאכלים אפי' הם לחים ונוזלים קצת, ונראה טעמו כמו שנתבאר לעיל במרמיקים ורטיבים החימום הוא חלק מעצמותם ונה על החימום שלהם שם 'בישול', מה שאין כן בדבר תבשיל שעיקר בישולו הוא תיקונו ולא נח על החימום שלו של בישול. ושמו זו גם כוונת הגרש"ז אויערבאך (שש"כ פ"א הערה כג) לגבי חימום ציר לדגים, שנראה שאפי' שהציר לח הרי ביסודו הוא דבר מאכל.

ואפשר שגם האגרות משה (שם) שכתב על קטשופ שכיון שהוא זב וצריך כלי להעמידו הוא דבר לח שיש בו בישול אחר בישול. לא נחלק בדיון, וההבדל הוא רק במציאות הקטשופ האמריקאי הנחבט ומתנבל יותר בחומי ותבלינים והוא דומה יותר בהרכבו ובמרקמו לרוטב ששייך בו בישול אחר בישול, אבל סוגים מסוימים מהקטשופ הישראלי מכילים אחוז גבוה יותר של עגבנייה מבושלת, והם דומים יותר לדבר מאכל שלא שייך בו בישול אחר בישול.

ומעתה יש לדון שאפי' כאשר העיסה הפנימית או השוקולד מתחמם ונעשים נוזל צמיגי, אינם בגדר דבר לח צלול שאסור כדיון יש בישול אחר בישול בלח, שאכתי ההגדרה הללית של העיסה הפנימית או של השוקולד שהתחמם של 'דבר מאכל', ובפרט שאוכלים אותם יחד עם הסופלה כולו שהוא דבר מאכל, ולא שייך בהם דין יש בישול אחר בישול בלח.

דבר יבש שמתחמם ונעשה לח

בשולחן ערוך (סי' שיש ס"ט) פסק שמותר לחמם אינפאנדה (-פשטיילת בשר) כנגד האש במקום שהיד סולדת ואע"פ שהשומן של הבשר חוזר ונימוח, ואין חוששים לאיסור נולד. והקשה הכובש (שם) והרי יש לאסור מצד שיש בישול אחר בישול בדבר לח, ולכן הקשה שיש טעות ויש לגרום 'במקום שאין היד סולדת'. וכן עולה בעולת שבת (סקמ"ד), וכן הסכים בט"ז סק"כ) שאם יכול להתבשל אין היתר להניחו כנגד האש.

אבל במגן אברהם (סקט"ז) כתב לחדש 'ודכא כיון שנתבשל כבר והוא יבש יש בו משום בישול', והביא ראיה מעיקר דין אין בישול אחר בישול (שבת קמה:) שכתב רש"י

דג שברח מהאקווריום בשבת

יריד ילדים התקיים בבית הספר השכונתי, ממנו חזרו הילדים לביתם עם שלושה דגי זהב. עכשיו הוטל על כל המשפחה לטפל בדגים כל זמן שהם שורדים. האבא דאג להאכיל את הדג פעם ביומיים לפני אכילתו, והילדים לקחו אחריות להחליף המים של האקווריום הזמני שהיה עשוי מקופסאות פלסטיק עם כמה חורים על המכסה, כדי לאפשר לחמצן לחדור פנימה. בשבת בבוקר, כשאבא פתח המכסה לפני הסעודה, נפל הקופסה וכל המים והדגים נשפכו על הרצפה. הדגים השתוללו ופרפרו והילדים רצו אחרי הדגים כדי לתפסם ולהכניסם חזרה למים, אולם האבא מיהר לעצור אותם לפני שיועידים בביורו, האם פעולה זו מותרת בשבת או לא. מה עם האקווריום צידה. ב. ומה עם מוקצה. הם מיהרו לדפוק על דלת ביתו הרב, לדעת האם מותר להם לצוד הדג, או שעל המשפחה לעמוד מהצד, עד שינפחו הדגים את נשמתם.

תשובה: מבחינת צידה: בסי' שט"ז מובא בשו"ע ס"ב כתוב: "הצד צבי ישן או סומא חייב חיגר או חולה או זקן פטור" ובמשנ"ב סק"ט "פטור - אבל אסור וע"כ שמוצא לפעמים ארנבת חולה מונחת על הדרך אע"פ שאינה יכולה לזוז ממקומה אסור ליקח אותה דהוי צידה מדרבנן וי"א דחייב ועיין בבה"ל ובלא"ה אסור ליקח אותה משום מוקצה" עכ"ל. ויל"ע אם יש אסור דרבנן של צידה או לא. ולמעשה בכל אלו שדנו על החזרת דג לא דנו על חלק הצידה שבו, ושמו משום שהבינו שזכה צידה דרבנן מותר משום צעב"ח.

מבחינת מוקצה: יש לדון בשלש נושאים והם:

1. דג נוי האם מוקצה: בשו"ע ר"ר סימן ש"ח סעיף ע"ג כתב, "אסור לטלטל בהמה או חיה או עוף, מפני שאינן ראויים בשבת כשהם חיים אפילו, עוף שראוי לצחק בו תינוק כשבוכה אסור לטלטלו". וכן בשש"כ פכ"ז מביא הגרשו"א מהמרמ"ח או"ח סוף פ"ב בשם הרא"ש לאסור ח"ל" ויש לאסור יותר בבעל חיים דאם משתמשים בבע"ח ולא פליג רבנן".

2. האם בבעל חי יש דין גרף של ראי: בגמ' שבת דף קכ"א ע"ב שעכבר מת הוה גרף של רעי ומותר להוציאו לנדיחו, ולגבי עכבר כח מצינו פלוגתא בזה בדבחו וסו"ה פס"ה סק"א כ' דאי בו משום גש"י מכיון שאינו מאוס כ"כ רק מפריע, וספר שלמי יהודה פ"י סק"ג הביא בשם הגריש"א שגם עכבר של נחש גש"י [ולכאורה גם להגרניק עם באמת יש ח"ל סלידה יהיה מותר] וכן נפסק להלכה באורחות שבת [בתנאים שאים צידה].

3. האם משום צער בעלי חיים מתירים אסור מוקצה: במשנ"ב סימן ש"ה ס"ק ס"ח, הביא מחלוקת לגבי בהמה שנפל לאמת המים, אם מותר להוציאו בידים וז"ל אבל אסור להעלותה בידים, דכל בעלי חיים הם מוקצים, ואע"ג דאיכא צער בע"ח, אסור, דאין לדמות גזירות חכמים זה לזה [מ"א ותו"ש שכן מוכח מרמב"ם] ועיין בא"ר שהביא, דיש פוסקים שמקילים את בע"ח להעלותה בידים, אם א"א ע"י כרים וכסות, ועי"א לכו"ע מותר להעלותה וזה עדיף יותר מהנחת כרים וכסות וישא כלים תחתיה". ולמעשה בשו"ע ר"ר שם סעיף ו' חתיר רק במקום הפסד ובחזו"א ג"כ לא התיר אלא במקום צעב"ח והפסד מרובה, ולפי דבריהם בדג יקר ויש הפסד יהיה מותר להצילו בצירוף צעב"ח והפסד משא"כ בדגי זהב וכדומה שאין בו הפסד.

אך אם רוצה להתנוה עם כוס וכדומה ע"י טלטול מן הצד מותר אף שהיא לצורך דבר האסור וכדמבואר בגמ"א סימן רס"ו סק"ד לעניין פריקת החבילות מהחומר נבחת דיש בזה קצת טלטול והתיר משום צעב"ח, ובתה"ל ד שם אות י' כתב בכוונת המג"א דנחשב כטלטול מן הצד לצורך דבר האסור שמותר במקרה שיש צעב"ח.

העולה לדין:
דג נוי נחשב מוקצה בשבת ואסור לטלטלו. במקרה שברח מהמים, אם נגעל מזה נחשב הדבר כגרף של רעי ומותר לטלטלו ולהחזירו למים, [משום שצידה זו אסורה מדרבנן מותר ומותרת במקום צער בעלי חיים]. ובמקרה שהוא לא גרף שך רעי, יש להבדיל בין דג יקר, שמותר משום צער בעלי חיים בתוספת הפסד, ואם אינו יקר מותר על ידי טלטול מן הצד כמו להיעזר כוס וכדומה.

במים החמים, ונמצא שהוא מתבשל כלה, אבל השומן אינו נמס מיד, ותחילת בישולו כיבש. וכתב שבוה יש ליישב את הסתירה בהכרעת המשנה ברורה, ושבוה מתיישב מה שערק"א עצמו (סוף סי' רנג) הביא את שיטת המגן אברהם לגבי שומן כדבר פשוט להתיר, והוא משום שרק בסוכר ומלח יש להחמיר וכנזכר. וכן כתבו באורחות שבת (פ"א הערה נה).

ומעתה יש לדון לגבי סופלה שהשוקולד שבו כבר נבשל ועתה הוא יבש, שהוא דומה לשומן בו דעת המשנה ברורה והאחרונים לדינא שמאחר וקנתה הוא יבש אין בו בישול אחר בישול, ואין זה דומה לסוכר ומלח וכתב המשנה ברורה שראוי להחמיר לכתחילה, כי בהם יש טעמים מיוחדים שאינם שייכים בשומן ובשוקולד. [אמנם לדעת השו"ע בסידור נראה שחשש גם בשומן לדעת הלבוש והט"ז שבנימוח יש בישול אחר בישול, ולשיטתו יש להחמיר גם בשוקולד, וכבר נתבאר בליה רבה שבראשונים נראה יותר כהלבוש והט"ז, ולא כנירסא שלפנינו בשו"ע].

חימום מועט בלבד של הסופלה

בשו"ע (סי' שיה ס"ט) נפסק שאין לחמם מעט ולהוריד קודם שהמאכל יגיע ליד סולדת, דחושבים שמא ישכח שם ונמצא מבשל, וכדעת בעלי התוס' הרמב"ן והרשב"א והרא"ש ועוד, אמנם לדעת רש"י והרמב"ם שהובאו בבית יוסף (שם) אין חושבים שמא ישכח, והגם שהכרעת הבית יוסף שיש לחוש לדעת רוב הראשונים נגד דעת רש"י והרמב"ם, מאחר שנתבאר כמה טעמים להתיר חימום של סופלה, יש לצרף לזה עוד את שיטת הראשונים שבאופן שמתכוון מראש להוריד את הדבר לח קודם שמגיע לדרגת בישול שהיא סולדת מותר, וגם לשיטת שאסור משום צעב"ח, הרי בזה היה אסור של גזירה, ולא אסור מעיקר הדין, ויותר יש להקל. ובפרט שהרבה פעמים המציאות היא שאין חשש שיחממו את סופלה כל כך עד יגיע לחום של יד סולדת, כי הדבר לוקח זמן רב ומיישב את הסופלה.

בתשובה הבאה נדון מצד אסור גולד בסופלה שיש בו קובית שוקולד, שהחימום גורם להמסה מחודשת של השוקולד, וגם בסופלה שאין בו קוביות שוקולד אלא שהיעיסה הפנימית שבו נשארת צמיגית ומעט נוזלית, ולאחר התקררות הסופלה היעיסה הפנימית מתקשה, והיא נמסה בשעת האפייה, וגם בזה העלינו להקל כמו שיתבאר.

להלכה:

הנידון בחימום הסופלה הוא משום שהחל, שיהיה אלא שיש הוא לח ודבר לח יש בישול אחר בישול, אלא שיש צירופים רבים והתיר את חימומו בשבת. א. שהגם שבשו"ע כתב לאסור בישול אחר בישול בלח, הרי בביאור ההלכה כתב ללמד שהוא מחלוקת ראשונים גדולה. ב. לדעת הרמ"א עיקר ההכרעה בבישול אחר בישול בלח להתיר רק שנהגו להתחמיר. ג. גם לדעת הרמ"א אסור בישול אחר בישול בלח נאמר דווקא במצטמק ויפה לו, ואילו בסופלה שנגמר אפיינו מצד האפייה החימום הנוסף הוא רק מוריד בטעם, אלא שמחממים אותו שוב כי רוצים לאכול אותו חם, ודבר זה נחשב למצטמק ורע לו. וכן דעת אחרונים רבים במצטמק ויפה לו. ד. דעת המנחת כהן ואחרונים רבים שעמו להתיר כאשר ארוך יבש ומיעוט לח. ה. שוקולד כלל לא נחשב כדבר לח אלא כדבר יבש, שהרי מהותו הוא דבר מאכל ולא דבר משקה, וכמו שמצאנו דעת האחרונים לגבי קטשופ. ובפרט שגם אחרי החימום לא נעשה ממש נוזלי אלא רק צמיגי, וגם שאחר זמן קצר ביותר חזר להיות יבש כבתחילה. ו. עוד יש להתיר שהרי השוקולד במצבו כעת הוא יבש, ורק בבישול עצמו נעשה לח, וכתבו המשנה ברורה והפוסקים שמאחר וקנתה הוא דבר יבש נחשב למבשל דבר יבש, ונתבאר שאין זה דומה לסוכר ומלח שיש להחמיר לכתחילה (אמנם שו"ע הסידור החמיר בזה). ז. ובאופן שאין משאיר את הסופלה עד שיגיע ליד סולדת, רק מורידו קודם לכן, שן מחלוקת ראשונים האם יש גזירה דרבנן, ויש לצרף כל צדדי ההיתר שנאמרו קודם לכן כדי להתיר לכתחילה. ומכל הני טעמי לדינא נראה שאין לחוש בסופלה משום אסור בישול אחר בישול.

[והגרשו"א איערבראך צ"ל (מאור השבת חלק ב תשובה כא סי' ו-1) התיר לחמם סופגניה שיש בה ריבה לחה בשלושה צירופי היתר בלבד. א. שבדבר לח עצמו נחלקו הראשונים האם יש בישול אחר בישול, ועיקר הכרעת הרמ"א שאין בישול אחר בישול, ורק שנהגו להתחמיר. ב. שיש להסתפק בריבה האם היא נחשב כדבר לח או יבש, וכל שכן שיש להתיר בשוקולד שהוא דומה לקטשופ שהגרשו"א התיר בתורת וודאי וכנזכר. ג. שיטת המנחת כהן שכאשר הדבר יבש הוא הרוב אין שם בישול על החימום. וכל שכן בנידון דידן שישנם עוד צדדי היתר]

שהסיבה שחוזרים לבשל כדי שיהיה נימוח, ומוכח שכיון שמכניסים אותו יבש, אין אסור במה שנימוח בבישול עצמו. וביאר מבחינת השקל' אף על גב דסופלה להיות נימוח, מכל מקום בחר השתא אולינן ועכשיו הוא יבש, וכן כתב בדרישה (סק"ה ד"ה עוד הביא), וכן פסקו וסופת שבת (סק"ה) מנחת כהן (משמרת השבת שער ב פ"ג) שו"ע הרב (שם סי"א) ערוך השולחן (ס"ב) משנה ברורה (סק"ה) חזון איש (סי' לו סק"ג) ואגרות משה (אור"ח ח"ד ע"א ע"ד ח').

שורש המחלוקת נעוץ בחבנת כוונת המרכזי, שכתב שראוי להיזהר שלא להניח במקום שהיד סולדת, שהמגן אברהם פירש שהינו משום שיש להחמיר משום שיש אסור להמיס שומן וכדעת ספר התרומה, ובמקום שיד סולדת קרוב הדבר שהשומן נמס. או שכונת המרכזי שגם לרבינו יחיאל שנהלק שאין אסור להמיס שומן, עכ"פ יש להיזהר שלא לבשל את השומן הנמס.

ובאליה רבה (שם סק"ל) העיר כי מפורש בספר תשב"ץ קטן (סי' כז) בהגהות רבינו פרץ (ס"ק מצווה רפב הערה יג) כל בו (סי' לא ד"ה המתיך) שהאסור ביד סולדת נאמר בדעת רבינו יחיאל שהתיר. וכן מבואר עוד בספר הבתים (מלאכות האסורות בשבת פ"ט אות יא) וברבי יחזקיהו ממגדבורג (שבת נא).

אמנם בשו"ע הרב (סי"ח) כתב שהמלח מבושל ואין בו חשש בישול אחר בישול הגם שהוא נימוח בבישול, אך החמיר בו כבשאר מלח תבוא עליו ברכה, ובפסקי הסידור הלכתא רבתי כתב: 'אף על פי שאין בישול אחר בישול בדבר יבש, מכל מקום אם חוזר ונמחה ממנו קצת יש בו משום בישול אחר בישול בחלוחית המחוץ אם היד סולדת בו, ולכן צריך לזהר במאד שלא להחם בשר או עופות צלויים או מבושלים אם יתחמם המהול הנמחה מהם עד שהיד סולדת בו, משום אסור סקילה וכתר ח"ו'. ונראה ששו"ע הרב חזר בסידורו להחמיר בדבר שלא כשיטת המגן אברהם, רק כשיטת הלבוש והט"ז.

סוכר ומלח מבושלים שנימוחים בשעת הבישול

במרדכי (שבת סי' שח) כתב שמורו מהר"ם אמר לו שבמלח שלנו שכבר מבושל אין אסור בישול, שהרי אין בישול אחר בישול, וסיים שהמחמיר שלא לבשל מלח בכלי שני שהיד סולדת תבוא עליו ברכה, שהרי יש אסור דאורייתא בבישול. ויש לדון מה כוונתו בסיום דבריו האם בכללות על המבשל מלח גם שאינו מבושל, וזה לאור המחלוקת שיש אומרים שמלח מתבשל רק בכלי על האש, וכן פירש בבגדי יעק (שם אות יב) ועוד, או שדבריו נאמרו לגבי מלח שכבר התבשל שאין היתר של בישול אחר בישול, ובאגודה (שבת פרק כירה אות סב) מפורש שהבין שהינו אפי' במלח שכבר בושל, וכן מבואר בדרכי משה (סי' שיה סק"ד).

במגן אברהם (סי' שיה סק"ה) סתם שאין אסור בישול במלח שהוא כבר מבושל, שהרי אין בישול אחר בישול, וכן כתב בתוספת שבת (שם סק"ט) בשם הפנים מאירות (ח"א סי' פד) לגבי סוכר שכבר בושל שאין בישול אחר בישול. אבל רעק"א (שם) כתב שבמרדכי ובאגודה כתבו שיש להחמיר שיש בישול אחר בישול במלח, וכן הובא לעיל דעת שו"ע הרב שהמחמיר תבוא עליו ברכה.

ובמחצית השקל (שם) כתב לבאר דעת המגן אברהם שהתיר שהוא לשיטתו שדבר יבש שנימוח בבישול אין אסור בישול, וכתב שהמרדכי שכתב להחמיר הוא משום שחשש על ההיתר של דבר יבש שנימוח בבישול דשמה הוא נחשב לדבר לח, וסיים שלדין דקיי"ל כהמגן אברהם בדבר שנימוח בשעת הבישול גם במלח יש להתיר.

בשערי תשובה (שם סק"ח) הביא מהמחזיק ברכה (שם) שהזרע אמת (סי' לט) מנגמגה לגבי ההיתר של סוכר בשושל, ובדבריו (שם) מבואר שטעם הגמגום משום שהבישול שנעשה בתחילה לסוכר אינו ממש בישול רק כעין אפיה, והרי יש בישול לאחר אפיה, ועוד שאין זה גמר בישולו של הסוכר, אבל לא ההמיר מצד שהסוכר נמחה במים, ויש בישול אחר בישול בלח.

במשנה ברורה (שם סק"ה) כתב שבמלח וסוכר שכבר עברו בישול אין בישול אחר בישול, אך סיים שיש מצפקין, וטוב להיזהר בכלי אחר לכתחילה. וכתב בשער הציון (סק"ז) שהמחמירים הם רעק"א על פי הבנתו במרדכי, אמנם בבגדי יעק למד את המרדכי באופן אחר, ועוד ציין לדברי הזרע אמת, וסיים שבכלי שני אין להחמיר במלח וסוכר.

ומעתה יש לבאר מפני מה לגבי האינפאנדה תם המשנה ברורה (סק"ק) כדעת המגן אברהם שאין בישול אחר בישול בשומן יבש שימוח בבישול, ולגבי סוכר ומלח החמיר המשנה ברורה (סק"ה) את שיטת רעק"א בדעת המרדכי שאין בזה היתר. ולכאורה יש לומר שהוא חשש בסוכר ומלח ולא לשאר בצירוף דעת הזרע אמת שטעמו יחודי לסוכר ומלח ולא לשאר כל הדברים שעברו בישול גמור, ולפי זה אפשר שגם כוונת המרדכי לאסור דווקא בבישול של המלח וכיוצא בו ולא בשאר כל הדברים.

ובחוט שני (ח"ב עמוד 256) כתב לחלק שהסוכר נמס מיד

אופנים המותרים ריבית דרך קנס

חנותו של משה הצליחה ושיגשגה וברכת ה' הייתה מצויה בה תדיר, וכמקובל תמיד משה הזמין סחורה ושילם עליה לאחר זמן, אך היה סוכן אחד עקשן במיוחד, שתמיד רצה את הכסף מראש ובלי זה היה לא מסכים לעשות הזמנה, משה לא רצה לפספס את המוצר המיוחד שאותו סוכן היה משווק, אך מצד שני פחד שהסוכן לא יעמוד בדברו ולא יביא את הסחורה בזמן, לכן רצה להתנות עמו שאם לא יביא את הסחורה בזמן יצטרך להחזיר למשה את כספו, פלוס עוד סכום כקנס על האיחור; נשאלת השאלה האם דבר זה מותר, או שיש בזה חשש איסור ריבית:

תשובה: כתב המחבר (קע"ז סעי' י"ד) שאסור הלוות מעות במעות ולהתנות שאם יאחר ישלם קנס, אך מעות בפירות [או פירות במעות, ש"ך] כותב הרמ"א שיש מתירין וכן פוסק הרמ"א שיש להקל. כתב הש"ך (ס"ק ל') שגם המחבר מודה לרמ"א בדין זה, אך השער דעה (ס"ק ט') והתפארת למשה כתבו שהמחבר סובר שבכל אופן אסור וחולק בדין זה על הרמ"א, כתב המחבר (קע"ז ס"ק י"ח) אחד שהתנה עם חברו שעכשיו משלם לו 60 זהובים בעבור שיביא לו סחורה לחצי שנה ושלא יעבור הזמן יצטרך המוכר להביא לו 100 זהובים מותר ואין בזה משום ריבית (במקרה שעל עצם הפסיקה לא היה חשש ריבית כגון שיש לו או יצא השער).

בטעם דין זה נחלקו הט"ז והש"ך: הט"ז (ס"ק כ"ב) לומד שכיון שנעשה בלשון מכר מותר, בשונה מסעיף י"ד ששם נעשה בלשון הלוואה. הש"ך (ס"ק ל') סובר שטעם המחבר כיון שהרמ"א התיר הלוות פירות במעות ומעות בפירות דרך קנס יפה זה כמו פירות במעות כיון שנחשב שהלוקח זכה כבר בסחורה וא"כ כשהמוכר מחזיר לו כסף הוי פירות במעות, ומכאן מוכיח הש"ך שהמחבר לא חולק על הרמ"א דאל"כ מנין לו דין זה שהתיר בסעיף י"ח.

עוד נחלקו הט"ז והנקודת הכסף (סימן קסז) מה הדין במקרה הנ"ל רק שהתחיל בלשון הלוואה (כגון שאמר לו תלוה לי 60 זהובים וענה לו שלא וכמל הלוות אך אם רוצה יכול לקנות סחורה ואם יאחר יחזיר לו 100 זהובים) הט"ז פוסק שאסור הנקודות מתיר, ולכאורה הולכים לשיתם, (בסי' קע"ז) הטז שסובר שכל הסיבה שמוותר משום שזה מכירה אז אם אמר בלשון הלוואה יהיה אסור, אך לש"ך שאמר שסיבת ההיתר נדחש כפירות במעות א"כ אפי' בלשון הלוואה יהיה מותר.

כתב החו"ד (ס"ק י"ז) שכל ההיתר זה דווקא במקרה שיכול הלוקח לכבל את המוכר לקיים המכירה אם יש לו את הסחורה אך את לא יכול לכבל את המוכר אסור משום רבית,

יש לדון במקרה שסיכס עמו שאם יאחר מלתת את הסחורה יצטרך לשלם קנס ובעבור זה יוכל לאחר את התשלום בעוד זמן- הב"ח פסק דאסור והט"ז והש"ך פסקו דמותר השו"ע הרב כתב שירא שמים יחמיר לאסור.

העולה לדינא:

לסכם עם המוכר שאם לא יביא לו את הסחורה בזמן ישלם קנס (באופן שזה לא פסיקה ולא אסמכתא) מותר אך בתנאי שהלוקח יכול לכופף את המוכר להשלים את המקח אם יש לו סחורה, אם בהתחלה דיברו בלשון הלוואה גם יש להיתר וכשיש הש"ך, אך אם בגלל הקנס יכול לשלם לזמן יותר מאחר יש להחמיר (וכדברי השו"ע הרב).

קנה ברנדי במחיר זול לאחר ההתייקרות

לפני כחמש עשרה שנה הפסיקו לייצר את היי"ש המבוקש 'ברנדי 777' ואז בפעם אחת המחיר הכפיל את עצמו עקב הביקוש הרב מחד, והפסקת הייצור מאידך, ובקבוק שעלה 35 ₪ התייקר ונמכר בכל החנויות במחיר של 70 ₪, נפתלי שהיה כבר רגיל לשנות משקה זה רצה מאד להמשיך ליהנות מהמחיר הישן, ובכך הלך מחנות לחנות ומקיסוק לקיסוק אולי ימצא חנות שעדיין מוכרים במחיר הישן, עד שאכן מצא את מבוקשו, קיסוק במקום מרוחק ומיושן, עם מוכר זקן שאינו מעודכן עדיין בעליית והכפלת המחירים של היי"ש המבוקש, ובכך ביקש נפתלי למוכר שמעוניין לקנות את כל הכמות של ברנדי 777 שיש בחנות, המוכר הוציא לו בשמחה 90 בקבוקים, וקיבל תמורתם את המחיר שהיה רגיל לקבל עד כה 35 ₪ לבקבוק, וכך שתיהם יצאו מרוצים מאד, אלא שלאחר כמה שנים התחיל לנקר במוחו של נפתלי, האם אכן נהג כשורה, משום שאולי הייתה כאן אונאה, שהרי המוכר לא קיבל את המחיר האמיתי שהיה מגיע לו לאחר ההתייקרות הברורה בכל החנויות, ומצד שני לאחר מעשה מנסה נפתלי להורות לעצמו היתר והמוכר ביקש מחיר כזה בלי שאני שכנעתי אותו להזיל את המחיר, אולי במקרה כזה אין איסור כלל, וסברא נוספת להיתר, שהרי המוכר לא 'הפסיד' כאן כלום, שהרי הוא קנה את כל הסחורה במחיר הזול, ולא קרה כלום אם ירויח כמו שהרויח עד היום, ורק נמנע ממנו הרווח הגדול, ואולי באופן כזה אין זה נחשב לאונאה, ולאחר דו"ד עם עצמו, החליט נפתלי לשאול בבית הוראה האם אכן נהג כשורה או לא, ואם לא נהג כשורה מה עליו לעשות עכשיו, הן ברוב המוחלט של הבקבוקים שכבר שתה אותם, והן במעט הבקבוקים שעדיין נשארו ברשותו:

תשובה: תחילה נקדים את כללי ודיני אונאה: כתוב בתורה בפרשת בהר (פרק כ"ה פסוק י"ד) 'וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונה איש את אחיו' ומוזה דרשו בגמרא (בבא מציעא נ"ח:) שיש איסור להנות את השני בממון, וכך נפסק להלכה בשו"ע חושן משפט (סימן רכ"ז סעי' א' ובסמ"ע ס"ה), ומבואר שם שהאיסור הוא בין אם המוכר מאנה את הקונה, ובין אם הקונה מאנה את המוכר.

בנוסף לאיסור לאו שעובר המאנה, מי שעבר והונה בין בשוגג ובין במזיד יש לפעמים גם דינים של חזרת האונאה או אפשרות לבטל את המקח, וכמבואר בשלחן ערוך (שם סעי' ב-ד) שאם האונאה היתה בפחות משישית משווי המקח והמעות ששילם, אז אין חיוב כלל להחזיר את האונאה והרי זה מחילה מיד לאחר המקח, אבל אם היתה האונאה בדיוק בשיעור של שישית משווי המקח או מהכסף ששילם עבור המקח, המקח קיים ואין אפשרות כלל לבטלו, אלא שעל המאנה להחזיר למתאנה את שיעור האונאה כולה, ובאונאה יותר משישית, יש זכות למתאנה לבטל את המקח לגמרי, (ונחלקו הפוסקים (שם סעי' ד') האם גם המאנה יכול לבטל את המקח או רק המתאנה, ואכהמ"ל ב'). אלא שזכות אלו של החזרת האונאה למתאנה או ביטול מקח אינם לעולם, אלא עד שיעור שמסתמא המתאנה מחל, וכדמבואר בשו"ע שם (סעיפים ז-ט) פריטי הדינים בזה.

והנה זה ברור שגם באופן שהמוכר עצמו קבע את המחיר לפי מה שהיה נראה לו, ומתברר שהמוכר טעה במחיר, יש כאן את כל דיני אונאה, ואפילו באופן שהמוכר קנה את המקח במחיר מוזל, ולאחר מיכן הסחורה התייקרה, יש כאן דיני אונאה, ואין שום משמעות לזה שהמוכר קנה את המקח בזול לפני ההתייקרות. [נכונם שה"ה אם המחיר הוזל, מה שקובע זה אך ורק המחיר העדכני, ואם המוכר ימכור לקונה לפי מה שהוא קנה ביוקר, הרי זה אונאה, משום שמה שקובע את המחיר, הוא אך ורק המחיר העדכני, בלי התייחסות כלל בכמה המוכר קנה זאת], וכן כתב להדיא החפ"ץ חיים בספרו ליקוטי אמרים (פרק ב').

ולפי זה ברור שנפתלי עבר על איסור אונאה בשעת הקניה, שכן המוכר שלא היה מעודכן בעליית המחירים ל-70 ₪ לבקבוק, ומחמת כך דרש את המחיר הזול 35 ₪ לבקבוק, שזה חצי מהמחיר המגיע לו, ויש כאן אונאה ברורה הרבה יותר משישית, ועל נפתלי היה מוטל להודיע למוכר שהמחיר התייקר ועומד כיום על 70 ₪ לבקבוק, וכשלא עשה כן וקנה במחיר הזול 35 ₪ לבקבוק עובר על איסור אונאה, [אמנם יש להסתפק בדבר שלא ברור שהמוכר לא יודע ויתכן שיוודע שהתייקר וכל זאת מחמת סיבות שונות שאיר עדיין את המחיר הזול, האם צריך לשאול את המוכר או לא, ומסתבר שצריך לשאול מספק שלא לעבור באיסור אונאה, ויל"ד באונאה פחות משתות אם יש להקל בכה"ג].

ולגבי דין ביטול המקח מחמת האונאה, לכאורה היה צריך להיות שיהיה למוכר זכות לבטל את המקח, דהיינו להחזיר לקונה את מעותיו, ולקבל ממנו בחזרה את כל הבקבוקים שנותרו ברשותו, ואפילו את רוב הבקבוקים שכבר שתה במשך שנים אלו, וכבר אין זה להחזיר, ולכאורה הרי באונאת יותר משתות אין דין כלל של החזרת האונאה, אלא דין של ביטול מקח, וכאן אין מה להחזיר, מיהו זה אינו, דמבואר בשו"ע (שם סעי' ל"ה ובסמ"ע ס"ק ט"ד) שבאונאה בשכירות שכבר השתמשו ואין מה להחזיר, גם ביותר משתות קנה ומחזיר אונאה, ואם כן גם כאן לכאורה צריך להחזיר את דמי האונאה אם לא עבר עדיין הזמן של מחילה.

אלא שמבואר בשלחן ערוך (שם סעי' ח') שאם עבר זמן שהמוכר ראה מקח כזה במקום אחר ויודע שהמחיר יותר יקר ממה שמכר, שוב לא יכול המוכר לחזור בו מהמקח ולבטלו, וכאן הרי עברו כבר כמה שנים, ובודאי שהמוכר כבר יודע שנתאנה ואם כן שוב אין חיוב להחזיר את האונאה.

אלא שיש לדון בזה, מכיון שכל הטעם שיש מחילה לאחר השיעור הנ"ל, זה משום שהמוכר כבר יודע שנתאנה ובכל זאת לא בא לתבוע את המגיע לו, והייב להיות שמוחל על זכותו לבטל המקח או לתבוע את דמי האונאה, אבל במוכר בקיסוק שבאים כל מיני עוברים ושבים, שאין המוכר מכירם כלל, הרי אפילו אם נודע למוכר למחרת שנתאנה, והיה רוצה לתבוע מהקונה את כל מה שנתאנה, לא היתה לו כלל אפשרות לעשות כן, ואם כן אין בשתיקתו שום הוכחת מחילה, ומסתבר שבאופן כזה גם אחרי הרבה שנים יצטרך הקונה להחזיר את דמי האונאה למוכר.

העולה לדינא: נפתלי שקנה את הבקבוקים ברנדי 777 במחיר 35 ₪ לאחר שהתייקרו למחיר של 70 ₪ ללא ידיעת המוכר בהתייקרות, עבר על איסור אונאה, ומסתבר שגם אחרי הרבה זמן שהמוכר כבר יודע שנתאנה, לא מועילה מחילתו, כיון שאינו מכיר את הלקוחות, וחיוב נפתלי להשיב את האונאה למוכר.

